

Gunnlaug Daugstad og Lars Østby

Datagrunnlag for storbyutvikling

Forstudie av datagrunnlag om storbyutvikling, med særlig vekt på sosioøkonomisk og demografisk informasjon

Forord

Forstudien er gjennomført av Statistisk sentralbyrå (SSB), og de ansvarlige er førstekonsulent Gunnlaug Daugstad, Seksjon for levekårsstatistikk og forsker Lars Østby ved Avdeling for personstatistikk. I løpet av forstudien har vi fått innspill fra flere personer på de ulike saksområdene i SSB.

Forstudien er finansiert av Kommunal- og regionaldepartementet (KRD) og gjennomført i perioden 1. desember 2003 til 14. mai 2004. Samarbeidspartnere i KRD har vært Ane Seip Flaatten og Ivar Alnæs ved Bolig- og bygningsavdelingen.

Målsetningen har vært å utrede hvilke muligheter som finnes til å utvikle et datagrunnlag for storbyene, med vekt på kilder i SSB. For å illustrere mulige praktiske opplegg, er det gitt noen eksempler på presentasjon av data. Dette har imidlertid ikke vært en viktig hensikt på dette stadiet. Arbeidet er forankret i St.meld. 31 (2002-2003) Storbymeldingen. Om utviklingen av storbypolitikk, i møter med KRD 14. oktober og 11. desember 2003, og brev fra KRD datert 10. november 2003.

Det ble lagt fram en rapport midtveis i forstudien, for representanter fra storbyene 2. mars 2004. De som deltok på dette møtet var Roar Paulsen og Karianne Mysejord (Drammen kommune), Anne Aunevik (Kristiansand kommune), Ingrid Øines (Oslo kommune), Pål Strand (Fredrikstad kommune), Sigmund Knutsen (Trondheim kommune) og Geir Haveraaen (Bergen kommune), Ane Seip Flaatten, Ivar Alnæs og Hans-Øyvind Hvidsten (KRD), Lars Østby og Gunnlaug Daugstad (SSB).

Innhold

Sammendrag	4
Konklusjon	6
1. Datagrunnlag for storbyutvikling	7
1.1 Innledning	7
1.2 Forslag til innhold i datagrunnlaget	8
1.3 Avgrensning av storbyregionene	13
1.4 Indikatorer	16
1.5 Aggregeringsnivå	22
1.6 Presentasjon av datagrunnlaget	24
2. Muligheter i datagrunnlaget for storbyutvikling	29
2.1. Demografi	29
2.2. Utdanningsnivå og utdanning	30
2.3. Sosioøkonomiske aspekt o.l.	32
2.4. Økonomi og næringsliv	37
2.5. Miljø	39
2.6. Politisk deltakelse	41
2.7. Kultur og fritid	41
3. Eksempler på presentasjon	42
3.1 Tabellpresentasjoner	43
3.2 Kartpresentasjoner	48
3.3 Figurpresentasjoner	55
Referanseliste	57
Vedlegg 1	59
Vedlegg 2	63
De sist utgitte publikasjonene i serien Notater	69

Sammendrag

Kommunal og regionaldepartementet (KRD) ønsker å vurdere hvordan en kan utvikle gode kriterier for og informasjon om storbyutvikling. Bakgrunnen er Storbymeldingens (St.meld. 31 (2002-2003)) fokus på storbypolitikk og funksjonelle storbyregioner. I samarbeidsprosessen med storbyene om Storbymeldingen, la storbyene vekt på behovet for bedre informasjon om de funksjonelle storbyregionene. KRD ønsket et datagrunnlag for å beskrive storbypolitikens virkeområde og som inneholder et grunnlag for å evaluere denne politikken, og som kan gi signaler både om når det er utviklingstrekk som kan gjøre det nødvendig å gripe inn med tiltak.

Datagrunnlaget skal være et verktøy for politikk og samarbeid på nasjonalt og regionalt nivå, og skal være robust nok til å tåle politiske skifter. Videre skal datagrunnlaget være nyttig både for storbyene og storbyregionene. Datagrunnlaget er tenkt som et kunnskapsgrunnlag og et verktøy for politikk, media og kommunal ledelse. Det skal ikke nødvendigvis dekke alle detaljerte behov i forvaltningens saksbehandling. Det legges opp til å gi data også for interkommunale forhold på aktuelle områder. Dette gjøres for å synliggjøre regionale mønstre og prosesser, og ikke for å erstatte vanlig styringsinformasjon for den enkelte kommune.

KRD vil med utgangspunkt i denne forstudien fra SSB gjøre en vurdering av ønskelighet og mulighet for å utvikle et slikt kunnskapsgrunnlag for storbypolitikk. En slik vurdering må involvere storbyene og storbyregionene, andre departementer og andre med kompetanse på området. Forstudien er gjennomført med innspill fra storbyene, mens andre fagmiljøer er i mindre grad trukket inn. Vurderingen av et senere hovedprosjekt vil også omfatte hensiktsmessige avgrensinger, publiseringsformer, drift mv. Denne forstudien viser en rekke problemstillinger man kan følge opp i et eventuelt hovedprosjekt.

Utgangspunktet for SSB har, i samsvar med KRDs ønske, vært å få mest mulig data på bordet som beskriver de dimensjonene ved storbyregionene som er relevante, for deretter å søke etter indikatorer. Datagrunnlaget skal både dekke behovene for bykommunene og de øvrige kommunene, og for storbyregionene. Datagrunnlaget skal være nyttig for storbyene, og samtidig er det viktig å ha med den regionale dimensjonen.

Områdene og de nøkkelstallene vi har foreslått i dette notatet forsøker, så langt det lar seg gjøre, å dekke behovene som kommer frem i Storbymeldingen; byvekst, i en regional kontekst (dvs. befolkning, befolkningsgrupper, areal, transport, tetthet, veksthastighet, arbeidsplasser, næringer); byens/regionens attraktivitet; bærekraftig byutvikling (sosial, økonomisk og miljømessig); fattigdomsproblematikk og bekjempelse av fattigdom, utsatte grupper (selvforsørgelse, tilknytning til arbeidslivet, bostedsløshet, oppfølgingstjenester, høye boutgifter, sosial inkludering/deltakelse og tilhørighet); opphoping av levekårsproblemer (utsatte grupper); etniske minoriteters deltakelse; segregasjon mellom ulike grupper og forskjeller mellom områder; likestillingsperspektiv; boligtilbud; oppvekstvilkår.

Vi har her lagt vekt på å vise mulighetene i datagrunnlaget som kan belyse sider av disse behovene som identifiseres som storbyenes/regionenes behov. Disse variablene har vi delt opp i ulike hovedområder. Dette er demografi, sosioøkonomiske aspekt, utdanning, politisk deltakelse, kultur og fritid, miljø og økonomi. Fra KRDs side var det sagt at en viktig side ved forstudien var å klarlegge mulighetene som ligger i individdata og registerstatistikk som SSB (og andre) allerede samler inn. Dette har også gitt et tyngdepunkt i forstudien på informasjon om demografiske og sosioøkonomiske forhold. Dette er en viktig side ved et kunnskapsgrunnlag om storbyene, men ikke et tilstrekkelig grunnlag. Dette er også påpekt av storbyene. I forstudien er det derfor også i noen grad påvist muligheter på andre områder. En videreføring av dette vil kreve et bredere anlagt prosjekt.

I forstudien bruker vi storbyregionene slik de defineres/avgrenses i Storbymeldingen. Vi er forberedt på at avgrensningen som Storbymeldingen bruker, ikke er den eneste mulige. Byregioner beskrives

gjerning som regioner preget av pendling mellom bolig og arbeidsplass. En definisjon av en region etableres alltid med en bestemt hensikt, og hensikten med etableringen av byregioner som målområder for en ny bypolitikk, må være det faktiske innholdet i politikken.

En del av oppdraget for forstudien har vært å vurdere om det kan pekes på noen enkle indikatorer for utviklingen i storbyregionene og storbypolitikk/utvikling. Dette er en viktig problemstilling. Men når man skal sammenfatte en komplisert virkelighet i enkle, forståelige og relevante indikatorer, vil ikke alltid dette gå. Å finne enkle indikatorer som samtidig er gode nok og nyanserte nok til å representere en god beskrivelse og et relevant beslutningsgrunnlag er nær sagt en umulighet. Det er ikke mulig, i forhold til de behov som er avdekket, å komprimere en sammensatt virkelighet på en meningsfylt måte. Derfor har vårt utgangspunkt vært at man kan starte med å ha på bordet et best mulig datagrunnlag som beskriver de dimensjonene ved storbyregionene som er relevant, deretter kan man lete etter indikatorer eller metoder for å konstruere slike. Vi viser her noen eksempler på enkeltindikatorer (som proxy for den sammensatte virkeligheten) og eksempler på noen sammensatte indikatorer som allerede publiseres.

Det blir ikke foreslått ny innsamling av data i forstudien. Hensikten har vært å kartlegge hva som faktisk finnes, eventuelt komme med forslag om nye koblinger og i den grad det har vært mulig, peke på utviklingsprosjekter som allerede er i gang. Vi går her inn for at publiseringsenhet er kommunenivå der datakildene tillater dette. Det kan for noen data være behov for mindre enheter (grunnkrets nivå, bydelsnivå o.l), men dette er avhengig av at publiseringen ikke kommer i konflikt med Statistikkloven. Datakildene vil være en begrensende faktor for hvilket aggregeringsnivå vi kan bruke. Primært går vi her inn for å bruke registerdata som kan brytes ned på hvilken som helst enhet. I tillegg går vi inn for enkelte utvalgsundersøkelser som har stort nok utvalg til å kunne gi data for de største byene. Det bør for de fleste variabler være mulig å hente frem grunnlagsdata på kommunenivå, og det bør være mulig å sammenligne med 'hele landet' og med 'resten av landet'; det som faller utenfor storbyregionene. Metadata bør foreligge tilgjengelig.

I forstudien tas det ikke stilling til hvordan den tekniske løsningen bør være. Imidlertid er det naturlig at det er en webløsning, som øker tilgjengeligheten. Det bør også være en såpass fleksibel løsning at brukerne kan få et fast sett tabeller med kart og figurer, i tillegg til at bruker selv kan hente ut de data de ønsker i en slags 'database'-løsning. Et utgangspunkt for å etablere et datagrunnlag er å starte med å bruke eksisterende data innenfor eksisterende apparatur, f.eks. Statistikkbanken. Vi viser også noen eksempler på kart og figurer som er viktige visuelle framstillingsmåter. Kart er særlig egnet til å vise regionale variasjoner, mens grafer kan være egnet til å vise utvikling over tid.

Konklusjon

Summen av de forslagene som gjennomgås her for å skape et datagrunnlag for storbyutvikling, vil representere et ganske omfattende, kostbart og tidkrevende prosjekt. Vi mener at dette er den ideelle måten for å svare opp de behov som Stortingsmelding 31 beskriver i boks 3.3 på side 38 - Å etablere en fullgod database for storbypolitikk *er* omfattende oppgave. Dersom oppgaven føles prohibitiv stor, vil vi også antyde at det er mulig å starte med noe mindre ambisiøst, med noe som i stor grad knytter seg opp mot data som er klare for anvendelse for dette formålet i dag, og hvor det arbeidet som kreves som minimum består i:

- å komme fram til en felles definisjon av antall og avgrensning av landets storbyregioner, en avgrensning som ikke nødvendigvis vil ligge så fjernt fra den som brukes i Stortingsmeldingen
- å etablere en teknisk løsning for å presentere tilgjengelig statistikk for dette regionale nivået
- å gjennomgå eksisterende data for å velge ut de som i første omgang bør presenteres på storbyregionnivå. Dette kan være en prosess hvor en går fra høyest til mindre høyt prioriterte datakilder
- vurdere hvilke indikatorvariable som bør prioriteres
- vurdere behovet for et meget begrenset sett av nye samleindikatorer for "urbanisme"

Så kan på et senere tidspunkt eventuelt ta inn nye datakilder som da er blitt klare, og om nødvendig starte arbeid med å tilrettelegge for bruk av kilder som ikke er klare på det tidspunktet.

1. Datagrunnlag for storbyutvikling

1.1 Innledning

Dette notatet er resultat av en forstudie som Statistisk sentralbyrå (SSB) har gjennomført på oppdrag fra Kommunal- og regionaldepartementet (KRD). Forstudiens siktemål har vært å utrede mulighetene til å lage et datagrunnlag for storbyutvikling. KRD vil med utgangspunkt i denne forstudien fra SSB gjøre en vurdering av ønskelighet og mulighet for å utvikle et slikt kunnskapsgrunnlag for storbypolitikk. Dette omtales videre som 'hovedprosjektet'. En slik vurdering må involvere storbyene og storbyregionene, andre departementer og andre med kompetanse på området. Vurderingen av et senere hovedprosjekt vil også omfatte hensiktsmessige avgrensinger, publiseringsformer, drift mv. Denne forstudien viser en rekke problemstillinger man kan følge opp i et eventuelt hovedprosjekt.

Bakgrunnen for forstudien var at KRD ønsket å utvikle kriterier for og informasjon om storbyutvikling. Med dette forstås det at KRD ønsker et datagrunnlag for å beskrive storbypolitikken virkeområde og som inneholder et grunnlag for å evaluere denne politikken, og som kan gi signaler om når det er utviklingstrekk som kan gjøre det nødvendig å gripe inn med tiltak. Datagrunnlaget skal være et verktøy for politikk og samarbeid, og skal være robust nok til å tåle politiske skifter. Videre skal datagrunnlaget være nyttig for storbyene og storbyregionene. Storbybegrepet har ikke stått sentralt i norsk (eller annen) statistikkproduksjon bl.a. fordi begrepet ikke har vært stabilt. Det har imidlertid blitt tydelig at det er behov for å synliggjøre storbyregionene. Det er også viktig at datagrunnlaget greier å illustrere hva som er et 'hovedstadfenomen', hva som er 'storbyfenomen', og hva som ellers er felles trekk i den nasjonale utviklingen.

I St.meld. 31 (2002-2003) Storbymeldingen: Om utviklingen av storbypolitikk, understrekes det på side 38 at KRD ønsker et samarbeid med SSB for å finne de mulighetene som eksisterer i registerinformasjon og systematiske undersøkelser som drives av SSB og andre forskningsinstitusjoner. Dette omtales i stortingsmeldingen som en 'database'. Vi har i denne forstudien i samråd med oppdragsgiver valgt å tolke dette til å utrede mulighetene for å etablere et kunnskapsgrunnlag, heller enn en teknisk databaseløsning.

Forstudien har derfor form som en 'mulighetsstudie', å vise hva som er mulige data og datakilder, en metodologi for presentasjon, peke på hva som bør drøftes videre i et eventuelt hovedprosjekt og reise relevante problemstillinger. Forstudien foreslår hvordan datagrunnlaget kan presenteres, men de eventuelle tekniske løsningene må utvikles i et eventuelt hovedprosjekt. Summen av de variablene som vi foreslår kan virke noe overveldende, men som en start er det mulig å utnytte eksisterende data innenfor allerede eksisterende tekniske løsninger, f.eks. ved å la storbyregionene være egne enheter i Statistikkbanken.

Et viktig mål i forstudien har vært å klargjøre regjeringens og storbyenes behov. Forstudien tar utgangspunkt i Storbymeldingen, og dette ble presisert i møte med KRD 11.12.2003. Det ble arrangert et møte med representanter fra storbyene for å få innspill til det videre arbeidet den 02.03.2004. Det deltok representanter fra Oslo, Trondheim, Bergen, Drammen, Fredrikstad, Kristiansand, i tillegg til KRD og SSB.

Det er lagt vekt på å bygge videre på tidligere arbeider som særlig SSB har gjort under et storbyperspektiv, men også med henvisninger til det arbeidet andre forskningsmiljøer har gjort. Det ble i forbindelse med Storbymeldingen gjennomført flere studier ved bl.a. SSB, Agderforskning og Byggforsk.

Forstudiens hovedmål har vært å utrede et godt datagrunnlag for storbypolitikk og imøtekomme regjeringens, storbyenes og storbyregionenes behov. Datagrunnlaget for storbyutvikling skal være et

verktøy for politikere, media og kommunal ledelse, ikke nødvendigvis dekke mer detaljerte behov i forvaltningens saksbehandling. Det er ikke her ambisjoner om at datagrunnlaget skal bli så vidtfavnende og detaljert at det skal utgjøre et viktig beslutningsgrunnlag for kommunale planlegging, det har nok mer deskriptive formål. Beskrivelse av regelverk eller rammebetingelser ligger ikke innenfor denne forstudien, og vil heller ikke inngå som et statistisk kunnskapsgrunnlag. Her forholder vi oss til en mulighetsstudie av datakilder/grunnlag. Det er således lagt vekt på å vise mulighetene i datagrunnlaget, mer enn de politiske og teoretiske betraktningene. Vi har ikke lagt opp til å innhente nye data, eller ny rapportering fra kommunene, men å bruke eksisterende data i relevant, i noen ganger ny, sammenheng. Når vi her sier mulighetene i datagrunnlaget, betyr dette å vise hva som finnes av data, og hva slags muligheter og begrensninger ligger i disse. Utgangspunktet har vært å få mest mulig data på bordet som beskriver de dimensjonene ved storbyregionene som er relevante, for deretter å søke etter indikatorer. Vi legger primært opp til å bruke registerdata, bare unntaksvis bruke data fra utvalgsundersøkelser der det er mulig å vise regionale forskjeller.

En viktig oppgave i forstudien har således vært å utrede hvilke kilder SSB og andre forskningsmiljøer har som kan imøtekomme regjeringens og storbyenes behov. Dvs. hvilke indikatorer og variabler kan man per i dag presentere med et storbyperspektiv. En annen viktig oppgave har også vært å komme med forslag om hva som bør nyskapes på grunnlag av de kildene man i utgangspunktet har, og avdekke behov for å etablere nye datakilder eller kodingsrutiner. Det er videre foretatt en avveining mellom strukturdata og data som primært beskriver utvikling. Begge deler er pekt på, men avveiningen av hvor tyngden skal legges ved en videreutvikling må gjøres avhengig av hvem som er de primære brukere.

Forstudien tar samtidig utgangspunkt i registerdata på individnivå for sosioøkonomiske og demografiske forhold, og ligger godt til rette for utviklingen av et aktuelt og sammenliknende kunnskapsgrunnlag. Derfor er det akseptert at dette har blitt en viktig del i forstudien. Kommunenes virksomhet dekkes systematisk gjennom KOSTRA, som også omtales nedenfor.

Det datagrunnlaget som velges skal dekke behovene for bykommunene og for andre kommuner, og for storbyregionene. Datagrunnlaget skal altså være nyttig for storbyene, men det er samtidig viktig å ikke miste den regionale dimensjonen av syne. Det er viktig en avveining om datagrunnlaget skal ivareta den sentrale eller den lokale storbypolitikken. En målsetning er at datagrunnlaget bør være så omfattende at det kan både beskrive senterkommunenes og regionens utfordringer. Likevel må man trolig unngå data som utelukkende er interessante for storbykommunenes interne planlegging. Forstudien er ikke spesielt rettet mot den kommende Hovedstadmeldinga, som likevel kan ha nytte av dette arbeidet som her er gjort.

Det er videre foretatt en vurdering av hvilken presentasjonsform som er ønskelig, og skisserer opp en mulig løsning ut fra foreliggende data, data som kan frembringes, og analyse av data. Forstudien gir bare i en begrenset grad empiriske resultater. De eksemplene som foreligger som en del av forstudien, er ment som eksempler på presentasjonsform. I forstudien tas imidlertid ikke opp en vurdering av hvordan man teknisk skal løse presentasjonen av datagrunnlaget. Dette er avhengig av rammene og interessentene i et eventuelt hovedprosjektet.

1.2 Forslag til innhold i datagrunnlaget

1.2.1 Identifiserte behov som bør dekkes i datagrunnlaget

Et vesentlig moment i forstudien har vært å sette seg inn i hva som er de behovene som dette datagrunnlaget er tenkt å imøtekomme. Hva slags kunnskapsgrunnlag er det behov for? Kriteriene for hva som skal inngå i et datagrunnlag vil være knyttet til regjeringens og storbyenes mål og til grunnleggende økonomiske, demografiske, sosiale og miljømessige forhold. SSB har ikke alene kunnet identifisere hva som er regjeringens og storbyenes behov, men har her fått tilbakemeldinger fra

både KRD og inviterte representanter fra storbykommuner. SSB har deretter vurdert hva slags data som kan imøtekomme disse behovene og gjøre dem empirisk målbare.

Det vil her være viktig å se på hva som er gjort i internasjonale sammenhenger. Både for å søke kunnskap om hva andre land legger vekt på i beskrivelsen av storbyenes utvikling, og for å kunne sammenligne utviklingen i Norge med andre land. Den internasjonale kilden har primært vært Urban Audit, en database utarbeidet av EU over de største byene. I europeisk sammenheng utelates gjerne hovedstaden fra en slik sammenligning, da det anerkjennes at hovedstaden har særskilte behov. I europeisk målestokk blir de fleste norske storbyene for småbyer å regne, slik at vi ikke utelukkende kan fokusere på internasjonal sammenlignbarhet. I tillegg har Norge i mange tilfeller langt bedre datakilder (f.eks. Det sentrale Folkeregisteret og andre administrative registre) som kan gi langt mer detaljert statistikk enn i mange andre europeiske land.

Områdene og de nøkkelstallene vi har foreslått i dette notatet forsøker, så langt det lar seg gjøre, å dekke behovene som kommer frem i Storbymeldingen, oppsummert i møte med KRD 11.12.2003;

- byvekst, i en regional kontekst. (dvs. befolkning, befolkningsgrupper, areal, transport, tetthet, veksthastighet, arbeidsplasser, næringer)
- byens/regionens attraktivitet
- bærekraftig byutvikling (sosial, økonomisk og miljømessig)
- fattigdomsproblematikk og bekjempelse av fattigdom, utsatte grupper (selvforsørgelse, tilknytning til arbeidslivet, bostedsløshet, oppfølgingstjenester, høye boutgifter, sosial inkludering/deltakelse og tilhørighet)
- opphoping av levekårsproblemer (utsatte grupper)
- etniske minoriteters deltakelse
- segregasjon mellom ulike grupper og forskjeller mellom områder
- likestillingsperspektiv
- boligtilbud
- oppvekstvilkår

Vi har i forstudien forsøkt så langt det lar seg gjøre, å dekke de ulike behovene gjennom en datarikdom på flere områder. F.eks. ivaretas likestillingsperspektivet gjennom at data om kvinner og menn bør være gjennomgående i presentasjonen av indikatorer der dette er mulig. Indikatorene skal så langt det er mulig, være delt på kjønn og etter alder. Det bør også bli utviklet indikatorer som særlig belyser et likestillingsperspektiv. Når likebestillingsperspektiv trekkes særlig fram her, er dette på grunn av at storbyregionene og kanskje særlig hovedstadsregionen har en høyere andel kvinner enn landet ellers. Det er dermed rimelig å anta at storbyene har noen kvaliteter som tiltrekker og gir kvinner større muligheter enn i andre regioner. Oslo og Akershus har for eksempel flere kvinner med høyere utdanning, høyere sysselsetting og lavere andel kvinner som jobber deltid, og en høyere gjennomsnittlig fødealder enn landet ellers. Variable som illustrerer disse prosessene må nødvendigvis stå sentralt i utviklingen av datagrunnlaget.

Videre er ikke alle behov entydige, og de krever ofte en fortolkning. Det vanskelig å finne enkelttall for byens eller regionens 'attraktivitet'. Tilflytting kan være en enkeltindikator. Men den bør suppleres med et utvalg av andre data som kan illustrere attraktivitet. Attraktivitet avspeiler seg både i tilbud av f.eks. arbeidsplasser, variert næringsstruktur, variert utdanningstilbud, kulturtilbud, kommunikasjon og friareal. I tillegg viser attraktivitet seg også i hvordan tilbudene benyttes. F.eks. vil enkelte områder tiltrekke seg tilflyttere gjennom at de tilbyr både utdanning og arbeid.

En side vi ikke kan belyse statistisk, er om større bykommuner kan være attraktive fordi de kan usynliggjøre enkeltindivid som skiller seg ut fra befolkningen ellers. Dette kan være personer som er i samfunnets 'utgrupper', som noen innvandregrupper, trygdebrukere, personer som trenger behandling som bare storbyen kan gi, og kanskje stoffmisbrukere. Noe om enkelte gruppers atferd kan vi

selvfølgelig si, f.eks. om sosialklienters flytting (Nymoen, Østby og Barstad 2003), men vi vet intet om deres motiver for disse flyttingene.

'Bærekraftig byutvikling' må i utgangspunktet defineres for å ha noen mening, og må defineres i samarbeid med politiske myndigheter i hovedprosjektet. Både miljømessige, sosial og økonomiske faktorer nevnes spesielt i Storbymeldingen. Her kan det siktes til arealbruk, oppbygging av kollektivtrafikk/felt, boligbygging, positiv næringsutvikling og variert næringsstruktur. Det vil i denne sammenhengen være for kategorisk å bare gi noen enkeltvariabler for begrepet bærekraft, som er sammensatt og under diskusjon. Bærekraft vil heller kunne belyses gjennom totalbildet. Datagrunnlaget bør inneholde de grunndata som kan belyse ulike sider og aspekt ved det som kan forstås som bærekraft, og som kan være grunnlag for empiriske studier av den.

Videre er det å finne enkeltstående variable som illustrerer 'barn og unges oppvekstvilkår', heller ikke helt entydig. Dette er noe som må leses ut av andre variable, f.eks. variablene knyttet til barnehage, oppfølgingstjenester, skole og arbeidsmarked, fysiske oppvekstvilkår, og trolig med grunnlag i mer målrettede analyser (jamfør Daugstad 2003).

1.2.2 Noen problemstillinger i storbypolitikken

Det er reist flere relevante problemstillinger som vi ikke i denne sammenhengen har sett som vår oppgave å løse innenfor dette prosjektet. Det har f.eks. blitt reist spørsmål om i hvilken grad et datagrunnlag skal kunne si noe om innholdet i selve storbypolitikken. Dette er imidlertid en større utredningsoppgave enn det denne forstudien kan dekke, og vi har sett som vår oppgave å gi et forslag til et datagrunnlag som skal tåle politiske skifter. I tillegg bør datagrunnlaget kunne brukes til å belyse effekter av politikk.

Enkelte tema bli trukket frem som viktige i bypolitikken (Fosse mfl. 2003):

- En bypolitikk for områder med store belastninger som følge av befolkningstetthet og konsentrasjon av sosiale forskjeller/problemer.
  - Helse og sosialpolitikk
  - Kriminalpolitikk
  - Miljø (forurensning, støy osv.)
  - Trafikk/transport
  - Innvandringspolitikk

Det vi først og fremst viser i dette forslaget til datagrunnlag, er beskrivelse av grunnlaget for politikken (hvor trykker skoen?) og effekter (hva slag konsekvenser har politikken hatt?). Datagrunnlaget vil i første omgang legge opp til å beskrive sider ved storbyen. Det vil ikke være mulig å skille ut effekten av f.eks. helse- og sosialpolitikk, men kan beskrive viktige sider ved den virkeligheten som politikken er ment å virke for. Vårt forslag dekker videre i størst grad individet, og ikke de økonomiske sidene ved en befolkningstetthet og opphopning av utsatte grupper, dvs. hvilken utgiftsbelastning den enkelte kommunen har. Samtidig håper vi at datagrunnlaget også kan gi et positivt bilde av storbyene. Noe som ofte trekkes fram som særlig et hovedstadproblem, er flyktingers sekundærflyttinger. Data om flyktingers sekundærflyttinger er samtidig også et resultat av innvandringspolitikken i Norge, der flyktinger blir plassert i kommuner der de kanskje ikke har tilbud om den utdanningen eller det arbeid de har behov for.

Et annet tema som blir trukket fram i Fosse mfl. (2003), er:

- En bypolitikk for utviklingen av robuste regioner, der byene er en sentral drivkraft med regionale, nasjonale og internasjonale roller (Fosse mfl. 2003)
  - Kompetanse (utdanning og forskning)
  - Kultur
  - Kommunikasjon (knutepunktfunksjoner)

Også på disse områdene vil vi bare kunne gi en beskrivelse av hva som kan være grunnlag for storbypolitikken og dens effekter. Og igjen er det ikke alltid det er entydig hva slags datagrunnlag som kan belyse disse aspektene ved storbyen og regionen. F.eks. er kompetanse på individnivå mer enn bare utdanning og forskning. Heller ikke kultur er noe som bare er kinotilbud, teatertilbud og andre kulturinstitusjoner. Det kulturelle mangfoldet i byregionene er jo også dannet av en mangfoldig befolkning (utdanning, yrke, landbakgrunn) og de ikke-offentlige tilbud og etterspørsel dette medfører (mangfold i kafé- og restauranttilbud, uformelle og spontane møteplasser for kulturelle ytringer og sosial kontakt, innvandrerboutikker o.l.).

Det blir også påpekt at Oslo (og Oslo-regionen) har bestemte utfordringer vedrørende

- innvandrere
- sosialhjelp (utgifter)
- presset boligmarked
- vekstproblematikk
- høye kostnader (kommunale og private)
- høy forekomst av fattige

Disse punktene krever imidlertid en ytterligere presisering, som vi ikke her går inn på i denne omgang.

Variablene og indikatorene kan gi et grunnlag for politikken og også gi data om konsekvenser og effekter av storbypolitikk gjennom enkelte opplysninger. Fortolkning og hvordan disse variablene brukes og settes i en større ramme, vil være opp til brukerne.

Vi har heller ikke som siktemål at datagrunnlaget som eventuelt etableres i hovedprosjektet skal gi opplysninger om kommunal økonomi, inntekter og utgifter. Hovedkilden til økonomiske indikatorer bør være KOSTRA i den grad det er interessant å se på den kommunale virksomheten (inntekt/utgift). Det sentrale i KOSTRA er tredelingen mellom:

- *prioriteringer*; bruk av kommunens frie inntekter
- *dekningsgrader*; tjenestetilbud til ulike målgrupper
- *produktivitet*; kostnader for å få til tjenesteproduksjonen

I tillegg kommer finansielle nøkkeltall som er best egnet til å vise hvordan kommunene husholderer med sine midler - som f.eks. drives virksomheten etter sunne økonomiske prinsipper, inntekter i forhold til utgifter, finansiering av investeringer og gjeldsbyrden for å nevne kanskje de viktigste. Kommunens formål er nedfelt i lovverket gjennom kommuneloven samt gjennom en rekke særlover m/forskrifter som regulerer aktiviteten for de ulike områdene.

1.2.3 Hva er karakteristiske trekk ved storbyen og storbyregionen?

Det er viktig å identifisere hva som er karakteristisk for 'storbyen' for å definere hvilke variable som skal inn i datagrunnlaget. Dette er både trekk ved storbyen i forhold til andre byer og i forhold til hva som skiller mellom storbyene. Videre er det viktig å finne trekk som er karakteristiske for storbyregionen. Byens utbredelse følger i liten grad kommunegrensene. En by kan utgjøre en liten del av kommunen, eller den kan omfatte flere kommuner, eller en kombinasjon. Byens 'tiltrekningskraft' gjennom bo-, arbeid- og service/handel kan være relativt vidtrekkende og tar ikke hensyn til administrative grenser. Regionen (eller byen/bykjernen) vil også være dynamiske i størrelse og omfang. Storbyregion er også en ny måte å forholde seg til statistikk på, der det normalt er de administrative enhetene som ligger til grunn. For mange formål er det likevel bare kommunen som er statistikkbærende enhet, og storbyregionene operasjonaliseres som et aggregat av hele kommuner.

Noen karakteristiske trekk kan tenkes å være knyttet til størrelse, betjening av et omland, konsentrasjon, mangfold, arbeidsplasser og tjenesteyting;

- Vi tar det for gitt at byen/kjernen, for å identifiseres som en storby i norsk målestokk, må ha en viss størrelse, både i utstrekning (areal) og befolkning. Oslo-området skiller seg ut ved at her bor ¼ del av landets befolkning.

- Storbyen karakteriseres gjerne ved at byen/bykommunen har en sentrumssone, definert som en sentrumskjerne (tetthet, avstand mellom hus, servicetilbud av et visst omfang o.l.).
- Storbyen betjener et større omland, f. eks. i form av handel og service i forhold til omlandet/regionen, men også undervisningstilbud og arbeidsmarked.
- Storbyen og -regionen preges av pendling mellom bolig og arbeidsplass. En gjennomgang av de største regionene preget av pendling mellom bolig og arbeidsplass, viser at det er store skiller mellom sentrum - periferi, der ulike trekk vedrørende pendling, utdanning og inntekt preger sentrumskommunene, forstadskommunene og randsonekommunene.
- Storbyen og -regionen, eller deler av den, er attraktive og trekker til seg personer både gjennom tilflytting, tilreisning og arbeidspendling. Attraktivitet vises gjerne i et mangfold både i næringsstruktur, arbeidsplasser, utdanningstilbud, befolkningen og tjenesteyting. Storbyregionene preges av et stort mangfold. Dette gjelder for eksempel utdannings-, arbeids- og fritidstilbud. Et slikt mangfold fører gjerne til stor tilflytting, i hvert fall av unge, mobile personer, høyere utdanningsnivå, arbeidspendling, stor bokonsentrasjon, høye boligpriser og økt trafikk. Det store mangfoldet i utdannings- og arbeidstilbudet blir også sett i sammenheng med at kvinneandelen i befolkningen er høyere i storbyene enn i landet ellers, og at gjennomsnittlig fødealder er høyere.
- Videre er de største storbyene knutepunkt for sine landsdeler, både når det gjelder næringsliv, arbeidsplasser, utdanningstilbud, servicetilbud, kommunikasjon og som 'kulturelt senter'.
- Å være knutepunkt medfører trolig også en opphopning av det vi kan kalle 'utsatte grupper' og større fattigdomsproblemer enn i mer rurale strøk. Bosetningsstrukturen er også preget av at det finnes en rekke enpersonhusholdninger, og at man i noen byområder bor tettere og trangere enn i mer rurale strøk. I tillegg ser vi at særlig hovedstadsområdet er preget av at det er mange innbyggere med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn

Til sammen gir dette storbyområdene et eget kulturelt mangfold på grunnlag av både sosial og etnisk bakgrunn som man ikke finner i mer rurale strøk. Det store mangfoldet understreker også storbyens behov for et datagrunnlag som kan gi retningslinjer til en storbypolitikk. Dette mangfoldet er nok klart større i Osloregionen enn i de andre regionene, og det er viktig at datagrunnlaget greier å illustrere hva som er 'hovedstadsfenomenet', hva som er 'storbyfenomenet' og hva som er et ledd i den felles nasjonale utviklingen. Derfor bør nok også data som regel presenteres for hele landet, og for det som faller utenfor storbyområdene, og ikke bare for de regionene en velger å fokusere på.

1.2.4 Identifiserte hovedområder

Det datagrunnlaget vi presenterer her belyser i noen grad det karakteristiske ved storby/regionen, men beskriver også forskjeller mellom storbyer, og forskjeller mellom og innen storbyer og andre byer/regioner.

Vi bruker her de allerede etablerte statistiske termene som hovedområder. Ideen bak dette er at flere av variablene under hvert delområde vil gå inn under flere problemsorienterte framstillinger, og brukeren kan selv velge variabler som skal svare en ønsket problemstilling.

Vi har identifisert følgende hovedområder (se nederst på sida), med delområder som inneholder de enkelte variablene. Databærende enhet bør som hovedprinsipp være kommune. Kommune er den enhet en vanligvis aggregerer data til, i motsetning til f.eks. tettsted.

Vi har her tatt utgangspunkt i at hovedområdene og delområdene, så langt det lar seg gjøre, er sammenfallende med datagrunnlaget i Urban Audit. Det samme gjelder enkelte av variablene. Urban Audit er EUs database for europeiske storbyer. Urban Audit kan brukes som et sammenligningsgrunnlag for dataene vi kan gi for norske forhold. Trolig datamengden vi kan gi for norske storbyregioner langt på veg være mer detaljert, men vi kan samtidig etterstrebe at enkeltindikatorer skal være sammenlignbare der dette vil være relevant og ønskelig.

Se kapittel 2 for en gjennomgang av de enkelte variablene. Som tidligere nevnt har vårt fokus vært på de demografiske og sosioøkonomiske forhold. Vi peker likevel på muligheter under andre områder. Under de enkelte områdene presenteres både strukturdata og individdata. Dette mener vi vil gi den beste bredden i presentasjonen, og at det vil brukes kryssreferanser for å vise hva de enkelte variablene også kan si under andre områder.

1. Demografi

- 1.1 Befolkningsstruktur
- 1.2 Befolkningsendring
- 1.3 Husholdningsstruktur

2. Utdanning

- 2.1 Barnehage og skolefritidsordning
- 2.2 Utdanningsnivå og -deltaking
- 2.3 Utdanningsinstitusjoner

3. Sosioøkonomiske aspekt o.l.

- 3.1 Yrkesdeltagelse og arbeidsledighet
- 3.2 Inntekt og lønn
- 3.3 Boforhold
- 3.4 Helse
- 3.5 Kriminalitet
- 3.6 Sosiale tjenester
- 3.7 Omsorgspermisjon og kontantstøtte
- 3.8 Segregasjon

4. Økonomi og næringsliv

- 4.1 Næringsstruktur
- 4.2 Økonomidata fra KOSTRA
- 4.3 Økonomiske makrotall for kommunen
- 4.4 Personlig økonomi

5. Miljø

- 5.1 Arealbruk
- 5.2 Miljøindikatorer fra KOSTRA
- 5.2 Samferdsel

6. Politisk deltakelse

- 6.1 Stortingsvalg
- 6.2 Kommunestyre

7. Kultur og fritid

- 7.1 Indikatorer fra KOSTRA
- 7.2 Sysselsatte innen kultursektoren

1.3 Avgrensning av storbyregionene

Storbybegrepet har aldri stått sentralt i norsk (eller annen) statistikkproduksjon, bl.a. fordi begrepet ikke har vært stabilt. Storbyregionen har ikke vært en fast avgrensning som det har vært naturlig å publisere data for. I forstudien har vi brukt de samme storbyregionene som Storbymeldingen bruker, med de samme kommunene inkludert i regionen (se vedlegg 1). I denne forstudien har vi ikke drøftet definisjon og avgrensning av storbyregionene og hvilke kommuner som skal være med. Drøftingen av kriterier for hva som karakteriserer storbyen og hva som skiller storbyene fra hverandre, er også viktig

for å få en forståelse av regionen og omegn. Hvilke kommuner ligger geografisk nær nok til å kunne nyte godt/vondt av storbyen, f.eks. avgrenset av servicebruk og inn/utpendling.

En vurdering av omfanget av storbyregionene vil imidlertid høre hjemme i hovedprosjektet. Vi er forberedt på at avgrensningen som Storbymeldingen bruker, ikke er den eneste mulige. Byregioner beskrives gjerne som regioner preget av pendling mellom bolig og arbeidsplass. En definisjon av en region etableres alltid med en bestemt hensikt, og hensikten med etableringen av byregioner som målområder for en ny bypolitikk, må være det faktiske innholdet i politikken.

I en prosjektrapport fra Agderforskning (Fosse mfl. 2003) gjennomført på oppdrag fra KRD i forbindelse med Storbymeldingen, drøftes byenes geografiske utbredelse. Drøftingen baserer seg på interaksjonsdata (ikke flytting) samt en kartlegging av likheter og forskjeller på utvalgte områder (befolkningsendring, inntekt- og utdanningsnivå, boligpriser og levekårsdata) mellom kommuner innenfor det som kan betegnes en felles 'bo- og arbeidsmarkedsregion' (Fosse mfl. 2003).

I rapporten fra Agderforskning legges det vekt på at byens utbredelse må nyanseres i forhold til viktige distinksjoner mellom materiell struktur og samhandlingsmønstre på den ene siden, og spredning av det som kalles urbane kulturer og identiteter på den andre siden. De har i denne rapporten forsøkt å rette oppmerksomheten mot problemene med å definere byregioner og avgrense disse. Dette gjør de ved å illustrere hvordan byenes vekst og utbredelse både kan beskrives gjennom konkrete materielle (fysiske) uttrykk og samhandlingsmønstre, og gjennom en utvidet beskrivelse av interaksjon hvor bl.a. media (f.eks. avisabonnement) spiller en vesentlig rolle.

Det er først og fremst pendlingstall som legges til grunn for inndelinger i arbeidsmarkedsregioner, og kommuner rundt en senterkommune (eller bykommunen) deles gjerne inn i forstadskommuner og pendlingskommuner. I rapporten fra Agderforskning har de funnet det hensiktsmessig å benytte *pendlingsprosent*, *nettoppendling* og *reiseavstand* som kriterier i avgrensningsdiskusjonen. Det understrekes at størrelsene imidlertid bør sees i sammenheng med andre indikatorer ved avgrensning av byregionene. De argumenterer for at en analyse av pendlingsprosenten over tid er viktig, for å få frem dynamikken i urbaniseringen rundt hver enkelt byregion og for å få frem at grensene for det urbane stadig utvides. Det argumenteres videre for at definisjonen av yttergrensene for hver region må vurderes innenfor hver region, og ikke ut fra på forhånd gitte kriterier.

For vår del finner vi det viktig å understreke at en for et eventuelt kommende hovedprosjekt bør komme frem til én og bare en regioninndeling, og holde fast ved den gjennom hele prosjektet. Å publisere tall for regioner hvis omfang vil variere avhengig av formål, synes ikke være en god løsning.

Noe en kan ta i betraktning i avgrensningen av storbyregionene, er å se på kommuners grad av sentralitet. En kan her bruke beskrivelsen av sentralitet slik den er utviklet i SSBs Standard for kommuneklassifisering 1994 (NOS C 192). Standarden karakteriserer hver enkelt kommune. Hovedtrekkene bygger på hver kommunes avstand fra sentra hvor det finnes funksjoner av høyere orden. Slike sentrale funksjoner av høyere orden finnes først og fremst i tettstedene. Inndelingen baserer seg så på reisetidsavstand fra sentra av ulik størrelse. Det er to inndelingsgrunnlag, den viktigste er arbeidsreiser (kategorier fra 0 til 3) og ærendreiser i løpet av en dag (kategoriene A og B).

Tettstedene er delt i tre nivåer. Tettsteder på nivå 3 skal ha folketall på minst 50 000 og ellers ha funksjoner som et landsdelssenter. På nivå 2 er folketallet vanligvis 15 000-50 000. Nivå 1's tettsteder har 5 000-15 000 innbyggere.

- Sentralitet 3: Kommuner som omfatter tettsted på nivå 3 eller som ligger 75 minutters (for Oslo 90 minutters) reisetid fra et slikt tettsteds sentrum (gjelder Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand og Tromsø).

- Sentralitet 2: Kommuner som omfatter tettsteder på nivå 2 eller som ligger innenfor 60 minutters reisetid fra et slikt tettsteds sentrum.
- Sentralitet 1: Kommuner som omfatter tettsteder på nivå 1 eller som ligger innenfor 45 minutters reisetid fra et slikt tettsteds sentrum.
- Sentralitet 0: Kommuner som ikke oppfyller noen av kravene ovenfor. Disse ligger da lenger enn en vanlig arbeidsreises avstand fra nærmeste tettsted med mer enn 5 000 innbyggere.

For leilighetsvise dagsreiser, er inndelingen følgende:

- Sentralitet A: Alle kommuner med en reisetid på mindre enn 2 ½ time (for Oslo: 3 timer) til sentrum i nærmeste tettsted på nivå 3.
- Sentralitet B: Alle andre kommuner.

Et annet grunnlag som kan være med på å avgrense storbyregionen, er storbyenes service- eller handelsomland. Utbredelsen av disse er bestemt av 'magneteffekten' til storbyene. Disse kan defineres og områdeavgrensnes som dynamiske enheter, f.eks. ved hjelp av beregnet reisetid til sentrumsfunksjoner langs veg og bane (fartsbegrensninger kan trekkes inn) (jamfør Reid 2002). En annen kilde til avgrensning av sentrenes influensområde er å bruke aviskatalogenes informasjon om de ulike avisenes dekningsprosent av husstandene i hver kommune (jamfør Fosse mfl. 2003). Byenes utbredelse følger i ujevn grad kommunegrensene. SSB har etablert en tettstedsstatistikk - med ikke alt for mange parametere, foreløpig, og tilsvarende en sentrumsstatistikk. Enhetene er dynamiske i størrelse og omfang. Det samme gjelder like gjerne regioner. SSB har utført tilsvarende arbeider tidligere som tilgjengelighetsanalyser i forhold til servicefunksjoner, slik at metodikken for så vidt er ferdig utviklet.

I Agderforsknings (Fosse mfl. 2003) presentasjon av kommunene innenfor de foreslåtte arbeidsmarkedsregionene (byregionene) som KRD fremla i forbindelse med meldingsarbeidet, fremkommer det til dels store forskjeller mellom kommunene på de områdene som er studert. Kartleggingen viser at det innenfor en bo- og arbeidsmarkedsregion er store sentrum – periferi forskjeller i flere regioner. Hensikten med denne kartleggingen er å gi et grunnlag for diskusjoner om geografiske målområder for en bypolitikk. Kartleggingen viser også til dels klare mønstre i de største byregionene (Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger/Sandnes) der kommunene i regionen kan deles inn i tre ulike kategorier:

- *senterkommune* med høy netto innpendling, med relativt svak befolkningsvekst, et høyt lønns- og utdanningsnivå, høye boligpriser og bestemte levekårsproblemer
- *forstadskommuner* hvor en stor andel av arbeidsstyrken pendler til senterkommunen (høy netto utpendling), med relativt sterk befolkningsvekst (gjelder særlig noen av forstadskommunene), et høyt lønns- og utdanningsnivå, høye boligpriser og relativt små levekårsproblemer (sett i forhold til senterkommunen)
- *randsonerommuner* (i ytre del av byregionen) hvor deler av arbeidsstyrken pendler til senterkommunen (netto utpendling), med en svak (eller negativ) befolkningsvekst, lavest lønns- og utdanningsnivå i regionene, lave boligpriser og bestemte levekårsproblemer (ofte andre problemer enn i senterkommunen)

Denne inndelingen er en differensiering av begrepet 'omland' som også brukes i vår sammenheng. Kommunene i de ulike kategoriene opplever til dels ulike utfordringer med bakgrunn i den beskrivelsen som er gitt over. Det må derfor være en differensiert diskusjon om det geografiske målområdet for bypolitikken, avhengig av det konkrete bypolitiske tema og innhold. Det kan for eksempel stilles spørsmålsteget ved hvorvidt randsonerommunene er en del av byregionen med utgangspunkt i både hvor integrert de er (i en felles region definert ut fra pendling mellom bolig og arbeidsplass) og forskjeller i demografiske, sosiale og økonomiske utviklingstrekk.

Det er imidlertid lett å legge for stor vekt på hva som er 'innenfor' og 'utenfor' i en slik diskusjon. I hovedprosjektet kan det gjøres et arbeid særlig knyttet til randsonen rundt de store regionene for å se om det er behov for innstramminger eller andre justeringer, og det kan også vurderes om noen av de regionene som brukes i meldingen faktisk er relevante (en eller flere eller alle av Mjøsbyene, Tønsberg, Sandefjord/Larvik, Haugesund, Ålesund, Bodø). Trondheim kommune har gitt tilbakemelding på at flere kommuner bør inngå i denne byregionen. Men det samtidig ikke sikkert at storbyregionene skal følge storbyenes egne definisjoner av deres planregioner. I hovedprosjektet er det rimelig å gjøre en analyse av pendlingsdata i forbindelse med gjennomgangen av avgrensningen. Samtidig bør det vurderes om det bør ligge andre kriterier til grunn enn reisetid. I denne sammenhengen bør vel Oslo-området særstilles i forhold til de tre andre større byene, og resten av byene som inngår i storbyregionene.

En annen og allerede etablert måte å gruppere kommuner på enn etter region, er etter folkemengde og økonomiske rammebetingelser. Dette gjøres i KOSTRA (Kommune Stat Rapportering). Dette er muligens noe å ta hensyn til i hovedprosjektet, men dekker trolig et annet behov enn en region definert ut fra pendling mellom bolig og arbeidsplass. Kriteriene for grupperingene ble gjort av SSB ved Langørgen, Aaberge og Åserud (2001). Se vedlegg 2 for kommunegrupperingene i KOSTRA.

1.4 Indikatorer

En del av oppdraget for forstudien har vært å vurdere om det kan pekes på noen enkle indikatorer for utviklingen i storbyregionene og storbypolitikk/utvikling. Men når man skal forsøke å sammenfatte en komplisert virkelighet i enkle, forståelige og relevante indikatorer, vil ikke dette alltid lykkes. Å finne enkle indikatorer som samtidig er gode nok og nyanserte nok til å representere et beslutningsgrunnlag, er nær sagt en umulighet. Det er ikke mulig, i forhold til de behov som er avdekket, å komprimere en sammensatt virkelighet på en meningsfylt måte. Derfor har vårt utgangspunkt vært at man kan starte med å ha på bordet et best mulig datagrunnlag som beskriver de dimensjonene ved storbyregionene som er relevant, deretter kan man lete etter indikatorer. I kapittel 2 presenterer vi en rekke variabler innenfor de hoved- og delområdene som vi har identifisert. Datagrunnlaget mener vi vil gi et godt grunnlag for å drive og evaluere storbypolitikk.

Indikatorbegrepet har vært mest anvendt i teknisk-naturvitenskapelig sammenheng for å påvise - indikere - ulike tilstander som trykk, volum, oppløsning. Indikatorer for samfunnsutvikling har fått et særlig feste i form av økonomiske mål. Indikatorer peker på trender, utviklingstrekk og sammenhenger på en forholdsvis presis måte. En indikator er en størrelse som skal gi viktig informasjon om egenskaper ved et fenomen eller et objekt med utgangspunkt i et analytisk spørsmål. Indikatoren skal ha relevant tolkning i forhold til dette formålet (Foss i Nenseth 2003).

Det er også gjort mye arbeid knyttet til utviklingen av indikatorer for naturmiljøets status. Miljøverndepartementet har nedsatt et ekspertutvalg under ledelse av forskningssjef Knut Alfsen i SSB for å utarbeide indikatorer på bærekraftig utvikling. Også SSBs seksjon for Miljøstatistikk har arbeidet med å utvikle slike indikatorer. En del av de indikatorene på bærekraftig utvikling som blir foreslått kan nok tenkes å være relevante også i vår sammenheng, og i hovedprosjektet bør en forholde seg til de forslagene til indikatorer på bærekraftig utvikling som vil bli lagt fram.

1.4.1 Enkeltvariable som kan fungere som indikator

En form for indeks er å velge ut enkeltobservasjoner/indikatorer som er representant for en større og underliggende sammenheng i samfunnet. Dette blir også kalt en 'proxy-variabel'.

Enkelte observasjonsserier kan være gode nøkkelindikatorer og ha større allmenn utsagnskraft enn andre. Enkelte variabler vi presenterer i dette notatet vil være gode indikatorer for bestemte trekk i storbyene. Noen brukere kan ha størst behov for at de aller fleste variablene indekseres. Vi vil derfor foreslå at det også velges ut enkeltobservasjoner som *indekseres*. En indeksering av enkelte observasjoner vil si at den enkelte kommunes/delområde/regions verdi rangeres i forhold til de andre

f.eks. i kvartil (4 grupper) eller desil (10 grupper). En sammenligning vil da være forholdsvis enkel. Imidlertid bør også grunnlagsdata foreligge.

Eksempler på variabler som sier mer om ulike sider ved den underliggende virkeligheten enn andre, er f.eks.:

- Kvinnens alder ved første fødsel. Kvinnens gjennomsnittlige alder ved første fødsel blir høyere når kvinner tar høyere utdanning og dermed har høyere yrkesaktivitet. Kvinnens høye alder ved første fødsel viser dermed yrkesaktivitet, og vil også si noe om hvor variert næringslivet er og i hvilken grad det er akademikerarbeidsplasser i kommunen. Dette kan igjen si noe om lønnsnivå. Videre ser man at de største byene som har best utdanningstilbud og mest variert næringsstruktur har høyere alder for førstegangsfødende kvinner (og for kvinner generelt).
- Andel av befolkningen over 66 år. Er det en høy andel personer over 66 år i kommunen, sier dette noe om kommunenes vekstpotensial og om kommunenes omsorgsoppgaver, i dag og i framtida. Det sier også noe om at det her må være en utflytting av yngre personer, i alle fall ikke en tilflytting. Dette sier noe om både mulighetene til å ta utdanning, og til å få jobb i kommunen.
- Andel sosialhjelpsmottakere. Er andelen sosialhjelpsmottakere høy sier dette noe om hvor mange personer det er som er vanskeligstilte i kommunen. I tillegg kan det si noe om kommunen er et tilflyttingsområde for vanskeligstilte. Vi ser f.eks. at større byer i større grad kan tiltrekke seg vanskeligstilte enn små kommuner, fordi de i storbyen kan ha en større mulighet til å bli 'usynlige' enn i mindre kommuner.
- Andel av befolkningen som er sysselsatte. Et høyt sysselsettingsnivå blant kvinner og menn vil si noe om arbeidsmarkedet og næringsstrukturen i kommunen. Sysselsettingsnivå viser om kommunen har en mindre grad av vanskeligstilte i forhold til arbeidsmarkedet. Det viser også i hvilken grad kvinner er sysselsatte på lik linje som menn.
- Barnehagedekning. Foreldres mulighet til å ha barna i barnehagen vil si noe om kommunens tilbud på dette området og dermed også muligheten for at kvinner og menn skal kunne gå ut i arbeidslivet på lik linje. Videre vil en lav barnehagedekning (der barnehageplassene ikke fylles likevel) samtidig si noe om hvilke muligheter man har på arbeidsmarkedet og om arbeidsmarkedet er variert nok til at både kvinner og menn kan gå ut i arbeidslivet. Flere utkantkommuner kan preges av en lite variert næringsstruktur f.eks. i primærnæringene med lite fleksibilitet i arbeidstiden, og få 'kvinnearbeidsplasser' som gjør at det ikke er et behov for barnehagedekning. Dvs. at kvinner og menn ikke har den samme reelle muligheten til å gå ut i jobb.
- Andel av befolkningen under/over en gitt lavinntektsgrense. Andel over eller under en gitt lavinntektsgrense, gjerne delt etter kjønn, vil si noe om både arbeidsmarkedet og levekårene, og variasjon i disse, og dermed også noe om utdanningsnivået og velferden i kommunen.
- Utdanningsnivå. Hvor andel av befolkningen i alderen 30-44 år som har utdanning på grunnskolenivå og høyere utdanning. Utdanningsnivå sier noe om vekstpotensialet i kommunens befolkning. Aldersgruppen 30-44 år har trolig gjort seg ferdig med den utdanning de ønsker og er aktuelle for arbeidsmarkedet og høyst sannsynlig er de allerede yrkesaktive. En kommune med stor andel med høyere utdanning vil også si noe om variasjon på arbeidsmarkedet og akademikerarbeidsplasser. Dette er også alderen der folk er småbarnforeldre. Det er i flere studier vist at foreldres utdanningsnivå har konsekvenser for barnas grad av fullføring av utdanning og dermed også muligheter senere i livet.

Indikatorerne er ikke valgt ut etter en skala av 'mer eller mindre urbanisert', men som indikatorer som sier mer om sammenhenger i lokalmiljøet enn andre. Det er videre mange andre enkeltvariabler som kan være aktuelle, som vi ikke går inn på her, som tilflytting, befolkningens hovedaktivitet (sysselsatte, arbeidsledige, i utdanning, sosialhjelp, hjemmевærende etc.), næringsfordeling, andel personer i produktiv alder for å nevne noen. Valget av indikatorer er noe som må tas stilling til i et eventuelt hovedprosjekt.

1.4.2 Indikatorer for utsatte grupper

Det kan være aktuelt å utvikle indikatorer for såkalte utsatte grupper av befolkningen. Det vil være naturlig å se på hvor stor forekomst det er, absolutt og relativt av de ulike gruppene. Utsatte grupper kan være rusmisbrukere, kriminelle, sosialhjelpsmottakere, enslige forsørgere, skilte, barnevernsbarn, ikke-vestlige innvandrere, ikke-vestlige innvandrere med spesielle problemer, fattige o.l. Slike grupper kan hope seg opp i (deler) av storbyen. At en opphopning forekommer kan både være fordi det blir flere personer som er utsatt når det er flere personer 'å ta av', men det kan også være at slike problemer øker når tettheten blir større. Som vi tidligere har nevnt kan det også være at spesielle grupper søker storbyen.

En mulig indikator for storbyene er dermed å se på utsatte grupper, og i hvilken grad det er en opphopning i kommuner/områder. Dette vil også være avgjørende for kommunens utgiftsbelastning på disse områdene. Til dette formålet kan det være aktuelt å bruke KOSTRA-data.

En indeks for utsatte grupper bør vise hopning av enkeltindivid som kommer innen kategorien. Et annet begrep for dette er 'segregasjon'. Segregasjon ser vi i et geografisk område der det foregår en opphopning av noen 'grupper' innenfor et større område. Dette synliggjøres særlig i større byer, der gjennomsnittsbetraktninger sier lite om den reelle opphopningen på bydeler eller andre områder i byen. Det vi ønsker å se etter er utsatte gruppers geografiske mønstre (jamfør Vatne Pettersen 2003 og Blom 2002).

Utsatte grupper kan defineres som (jamfør Epland m.fl 2004);

- Enslige forsørgere
- Par med barn 0-17 år i laveste inntektsklasse
- Alderspensionister og etterlattepensionister
- Uførepensionister
- Langtidssyke (mottakere av rehabiliterings- eller atføringspenger)
- Langtidsledige (6 mnd eller mer)
- Innvandrere med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn
- Flyktinger
- Sosialhjelpsmottakere

Ved å indeksere sensitive data og rangere bydeler/delområder i forhold til hverandre, vil man trolig kunne gi slike data på lavt nivå. Avgjørende for hva som kan brukes som indikator er selvsagt hva slags tilgjengelige datagrunnlag vi har. Det har også blitt nevnt at 'tidligere innsatte' er en utsatt gruppe. Dette er det ikke tidligere produsert statistikk på, og vil ha enkelte etiske begrensninger. Når slutter en straffedømt å være det? På den andre siden viser tilbakefallsstatistikken at sannsynligheten for å gjøre nye straffbare handlinger er relativt stor den første tiden på frifot.

1.4.3 Utvikling av samleindikatorer/indekser

Selv om enkeltvariable noen ganger kan fungere som indikatorer, er det likevel ofte behov for å finne samleindikatorer som sammenfatter flere forhold. På grunnlag av de variablene som tas inn i datagrunnlaget er det fullt mulig å definere noen nøkkelvariabler og konstruere indikatorer der man kan bruke ulike vektninger. En utvikling av eventuelle samleindikatorer hører imidlertid hjemme i hovedprosjektet.

Indikatorer eller indekser bygd opp av flere variabler og med vektninger mellom dem, må forstås på bakgrunn av den konteksten eller sammenhengen de er utviklet og brukes i forhold til. En samleindeks vil dermed ha en rolle som sosiale eller politiske konstruksjoner.

Diskusjonen om hva som kan være indikatorer på å beskrive tilstand og utvikling i storbyene er viktig. Viktig er det også å ta stilling til hva man vil med indikatorene. Skal det beskrive hvor 'dårlig' forholdene er, eller skal man forsøke å fange opp et 'mangfold' eller noe positivt? Nøkkelindikatorer kan etableres ved å enkelt sammenfatter flere forhold. Et allerede etablert eksempel på dette er

Levekårsindeksen som er basert på utvalgte registerdata, som tross sitt enkle opplegg har fått en bred anvendelse. Denne indeksen kan lett sees på som en rangering av hvor det er 'verst' eller 'best' å bo. Men det den viser er opphopning/forekomst av visse faktorer som er definert som problemskapende forhold på individnivå.

Som nevnt ovenfor, vil en *indeks*ering av enkelte observasjoner si at den enkelte kommunes/delområde/regions verdi rangeres i forhold til de andre f.eks. rangert fra 1-10. Samleindeksene som SSB i dag publiserer (levekårsindeksen og likestillingsindeksen) er en sammenfatting av flere indekserte variabler. Når en bruker en slik rangering må man være konsekvent i en vurdering av hvilken verdi som viser hva. Skal en lav verdi vise 'høy' eller 'lav' forekomst eller vise 'verst' eller 'best'?

Fordelen med en slik rangering gjennom indeksering, er at brukerne enkelte kan vurdere sin kommunes/regions rangering i forhold til andre. En indeksering bør være mulig å lage tidsserier på, slik at man kan følge en utvikling over tid. Videre er det viktig at rådata også foreligger i datagrunnlaget, ikke bare plassering i gruppen.

I hovedprosjektet må man ta stilling til hvilke kommuner som skal inngå i en indeksering. I de indeksene som per i dag publiseres av SSB på regionalt nivå (likestillingsindeksen og levekårsindeksen) inngår alle kommuner. For storbydatagrunnlagets formål må man vurdere om alle kommuner eller bare kommunene i storbyregionene (som også må gjennomgås) skal inngå. Små kommuner/områder er et problem ved indeksering, da det er få observasjoner og stort rom for tilfeldige utslag. Indekseringen må være sammenlignbar over tid, slik at kommunene kan se utvikling i forhold til andre kommuner de sammenligner seg med.

1.4.4 Eksempler på enkle samleindekser:

A) Indeks for levekår

Det finnes ikke noen objektive kriterier for en samlet vurdering av gode eller dårlige levekår. Levekårsindeksen, som publiseres av SSB og er utviklet og presentert i 'Hjulet' (Styrings og informasjonshjulet for helse- og sosialtjenester, på oppdrag fra Sosial- og helsedirektoratet), forsøker å belyse opphopning av noen variabler som er med på å belyse dårlige levekår på et aggregert nivå (kommuner og bydeler). Indeksen gjør et forsøk på å sammenfatte noen sider ved et lokalmiljø som til en viss grad er egnet til å belyse problemskapende forhold. Indeksen bygger på syv indikatorer som, når de sees samlet, er ment å gi et mest mulig representativt uttrykk for de sosiale problemene i kommunene.

Oversikt over innholdet i indeksen og deleindeksene som inngikk i 2003:

- Sosialhjelpstilfeller 16 år og over pr. 100 innbyggere 16 år og over. 2002.
- Dødelighet i alt pr. 100 000 innbyggere. Årsgjennomsnitt 1997-2001. Alders- og kjønnsstandardiserte tall.
- Uførepensjonister 16-49 år pr. 31. desember 2002 pr. 1 000 innbyggere 16-49 år.
- Attføringspengetilfeller. Løpende tilfeller 31. desember 2002 pr. 1 000 innbyggere 16-66 år.
- Voldskriminalitet. Siktelser etter bostedskommune/-bydel. Gjennomsnitt for 2000 og 2001 pr. 10 000 innbyggere.
- Registrert arbeidsledige og deltakere på arbeidsmarkedstiltak pr. 100 innbyggere 25-66 år. 2002.
- Overgangsstønad. Mottakere i alt pr. 100 kvinner 20-39 år pr. 31. desember 2002.
- Lav utdanning. Andel med barne- og ungdomsskolenivå som høyeste fullførte utdanning i aldersgruppen 30-39 år pr. 1. oktober 2001 (inngår ikke i indeksen).

For hver indikator i indeksen er kommunene og bydelene rangert i 10 like store grupper (deciler). Verdien 1 innebærer at kommunen/bydelen tilhører tidelen med lavest verdi på indikatoren, mens

verdien 10 innebærer at kommunen/bydelen tilhører tildelen med høyest verdi på indikatoren. Samleindeksen uttrykker den gjennomsnittlige verdien på de syv delindeksene. Samleindeksen vil med andre ord variere fra 1 til 10, der verdien 10 innebærer at kommunen/bydelen tilhører tildelen med høyest verdi (dvs. tildelen som er 'verst stilt') på samtlige levekårsindikatorer. Jo høyere verdi, jo flere levekårsproblemer sammenlignet med andre kommuner/bydeler. Alle kommuner og bydeler inngår i rangeringen, noe som må vurderes i forhold til vårt behov for spesiell kunnskap om storbyregionene. På den andre siden er det også viktig å la 'resten av landet' være et sammenligningsgrunnlag. Det kan tenkes ulike løsninger for studier av regionens indre differensiering og studier av forskjellene storbyregionene imellom, og mellom dem og resten av landet.

To ulike faktorer virker forstyrrende på tolkningen av indeksen. Dette gjelder både de allmenne endringer i levekårene, og at mange personer med 'problematferd' flytter fra gjennomsiktige småsamfunn til mer urbane strøk. I det siste tilfellet skyldes ikke problemene forhold i den nåværende bostedskommunen, men problemene må likevel møtes der. Tolkningen påvirkes også av at det er store forskjeller internt i den tiendedel av kommuner/bydeler med flest levekårsproblemer samt av små tall.

Det er noen problemer knyttet til dagens indekser som må drøftes og som man må ta stilling til i hovedprosjektet. Slik indeksen er i dag kan ikke resultatet/verdien sammenlignes over tid for samme kommune/bydel slik at man kan følge en utvikling over tid, forbedring eller forverring. Det er alltid i forhold til de andre kommunene at indekseringen blir gjort. Om levekårsindeksen skal anvendes i datagrunnlaget for storbyene, vil det være ønskelig å utvikle denne slik at samleindeksen og delindeksene blir sammenlignbart over flere år og man kan merke en forbedring eller forverring.

B) Likestillingsindeks for kommunene

Siden 1999 har SSB publisert den såkalte likestillingsindeksen for kommunene. Indeksen har på linje med levekårsindeksen, og på tross av sin enkle oppbygning, fått bred anvendelse. Enkelte kommuner bruker rangeringen til målrettet jobbing med å forbedre likestillingen mellom menn og kvinner i kommunen. Likestillingsindeksen kan sies å sammenfatte ulike direkte og indirekte mål i forhold til hvilken grad menn og kvinner deltar innenfor for eksempel politikk, utdanning og yrkeslivet. Dette betyr at det er flere andre forhold som også kunne vært relevant å se på, f.eks. likestilling i privatsfæren (kontantstøtte, fedres uttak av fødselspermisjon, fordeling av barn etter skilsmisse o.l.).

De målene eller indikatorer som inngikk i indeksen i 2003 var:

- Barnehagedekning 1-5 år (2002)
- Andel kvinnelige kommunestyrerepresentanter (1999)
- Prosentandel kvinner per 100 menn i alderen 20-39 år (2002)
- Kvinner og menns utdanningsnivå (2002)
- Kvinner og menn i arbeidsstyrken (2002)
- Kvinner og menns inntekt (2001)

Indikatoren 'Prosentandel kvinner per 100 menn', er brukt som en indirekte indikator. Kommuner med få muligheter for utdanning og en ensidig, ofte mannsdominert, næringsstruktur opplever ofte en fraflytting av unge kvinner. Av den grunn vil en lav prosentandel kvinner indikere at grunnlaget for likestilling i kommunen er svak.

For de tre første indikatorene (barnehagedekning, kvinnelige kommunestyrerepresentanter og kvinneandel i alderen 20-39 år) er kommunene rangert og deretter gruppert i kvartiler (firedele) og gitt poengverdi slik: 4, 3, 2, 1. Det vil si at kommuner som tilhører de 'beste' 25 prosentene gis verdien 4, mens de 25 prosentene som scorer lavest, får verdien 1. Når det gjelder utdanning, sysselsetting og inntekt er det valgt en kombinasjon. F.eks. for utdanning har en rangert kommune *både* etter kvinnes utdanningsnivå *og* etter forholdet mellom kvinners og menns utdanning. Deretter er summen dividert på 2, slik at maksimum og minimumspoeng også her er 4 og 1. Den samlede verdien

er deretter dividert på antallet indikatorer; det vil si. 6. Indeksen får dermed en maksimumsverdi på 4, mens minimumsverdien blir 1.

Det må også understrekes at denne indeksen er *relativ*: At en kommune scorer 4 på f.eks. inntekt, betyr ikke at kvinner og menn har like høy inntekt, bare at kommunen tilhører den fjerdedelen som kommer best ut. Rådata bør derfor også her være tilgjengelig.

Spørsmålet vedrørende sammenlignbarhet over tid er også relevant for likestillingsindeksen. Det er heller ikke her mulig å følge med på om kommunen har forbedret seg fra år til år på indeksene som ligger til grunn eller ikke, bare i forhold til de andre kommunene det aktuelle året. En mulighet er å sette noen grenser for verdien på kvartilene, slik at 1-4 sier noe om scoren. Det er i så fall mulig at en skala mellom 1 og 4 vil være for liten til å gi et godt nok bilde av kommunen.

C) 'Urbanitetsindeks'? Utvikling av egen indeks for storbyene

Det kan være ønskelig å utvikle en indeks som sier noe om grad av urbanitet. I hovedprosjektet bør det utredes muligheten for å utvikle en egen urbanitetsindeks. En urbanitetsindeks kan være som et supplement til levekårsindeksen og likestillingsindeksen. En klar mangel ved levekårsindeksen til et slikt formål, er at den ikke tar høyde for den kollektive velferden i byer (uteareal, forurensing, støy). Den tar heller ikke med faktorer som befolkningstetthet og -størrelse.

Målet med en urbanitetsindeks kan også være noe annerledes:

- definering av storby(regionene) ut fra kriterier i forhold til andre byer/regioner
- vise forskjeller storbyene/-regionene imellom

Det må samtidig drøftes om en urbanitetsindeks skal vise de problemene eller det potensialet storbyene har.

Urbanitetsindeksen må kunne vise skiller mellom storbyene og de andre kommunene som inngår i storbyregionene. Og skal en slik indeks få fram det karakteristiske ved storbyene, må den også vise andre kommuner dvs. hva skiller storbykommune/region fra de rurale kommunene.

Til et slikt formål må man finne endimensjonale variabler som går fra lite til mye urbanitet på en skala fra f.eks. 1-10, der 10 viser 'minst' eller 'mest' urbanitet. I en norsk sammenheng bør Oslo her komme på topp som 'mest' urban, etterfulgt av de 3 andre største byene. Mer åpent vil det være hvor forstadskommunene, randsoneskommunene og de mindre av de større bykommunene vil plassere seg. Har for eksempel Kristiansand eller Fredrikstad større grad av urbanitet enn Asker eller Ski, som begge inngår i Hovedstadsregionen?

Hvilke variabler som bør inngå i en urbanitetsindeks må vurderes i hovedprosjektet. Dette krever en mer omfattende analyse enn hva forstudien rammer tillater. Jakten på slike faktorer vil være en viktig del av hovedprosjektet. Noen variabler som vil være aktuelle å drøfte i en slik sammenheng, kan være;

- Befolkningstetthet (ut fra en hypotese om at det er flest personer og størst befolkningstetthet i urbane strøk)
- Sentrumsbebyggelse og servicetilbud i et avgrenset sentrumsområde (ut fra en hypotese om at det er lav bosetting og høy andel næringsbygg/servicetilbud i et sentrumsområde i urbane strøk)
- Transport (ut fra en hypotese om at urbane strøk antas å ha mest trafikkbelastning)
- Støy og forurensing (ut fra en hypotese om at det er mest støy og forurensing i urbane strøk)
- Utdanningsnivå (ut fra en hypotese om at det er flere som har høyere utdanning i urbane strøk)
- Befolkningssammensetning (f.eks. kvinner per 100 menn i alderen 20-39 år, ut fra en hypotese om at urbane strøk tiltrekker seg kvinner, i alle fall ikke er et fraflyttingsområde for kvinner i denne aldersgruppen)

- Næringsstruktur (ut fra en hypotese om at næringsstrukturen er mer variert og har større vekstkraft i urbane strøk).
- Kvinners alder ved første fødsel (ut fra en hypotese om at kvinner i urbane strøk er i gjennomsnitt eldre når de får sitt første barn, og at dette har en sammenheng med byens mulighet for utdanning og yrkesdeltagelse)

Disse variablene er ment som eksempler på hva som kan inngå i en urbanitetsindeks. Det vil i hovedprosjektet være nødvendig å drøfte videre hvordan en slik indeks skal utformes, f.eks. om det skal inngå andre, flere eller alternative variabler, og vurdere ulike vektinger.

1.5 Aggregeringsnivå

1.5.1 Aggregeringsnivå

De enkelte indikatorene og variablene vil være relevante å presentere på ulike aggregeringsnivåer. Aggregeringene skal både dekke regionens og bykommunens behov. Det vil også være viktig før hovedprosjektet defineres å vite hvor viktig det er å beskrive forskjellene internt i regionene, i forhold til det å gi data for hver region som enhet. Det er lett å gi data som dekker begge formål. Det må derfor både kunne gis data som viser variasjon innad i bykommunene og som viser hele regionen. Samtidig må vi forholde seg til at det ligger enkelte begrensninger i datagrunnlaget for valg av aggregeringsnivå.

Noe man selvfølgelig må forholde seg når det skal vurderes aggregeringsnivå, er tilgjengeligheten av datagrunnlaget. Vi har her tenkt at datagrunnlaget skal være en åpen løsning i forhold til den skisserte målgruppen. Dette avgrensner selvfølgelig noe når det gjelder å presentere sensitive data på relativt små enheter (delområder, bydeler o.l.). Hvor små geografiske enheter skal vi kunne identifisere?

Som hovedprinsipp bør aggregeringsnivået avgjøres av relevansen ved variabelen. Noen indikatorer er åpenbart mest relevant å se på bydelsnivå eller delområder innen kommunen (f.eks. boforhold, segregasjon, personlig økonomi) mens andre indikatorer trolig er mest relevant å se på kommunenivå (kommuneøkonomi og andre variable knyttet til kommunen som enhet; flytting, demografi, utdanning, utdanningstilbud, arbeidsledighet, pendling etc.) eller på nivå av hele storbyregionen (f.eks. , transport, bedriftsetablering, også her inn/utpendling, utdanningsnivå, arbeidsledighet).

Tabellene kan ha ulike aggregeringer;

- Hver storbyregion for seg, resten av landet i en gruppe.
- Storbykommuner; Oslo, større byer (Bergen, Stavanger, Trondheim), andre storbyer, større kommuner og resten av landet, hele landet.
- Storbykommuner; alle storbykommunene hver for seg, omegnskommunene, resten av landet som sammenligning.
- Tabeller aggregert opp på alle eller noen storbyregioner; Stor-Oslo regionen, Mosseregionen, Drammensregionen, Nedre Glommaregionen, Tønsbergregionen, Larvik/Sandefjord regionen, Grenland, Kristiansandsregionen, Mjøsbyene, Stavangerregionen, Haugesundsregionen, Bergensregionen, Ålesundsregionen, Trondheimsregionen, Bodøregionen, Tromsøregionen. Sammenligning med resten av landet, og hele landet.
- Områder i enkeltregioner, f.eks. oppsplitting av Stor-Oslo regionen i indre/ytre ring, sammenlignet med de andre storbyregionen.

Tabellene bør også ha tall for alle kommuner, et landstall og eventuelt et tall for 'resten' av landet.

Dataenheten vil for de fleste indikatorene som vi har foreslått her være kommuner, som vi mener vil være et bedre mål enn tettsted. Samtidig følger byenes utbredelse i varierende og liten grad kommunegrensene. En by kan utgjøre en liten del av kommunen, eller den kan omfatte flere kommuner, eller en kombinasjon. Det kan derfor også være relevant å få tilrettelagt tall for bysentra,

tettsteder og regioner. Det finnes mange GIS-baserte metoder for å tilrettelegge data på de ulike typer avgrensninger, mye er allerede gjort og mer kan gjøres. De videre vurderingene om utnyttelse av annet enn kommunebasert informasjon vil måtte gjøres i hovedprosjektet.

Særlig for de største byene vil tall for hele bykommunen ikke vise den spredningen som faktisk forekommer. For Oslo og Bergen er det i de fleste tilfeller der det er mulig å gi individ- eller bedriftsbaserte data på kommunenivå, også mulig å gi data på bydelsnivå. Vi går derfor inn for at det også presenteres tabeller med:

- Bydeler eller andre delområder i bykommunen for hver enkelt bykommune.

Mer problematisk er sannsynligvis de andre større byene, f.eks. Trondheim, Stavanger, Drammen der det ikke er administrative bydeler på samme måte som i Oslo og Bergen per i dag. Man kan i slike tilfeller bruke en bydelsinndeling som brukes i Hjulet (<http://www.ssb.no/emner/03/hjulet/>) for å belyse lokale variasjoner innad i bykommunen/regionen. Det bør også vurderes å foreta en aggregering over denne inndelingen fordi den varierer mer i nivå mellom kommunene enn det som godt er. Delområde fra folketellingen kan også vurderes.

En annen problemstilling er vedrørende bruk av bydeler som enhet, er at bydeler endres. For tidsserieanalyser er det et problem at bydelsinndelingen i Oslo ble revidert igjen 1. januar 2004. Bydelene i Oslo har hele tiden vært et aggregat av hele grunnkretser, men grunnkretser er delt for å tilpasse dem til en ny struktur, og sammenligninger over tid vil være et problem for Oslos bydeler. Det etterlyses data på delområde heller enn bydel i de største bykommunene, da dette kan være en mer stabil enhet. I hovedprosjektet bør man vurdere nytten av å aggregere til delområder og i hvilken grad dette er mulig.

Det er enkelte problemer vedrørende små enheter, men det er ikke sikkert dette er et større problem for bydeler og områder i større byer enn for små kommuner ellers i landet. Men vi kan raskt komme i berøring med statistikkloven og for få personer slik at data ikke kan publiseres. En kan likevel tenke seg at små tall kan brukes i analytiske sammenhenger. f.eks. ved å bruke modeller som gir 'profiler' ut over fra sentrum mot ytterkant og regioner.

En annen problemstilling er om man i det hele kan finne statistisk signifikante opplysninger på områder der befolkningsgrunnlaget er på 3-4000 personer. Dette kan gi for små tall og egentlig liten mening for en analyse av dataene. Dette kan også i enkelte tilfeller være et problem ved bruk av bydeler som enhet. Små enheter bør derfor ikke presenteres med absolutte tall men med andeler/per 1000 innbygger o.l.

Som sammenligningsgrunnlag bør det gis tall for hele landet og resten av kommunene. Med resten av kommunene menes her kommunene som ikke vil inngå i storbyregionene. Dette vil i større grad synliggjøre hva som er et normalt ledd i den nasjonale utviklingen, og hva som karakteriserer den enkelte storbyregion. I tillegg er det viktig at datagrunnlaget greier å illustrere hva som er 'hovedstadsfenomen', hva som er 'storbyfenomen' og hva som er et ledd i den nasjonale utviklingen. Derfor bør nok også data som regel presenteres for hele landet, og ikke bare for de regionene en velger å fokusere på.

Samtidig må man ikke legge alt for mye av utviklingsarbeid i hovedprosjektet, men heller trekke veksler på hva som er ivaretatt under andre initiativ, f.eks. utviklingen av GAB (Grunneiendoms-, Adresse- og Bygningsregisteret) og folkeregisteret. Arbeidet som er gjort med utvikling av tettstedskriteria og -avgrensninger i SSB vil også kunne vise seg å være nyttig.

1.5.2 Datakilder

Som tidligere nevnt vil det være begrensninger i mulighetene for hvilket aggregeringsnivå man kan presentere data for, avhengig av hva som er datakilden. En stor del av forstudien har gått ut på å

vurdere hva slags data som er relevant, og hva slags datakilder som har en slik form at de kan benyttes til vårt formål. I kapittel 2 er de enkelte variablene og kildene drøftet.

Vi har i forstudien lagt opp til at man i størst mulig grad bruker registerdata og fulltelling til fordel for utvalgsundersøkelser. SSB har en rekke registerdata som gir statistikk for ulike områder/regioner etter behov. Fordelen med registerdata er at vi kan få data på svært små områder. Registerdata gir opplysninger på person- eller enhetsnivå og det kan foretas koblinger for statistikkformål mellom ulike registre. Det legges ikke opp til ny datarapportering fra kommunene.

I forbindelse med Folke- og bolig tellingen 2001 ble det utviklet et omfattende system for kopling av datafiler for å lage 'folketellingsliknende statistikk'. SSB vil de nærmeste årene satse mye på å utvikle dette til et permanent produksjonssystem. Dette vil ikke være ferdig i løpet av forstudieperioden, men det er naturlig å vurdere nøye hva vår problemstilling kan benytte dette til.

I tillegg har SSB og andre forskningsinstitusjoner data fra utvalgsundersøkelser, som f.eks. inntekts- og formuesundersøkelsen (SSB). Noen undersøkelser kan gi noe data på regionalt nivå, selv om deres utvalgsplan ikke er lagt opp for å gi resultater for enkeltregioner. Dette har vi tatt opp i kapittel 2, men også flere utvalgsundersøkelser kan være aktuelle å bruke, om aggregeringsnivået legges opp til dette. Enkelte utvalgsundersøkelser, som Levekårsundersøkelsen og Forbruksundersøkelsen med noen tusen respondenter, kan være problematisk å benytte på grunn av for få personer i utvalget for de aktuelle regionene.

Enkelte datakilder er opptellinger på institusjonsnivå. Dette gjelder f.eks. sykehusdata, data om trossamfunn, museum, teater o.l. Slike datakilder kan dermed ikke aggregeres til databasens formål. I hovedprosjektet må man vurdere om man likevel skal bruke noen av disse kildene om det kan være interessant. F.eks. vil man kunne plassere enkeltinstitusjoner (teater/museum) til enkelte kommuner og se på besøkende og bruk. Når det derimot gjelder trossamfunn, kan vi ikke her plassere medlemmene etter hvor de faktisk bor.

1.6 Presentasjon av datagrunnlaget

Vi har ikke i forstudien vurdert hvordan datagrunnlaget skal utvikles teknisk. Men som hovedprinsipp bør datagrunnlaget være tilgjengelig på egen webside, tilsvarende Urban Audit, KOSTRA, Hjulet etc. I tillegg bør det vurderes å gi ut data for enkeltregioner eller enkeltproblemstillinger i papirformat. Et datagrunnlag for storbyene og -regionene gir en mulighet til å skreddersy en egnet webløsning. F.eks. har de statistiske sentralbyråene i Sverige og Danmark etablert et egen datagrunnlag på web for Øresund-området, som gir data for en bestemt region (www.orestat.scb.se).

Vi har tatt utgangspunkt i at datagrunnlaget skal være åpent tilgjengelig, men dersom det er behov for detaljerte data er det mulig at data bare kan utleveres til planleggingsformål etter avtale i hvert enkelt tilfelle. Det kan også være nødvendig å ha enkelte deler av datagrunnlaget passordsbegrenset for bestemte brukergrupper, alt etter hvilke føringer man vil legge i et hovedprosjekt.

En eventuell utbygging av et kunnskapsgrunnlag må starte på et sted, dvs. at man ikke nødvendigvis går for den mest krevende løsningen i første omgang, men heller foretar en gradvis utbygging når regionene er bestemt, og de mest relevante indikatorer er valgt ut.

1.6.1 Faste tabeller og fleksibel løsning

Det er ulike måter å framstille storbydata på. I notatet fra NIBR (Nenseth 2003) er det lagt vekt på å samle variabler for hver enkelt storbykommune. Dette er igjen sammenlignbart med de andre bykommunene. Forholdet mellom storbykommuner og omegn blir mindre fokusert i en slik presentasjon. Urban Audit har et oppsett der man både kan ta ut etter by/region og etter

område/indikator. Dette framstår som å gi stor fleksibilitet. Sortert etter indikator gis det mulighet for å sammenligne og etter by ser man mer detaljert for hver region.

Datagrunnlaget for storbypolitikk bør i utgangspunktet ha noen ferdige tabeller presentert for regionen/kommunen og etter variabel/indikator. Likeledes bør det være noen ferdiglagde kart og figurer som viser trekk ved regionen og over tid. Det er videre ønskelig at rådata for den minste dataenheten (f.eks. kommunen) må kunne hentes frem.

Samtidig bør løsningen også være så fleksibel at brukerne kan ta utgangspunkt i de enkelte byregioner/kommuner for den aktuelle variabel/indikator, og at man kan få ut et 'faktaark' for hver enkelt region/storbykommune, slik det f.eks. gjøres f.eks. i Urban Audit. Statistikkbanken og KOSTRA er eksempler på fleksible løsninger i SSB. Det bør trolig tilstrebes et så fleksibelt opplegg at en kan ha de foki en måtte finne nødvendig (region, kommune, bydel, variabel). En start på utbygging av et kunnskapsgrunnlag, kan være at man etablerer storbyregionene som enheter i f.eks. Statistikkbanken eller en lignende base.

1.6.2 Metadata

Datagrunnlaget som vi viser i dette notatet, vil være mangfoldig og kanskje ikke så enkelt tilgjengelig. Det krever da at det forligger opplysninger om den enkelte statistikken, såkalte metadata, og andre tekniske opplysninger som gjør dataene mer forståelig og tolkningen bedre forankret. Ved publisering bør det følge en tekst som veiledning til leser av datagrunnlaget, for å gi en leserhjelp.

1.6.3 Tekst og analyser

En enkelt tekst som forklarer hovedtendenser og bruk av basen bør følge basen. Dette for å gi brukerne en hjelp til å forstå tallene og å finne frem.

Det bør i tillegg til de enkle tekstene, settes av midler til å lage mer omfattende analyser av datagrunnlaget etter temaønske fra KRD. For å få gode beskrivelser bør man ha tilstrekkelig analytisk kompetanse på området. Det er trolig at flere variabler som er relevante for vår problemstilling ikke er umiddelbart tolkbare inn i storbyperspektivet.

1.6.4 Andeler og gjennomsnittsmål

Variablene bør presenteres både som absolutte tall, fordelinger og andeler av aktuell befolkning. Dette gir et større helhetsbilde enn bare det ene eller det andre. Absolutte tall må vurderes utfra hva som er aggregeringsenhet og i forhold til små tall.

Samtidig er det viktig å benytte fordelingsmål i et område og ikke bare gjennomsnittstall. Gjennomsnittsverdier kan tilsløre kunnskap om hvor stort spenn det er i området, f.eks. om vi ser på gjennomsnittsinntekt i en kommune eller om vi ser på inntektsvariasjonene i kommunen. Oslo vil f.eks. ha flest personer og største andeler både i lavinntektsgruppen og i høyinntektsgruppen sammenlignet med de andre storbyene og andre kommuner. Gjennomsnittet for Oslo vil derfor bety noe annet enn tilsvarende gjennomsnitt for en kommune med mye mindre spredning i inntekt.

1.6.5 Tidsserier

Som hovedprinsipp bør det så langt det er mulig, presenteres tidsserier for de enkelte variablene. Men når det benyttes f.eks. tall fra Folke og boligtellingsen (FoB) 2001 for å beskrive husholdninger og boliger, vil tidsserier bare være mulig tilbake til tidligere tellinger. Seriene kan foreløpig ikke føres fram i tid, før boligadresseprosjektet kan føre til et registerbasert statistikkuttak. Dette kan bli mulig i løpet av ett par år. Man vil også på andre områder se at det ikke er mulig å få gjennomgående tidsserier. Vi går ikke inn for at man må ha tidsserier for de samme årene for hver enkelte variabel for å kunne gi tidsserier. For noen variabler kan vi bare gi data for enkelte år, men dette bør ikke begrense de mulighetene vi har på andre områder. Slike enkeltobservasjoner vil i beste fall være begynnelsen på tidsserier som kan etableres for framtida. Hensikten må primært være å gi et dynamisk bilde, ikke bare et statisk. Vi regner med at analyser av tidsutvikling vil gi viktig innsikt i storbyens dynamikk.

1.6.6 Oppdatering

Et datagrunnlag vil kreve en grundig oppdatering. I utgangspunktet kan dette oppdateres kontinuerlig i det de ulike statistikkene blir frigjort. Et problem er at datagrunnlaget vil foreligge fra de ulike kildene til ulike tider av året. En kontinuerlig oppdatering vil kreve en stor grad av oppfølging fra de som har oppdateringsoppgaven. Det er derfor mulig at man må forholde seg til at en oppdatering av det totale datagrunnlaget må skje til samme tid for alle variablene med en fast publiseringsdato. Dette gjøres også i KOSTRA og Hjulet. En årlig publisering som Hjulet vil være mer overkommelig enn kontinuerlig oppdatering av datagrunnlaget. Samtidig gjør dette at datagrunnlaget blir mindre oppdatert og kanskje mindre brukt. Dette må tas stilling til om man velger å etablere et datagrunnlag.

Det vil heller ikke være mulig å ha samme årganger av alle tall, f.eks. utdanningstall og arbeidsledighet vil være fra ulike år pga. innhenting av data. Det vil også bli data som er årsgjennomsnitt, andre kvartalsvise tall (sysselsetting f.eks.), og for oppfølgingstjenester (sosialhjelp f.eks. gir tall for alle som har fått støtte i løpet av året, dvs. at det kan være mange som mottar støtte bare som engangsbeløp).

Befolkningstallene vil være per 1.1. for hvert år selv om andre referansedatoer er nyttige, mens andre tall vil være optellinger i løpet av året, eller andre telledatoer (f.eks. utdanning).

1.6.7 Vedlikehold

I tillegg til en årlig eventuelt kontinuerlig oppdatering, krever også basen et vedlikeholdsarbeid av den faglige standarden. Nye variabler tas inn, og det kreves at det følges med i hva som skjer innenfor andre initiativ. Det er også rimelig å legge opp til en viss bruk av basen til analyseformål, både for å tjene KRDs og storbyenes behov, og for å etablere den kompetanse som trengs for å utvikle basen etter at den er etablert. Det antas at de som utvikler datagrunnlaget teknisk også vil få ansvaret for den årlige oppdateringen og vedlikeholdet.

Videre finnes det en rekke interessante undersøkelser som ikke er basert på registerstatistikk, som kan være relevante å lenke til en webside. Andre undersøkelser kan få belyst en del aktuelle problemstillinger. F.eks. er det gjort utvalgsundersøkelser fra enkelte bykommuner, det publiseres offentlige utredninger som tar opp relevante problemstillinger o.l. En webløsning gjør det fullt mulig å legge inn relevante lenker. Dette er igjen noe som krever ressurser av dem som har vedlikeholdsansvaret for datagrunnlaget.

1.6.8 Tabeller, kart og figurer

Kart og figurer kan brukes der andeler kan illustrere hovedbudskapet; andeler av befolkning som har bestemt bakgrunn, i bestemt aldersgruppe, sysselsatte, arbeidsledige, barnehageplasser etc. Hva slags tabeller, figurer etc. som kan være aktuelle, drøftes med en del eksempler i kapittel 3. En base bør være koplet opp mot et uttaksverktøy som kan gi tjenelige kart, tabeller etc. F.eks. har KOSTRA stor fleksibilitet med både uttak av indikatorer og grunnlagsdata i kart og figurer i PX-map/PC-Axis.

1.6.9 Forholdet til etablerte datasystem

Det påpekes i Storbymeldingen at datagrunnlaget for storbyene må sees i forhold til hva som allerede finnes av databaser i SSB og andre forskningsinstitusjoner. Det finnes i dag etablerte informasjonssystem som gir en rekke relevant data i SSB. Men datagrunnlaget for storbypolitikk bør i utgangspunktet presentere tabeller og figurer som er tilpasset formålet med datagrunnlaget.

Datagrunnlaget bør imidlertid inneholde ferdige tabeller tilpasset storbyenes behov og videre bør det lenkes fra disse til datakilden der dette er mulig.

- Statistikkbanken gir et grunnlagsmateriale for alle regioner. Dekker de fleste emner, bl.a.. befolkning, folke- og boligtellingsen, arbeidsmarked, etc. Dette er imidlertid ikke er verktøy som uten videre er lett tilgjengelig for vårt formål. Det er også få tabeller i den versjonen som er tilgjengelig for eksterne brukere som gir et detaljert nok kunnskapsgrunnlag til vårt formål, mens den interne versjonen har et meget stort potensial. Data brutt ned på små områder gir raskt for små tall til at dette kan publiseres. Imidlertid er dette en problemstilling man ikke så

lett kommer i berøring med når det er snakk om storbykommuner og -regioner. Et videre arbeid bør legge stor vekt på å utnytte de deler av den interne versjonen som kan være nyttige. (<http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/>).

- KOSTRA gir tilsvarende mye detaljert informasjon, og gir også inngående forklaringer til hver enkelt variabel og indikator. Det gis data for kommuner, og bydeler i Oslo og Bergen. Systemet kan være noe vanskelig tilgjengelig. Kommunegrupperingene går på økonomi og ikke region. Som utgangspunkt bør KOSTRA være primærkilde til økonomidata. KOSTRA har den fordel at mange i kommunene er vant til å bruke dette systemet. (<http://www.ssb.no/emner/00/00/20/kostra/>)
- Styrings- og informasjonshjulet for helse- og sosialtjenester, helseforhold og levekår i kommunene, her kalt 'Hjulet', gir detaljerte tall ned på kommune og bydels/delområdenivå i tabeller. Dette er en ikke-fleksibel løsning med relativt få gitte variabler, men med lav brukerterskel. I tillegg til tall for hver kommune gis det også tall for bydeler/distrikter i de 31 største kommunene. I hjulet er alle kommuner med over 30 000 innbyggere (bortsett fra Sandefjord) etter eget ønske delt opp i mindre distrikter basert på grunnkretser, skolekretser, bydelsinndelinger eller helse- og sosialdistrikt. Dette fører imidlertid til at områdene blir noe ujevne i størrelse. Mens en bydel i Oslo kan ha 30 000 innbyggere (f.eks. St.Hanshaugen - Ullevål), kan et område f.eks. Moss ha i overkant av 1000 (Mosseskogen vest hadde 1290 innbyggere per 1.1.2003), eller Lillehammer med 14 delområder, Saksumdalen minst med 424 innbyggere. (<http://www.ssb.no/emner/03/hjulet/>)
- Kommunefakta gir faktaark for hver enkelt kommune med utvalgte tall, figurer/kart. En ikke-fleksibel løsning med lav brukerterskel. De nøkkeltallene som er tatt med her er folkemengde, befolkningsutvikling, barnehage og skole, boforhold, kommuneøkonomi, arbeid og inntekt og helse, sosial og omsorg. (<http://www.ssb.no/kommuner/>)
- Kommuneheftene fra Folke- og boligtellingsen 2001 gir detaljerte opplysninger for kommuner, samt bydeler i Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger. Også for alle andre kommuner gis det en del sentrale tall for befolkning, husholdning etc for hver tellingskrets. Dette er en ikke-fleksibel løsning. (<http://www.ssb.no/fob/kommunehefte/>)

I tillegg er det andre tilsvarende informasjonsgrunnlag som vi har valgt å forholde oss til i forstudien, og som man videre må forholde seg til i et eventuelt hovedprosjekt. Det er sikkert flere kilder som også er relevante som ikke er sett på i denne sammenhengen, men som må trekkes inn i et hovedprosjekt

- Urban Audit er EUs database for europeiske storbyer. Urban Audit kan brukes som et sammenligningsgrunnlag for dataene vi kan gi for norske forhold og antydninger om hvordan andre land har løst de oppgaver vårt datagrunnlag skal løse. Nå vil trolig datamengden vi kan gi for norske storbyregioner være langt mer detaljert, men man kan samtidig etterstrebe at enkeltindikatorer skal være sammenlignbare der dette vil være relevant og ønskelig. Det inngår ingen norske byer i Urban Audit per i dag. (http://europa.eu.int/comm/regional_policy/urban2/urban/audit/src/intro.html)
- NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste) har en rekke data tilgjengelig både på regionalt nivå og individnivå. Mye av både den kommunal- og individstatistikken er imidlertid SSB primærkilden til, og det vil være naturlig å hente data fra primærkilden. Annen statistikk, som data fra SND om bedrifter som har fått etableringstilskudd o.l., kan være aktuell til vårt formål. Data ligger ikke tilgjengelig på nettet, men må hentes ut og legges til rette på nytt. (<http://www.nsd.uib.no/>)
- Skoleporten. Skoleporten.no er en webportal som skal gi data om elever i grunnskolen på skolenivå. Data kan også aggregeres opp på kommune- og fylkesnivå. Skoleporten.no er finansiert av Utdannings- og forskningsdepartementet og gjennomføres av Læringscenteret og vil i løpet av 2004 være tilgjengelig på web. Elevdata er fra SSB. (<http://www.skoleporten.no/>).
- NIFU (Norsk institutt for studier av forskning og utdanning) publiserer en del statistikk om forskning og utdanning som kanskje kan være relevant, men ikke i nåværende form. Det

publiseres noe på regionalt nivå, men ikke etter kommuner på FoU-midler. Det må eventuelt utredes om data fra NIFU kan brukes til storbydatagrunnlagets formål. (<http://www.nifu.no/>)

- SIRUS (Statens institutt for rusmiddelforskning) har en del statistikk som kan være relevant i en storbysammenheng. Det ligger ikke statistikk på nettet som kan brukes til storbydatagrunnlagets formål. Det meste av statistikken er basert på utvalgsundersøkelser og det må eventuelt utredes i hvilken grad dette kan brukes til å gi data på regionalt nivå. (<http://www.sirus.no/>)
- Folkehelseinstituttet har utviklet en egen database som heter 'Norgeshelsa'. Databasen i Norgeshelsa inneholder opplysninger om befolkningen og dens helse, for eksempel selvrapportert helse, dødsårsaker, kreftsykdommer, fødselsvekt, kroppsmasseindeks, andel dagligrøykere, salg av legemidler, m.m. Foreløpig finnes det lite data på kommunenivå, og det er ennå ikke mulig å lage kart på bydelsnivå. (<http://www.fhi.no/>)

2. Muligheter i datagrunnlaget for storbyutvikling

I dette kapitlet viser vi en oversikt over mulige variable, mulige aggregeringer og mulige datakilder. Noe foreligger per i dag, andre viser mulighetene som er i SSB og andre datakilder. Datagrunnlaget kan virke noe stort og omfattende, men er først og fremst en mulighetsstudie. Det foreslås her mye, og det må i hovedprosjektet tas standpunkt til hvor mange variable man skal la inngå i datagrunnlaget. Imidlertid bør nok utgangspunktet for et slik datagrunnlag være svært omfattende, fordi det skal gjengi både bredden og dybden til et omfattende fenomen som storbyregionene. En praktisk og overkommelig framgangsmåte kan være å velge noen enkle tekniske løsninger, og starte oppbyggingen ved å benytte bare vel tilrettelagte datakilder. Det vises videre til andre initiativ og mulig utviklingsoppgaver, både som er ivarettatt under andre initiativ, og som krever ekstra finansiering. Disse problemstillingene vil være noe som må tas opp i et eventuelt hovedprosjekt. Det samme gjelder det faktiske omfanget av variabler og indikatorer, og hvilket nivå man skal aggregere dataene til.

2.1. Demografi

Databærende enhet vil her være kommune, og det aggregeres opp til byregionen. Det kan for de(n) største regionen være aktuelt å aggregere opp også til noen underområder (sektorer eller indre/ytre sone eller liknende). For mange kommuner vil det være aktuelt å dele opp i mindre enheter, som bydel eller etter grunnkrets. Kilder er befolkningsdata og FoB 2001.

2.1.1 Befolkningsstruktur

- 1.1.1 Befolkning etter alder og kjønn. Aldersgrupper kan være f.eks. 5-årige eller 10-årige, eller andre en måtte ha behov for.
- 1.1.2 Andelen av befolkningen under 16 år etter kjønn
- 1.1.3 Andelen av befolkningen 18-29 år etter kjønn
- 1.1.4 Andelen av befolkningen over 66 år etter kjønn. Her kan det være andre grupper som er mer relevante.
- 1.1.5 ”Byens” andel av landets befolkning i hver gruppe under 1.1.1
- 1.1.6 Andelen gifte i noen grupper etter alder og kjønn
- 1.1.7 Antall innvandrere etter generasjon, kjønn, alder og landbakgrunn (fin- og grovgruppert)
Andel av befolkningsgruppene som er i hver.
- 1.1.8 Andelen av landets innvandrere i (noen av) disse gruppene
- 1.1.9 Sivilstandsfordeling etter alder
- 1.1.10 Andel som lever som samboere etter alder (FoB)
- 1.1.11 Antall og andel som er født i andre deler av landet/i enkelte utland

Det bør i tillegg utredes i et hovedprosjekt om det er mulig å lage noe statistikk for en 'ikke-registrert befolkning'. Som et utgangspunkt her kan man starte med å finne studentbefolkningen etter skolested.

2.1.2 Befolkningsendring

- 1.2.1 Antallet levendefødte barn
- 1.2.2 Andelen av fødslene i landet
- 1.2.3 Antall fødsler etter paritet (rekkefølgenummer for moren)
- 1.2.4 Andelen av fødslene i landet for hver paritet
- 1.2.5 Samlet fruktbarhetstall
- 1.2.6 Kvinnenes alder ved første fødsel
- 1.2.7 Antall døde
- 1.2.8 Aldersspesifikk dødelighet
- 1.2.9 De døde fordelt etter dødsårsak, sammenliknet med landets dødsårsaksmonster i hver aldersgruppe
- 1.2.10 Forventet levealder etter kjønn

- 1.2.11 Antall inngåtte ekteskap blant bosatte i kommunen
- 1.2.12 Aldersspesifikk ekteskapshyppighet sammenliknet med landet
- 1.2.13 Antall oppløste ekteskap
- 1.2.14 Aldersspesifikk skilsmissehyppighet sammenliknet med landet
- 1.2.15 Antall inngåtte partnerskap, etter kjønn
- 1.2.16 Antall innenlandske flyttinger til kommunen/regionen, etter kjønn og alder
- 1.2.17 Antall innenlandske flyttinger ut av kommunen/regionen, etter kjønn og alder
- 1.2.18 Innenlandske nettoflytting, etter kjønn og alder
- 1.2.19 Antall innvandringer fra utlandet til kommunen/regionen, etter kjønn og alder og fraflyttingsland
- 1.2.20 Antall utvandringer til utlandet fra kommunen/regionen, etter kjønn og alder og tilflyttingsland
- 1.2.21 Nettovandringer etter kjønn og alder og land (landene grupperes!)
- 1.2.15-21 relateres også til antall personer i hver gruppe for å lage flytتهhyppigheter
- 1.2.22 Innvandreernes innenlandske flyttinger: Nettoflytting for kommuner, etter landbakgrunn for flyktninger og andre (som én gruppe), aldersinndeling vurderes
- 1.2.23 Innenlandske flyttinger gis for sentralitet (kjøretidsavstand til sentrum) innenfor byregionen

I tillegg bør det gis befolkningsframskrivninger på kommune- og regionnivå.

Tidsserier gis for så mange som mulig av disse variablene. Dessuten bør endringstakten i de andelene som gis under 1.1 og 1.2 også gis, for å få en bred illustrasjon av den dynamiske siden av urbaniseringen.

2.1.3 Husholdningsstruktur

- 1.3.1 Fordeling etter antall personer i husholdningen
- 1.3.2 Gjennomsnittlig antall personer i husholdningen for personer etter kjønn og alder
- 1.3.3 Andelen av befolkningen som lever i enpersonhusholdninger, ev. etter kjønn, alder, innvandringsbakgrunn
- 1.3.4 Andelen som lever i par, etter alder og kjønn
- 1.3.5 Fordeling etter husholdningstyper (FoB-standard)
- 1.3.6 Enslige mødre/fedre med hjemmeboende barn
- 1.3.7 Enslige mødre/fedre med hjemmeboende barn som prosent av alle barnefamilier

Her kan det lages noen tilbakegående tidsserier for folketellingstidspunktene (2001, 1990, 1980 etc), mens tallserier framover vil være avhengig av Boligadresseprosjektets suksess.

Det kan være at man her ser at det er behov for at all innvanderstatistikk samles som eget delområde under demografi eller et annet sted, heller enn at dette spres over flere delområder. Det kan også være behov for flere variabler på dette enn det som er foreslått her. Dette bør sees nærmere på i et eventuelt hovedprosjekt.

2.2. Utdanningsnivå og utdanning

Området inneholder opplysninger som belyser ulike sider ved utdanningen i befolkningen og utdanningsinstitusjonene i kommunen. Databærende enhet vil her være kommunene, og de aggregeres opp til byregionen. Det kan for de(n) største regionen være aktuelt å aggregere opp også til noen underområder (sektorer eller indre/ytre sone eller liknende).

2.2.1 Barnehage og SFO

Følgende indikatorer foreslås fra barnehagestatistikken:

- 2.1.1 Barnehagedekning. Prosent. Etter aldersgruppe 0 år, 1-2 år, 1-5 år og 3-5 år.
- 2.1.2 Andel barn i barnehage med heldagsplass. 1-2 åringer, 3-5 åringer.
- 2.1.3 Barn i barnehager, etter oppholdstid per uke og ulike aldersgrupper. Opphold på deltid og heltid.

2.1.3 Andel barnehagebarn 1-5 år med plass i privat barnehage.

Følgende indikator foreslås fra Grunnskolen Informasjonssystem (GSI). Innenfor GSI er det bare Bergen som rapporterer på bydelsnivå. GSI er ikke per i dag individbasert, og en kan derfor ikke koble mot personnummer.

2.1.4 Andel elever i SFO etter klassesertrinn (opphold 6 timer eller mer). 1-4 klasse.

2.2.2 Utdanningsnivå og deltaking

Kilde vil være utdanningsstatistikk, og vil publiseres etter personens bostedskommune. Det bør i hovedprosjektet også vurderes om det bør gis enkelte variabler også etter skolekommune. Standardisering av utdanningsnivå etter ISCED koder vil gi mulighet for internasjonal sammenligning (jamfør indikatorene i Urban Audit).

2.2.1 Andel 16 år og over etter høyeste fullførte utdanning og kjønn. Etter nivå grunnskole, videregående, kort høyere utdanning og lang høyere utdanning,.

2.2.2 Andel 30-44 åringer etter høyeste fullførte utdanning, kjønn og landbakgrunn. Etter nivå grunnskole, videregående, kort høyere utdanning og lang høyere utdanning.

2.2.3 Andel elever som avsluttet grunnskole om våren som var i videregående skole samme høst, etter kjønn og landbakgrunn.

2.2.4 Andel i videregående opplæring, prosent av registrerte årskull 16-18 år, etter kjønn og studieretning (yrkesfag, allmennfag).

2.2.5 Andel 21-åringer som har fullført videregående opplæring på normert tid (i løpet av 5 år) etter kjønn og landbakgrunn

2.2.6 Andel som fullførte videregående opplæring med studiekompetanse som var i høyere utdanning samme høst, etter kjønn og landbakgrunn.

2.2.7 Andel i høyere utdanning. Prosent av registrerte årskull 19-24 år, 25-29 år, etter kjønn og landbakgrunn.

I tillegg bør det forsøkes å utvikle en indikator som viser 'skole-drop-out'. Dette er et arbeid som bør ivaretas av Utdannings og forskningsdepartementet. Med utgangspunkt i Norsk Utdanningsdatabase (NUDB) burde man kunne se i hvilken grad en elev som var i utdanning på grunnkursnivå var i utdanning året etter. Eller i hvilken grad de fullfører videregående opplæring. Det er i 2004 publisert tall for gjennomstrømning i videregående opplæring for elever som begynte grunnkurs 1994 og 1997 og sett på status etter 5 år. Statusgrupperinger er her: Fullført på normert tid, fullført på mer enn normert tid, fortsatt i videregående opplæring, avbrutt videregående opplæring (sier ikke noe om bestått/ikke bestått) Dette er mulig for alle årskull.

Det bør også vurderes om man kan gi karakterstatistikk for videregående opplæring.

SSB har tidligere også sett på gjennomstrømning i høyere utdanning. Dette er nye studenter siste 12 måneder ved universiteter og høyskolen pr. 1.10.2001 etter gjennomsnittskarakter og median fra videregående og hvor de befinner seg året etter. Her kan en finne ut hvem som ikke er i høyere utdanning 1.10.02. Her fins det sikkert mange muligheter som kan vurderes.

Disse utviklingsoppgavene hører hjemme under andre initiativ, men vil kunne brukes også her.

2.2.3 Utdanningsinstitusjoner

Delområdet viser antall skoler og elever som er under utdanning på ulike nivå. Kilde er utdanningsstatistikk. Enhet vil være elever/studenter etter skolested.

2.3.1 Antall grunnskoler i alt og etter eierforhold og etter skolekommune

2.3.2 Elever i grunnskolen, i alt og av aldersgruppen og eventuelt etter skolens eierforhold

2.3.3 Antall videregående skoler i alt og etter eierforhold

2.3.4 Elever i videregående opplæring etter kjønn, i alt og av aldersgruppen, eventuelt etter skolens eierforhold

2.3.4 Antall utdanningsinstitusjoner for høyere utdanning

2.3.5 Studenter etter kjønn, i alt og etter aldersgruppe

2.3.6 Studenter etter kjønn, i alt og etter aldersgruppen, etter bostedskommune ved 16 år

2.3. Sosioøkonomiske aspekt o.l.

Databærende enhet vil her være kommunene, og de aggregeres opp til byregionen. Det kan for de(n) største regionen være aktuelt å aggregere opp også til noen underområder (sektorer eller indre/ytre sone eller liknende). For de fleste variabler vil det være mulig å gi informasjon om bydeler og delområder, men det er kanskje ikke så interessant for alle variablene.

Dette hovedområdet inneholder flere delområder som er ment å gi en oversikt over levekår i vid forstand. Under dette området vil det være relevant å plassere indeksen for levekår, likestillingsindeksen og eventuelt en egen urbanitetsindeks for storbyene. Dette med forbehold at det gjøres noen endringer i levekårsindeksen og likestillingsindeksen som gjør det mulig å lage tidsserier (se kap 1.4).

2.3.1 Yrkesdeltagelse og arbeidsledighet

Kilde er her registerbasert sysselsettingsstatistikk utviklet i forbindelse med FoB 2001. Det kan gis tidsserier f.o.m. 4. kvartal 2000. Tilbakegående serier kan også gis, på et noe enklere datagrunnlag. Statistikken vil gis etter bostedskommune, og gis både som absolutte tall der det ikke blir for få enheter og som andel av befolkningen.

3.1.1 Sysselsatte personer. Etter kjønn og aldersgrupper.

3.1.2 Arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken. Etter kjønn og aldersgrupper

3.1.3 Registrerte arbeidsledige og deltakere på arbeidsmarkedstiltak per 100 innbygger 25-66 år. (Inngår i levekårsindeksen)

3.1.4 Sysselsatte etter avtalt/vanlig arbeidstid. Etter kjønn og aldersgrupper.

3.1.5 Sysselsatte etter utdanningsnivå og eventuelt fagfelt. Etter kjønn.

3.1.6 Utpendlere. Sysselsatte med bosted i kommunen, etter kjønn, arbeidssted og aldersgrupper.

3.1.7 Innpendlere. Sysselsatte med arbeidssted i kommunen, etter kjønn, bosted og aldersgrupper.

3.1.8 Sysselsatte, etter innvandringsbakgrunn, kjønn, aldersgrupper, botid og eventuelt generasjon for yngste aldersgruppe. Kan i utgangspunktet i alle fall gis for storbykommunene.

3.1.9 Registrerte helt arbeidsledige personer med innvandrerbakgrunn etter kjønn, aldersgrupper, botid og eventuelt generasjon for yngste aldersgruppe. Kan i utgangspunktet i alle fall gis for storbykommunene.

Det bør utvikles en variabel som viser hvem som er utenom arbeidsstyrken og utdanningssystemet, og som heller ikke er trygdet eller pensjonist. Dvs. ikke er sysselsatt eller registrert arbeidsledig, og heller ikke inne i noen av de andre faste forsørgelsessystemene. Dette er ikke tidligere utviklet fra den registerbaserte sysselsettingsstatistikken, og kan eventuelt også kombineres med hvem som mottar sosialhjelp mv. Dette vil synliggjøre andelen som er 'hjemmeværende', eller som 'faller utenfor'.

3.1.10 Andel personer som ikke er registrert som faller utenom de faste forsørgelsessystemene (arbeid, utdanning, trygd, pensjon mv.), etter kjønn og aldersgrupper.

Videre bør det utvikles en variabel som viser befolkningens hovedaktiviteter. Det kan være nyttig med en framstilling av hva som er befolkningens hovedaktiviteter gjennom kobling av ulike registre. Dvs. hvor stor andel er sysselsatt, arbeidsledig, elev, student, trygdet, 'hjemmeværende'.

3.1.11 Befolkningens hovedaktivitet (etter alder og kjønn).

Det er ikke utviklet variabler fra den registerbaserte sysselsettingsstatistikken som viser de sysselsattes familieforhold dvs. antall barn, kjønn og arbeidstid. Dette er en relevant variabel i et likestillingsperspektiv og bør sees nærmere på i hovedprosjektet.

2.3.2 Inntekt og lønn

Følgende indikatorer fra inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (en utvalgsundersøkelse) kan gis for Oslo, storbyer ellers (Bergen, Stavanger, Trondheim), sentrale kommuner og andre kommuner, tidsserier fra 1996:

3.2.1 Andel med lavinntekt (OECD og EU definisjon, jf. Epland m. fl. (2004), s. 12.

3.2.2 Inntektsulikhhet (forholdet mellom rikeste og fattigste 20 prosent, forholdet mellom rikeste og fattigste 10. percentil (p90/p10))

Det kan i hovedprosjektet utredes om det er mulig å enes om indikatorer som viser noe om hvor mange som er 'fattige' (har for lav inntekt). Dette er ingen enkel oppgave, da en i utgangpunktet må ha opplysninger om alle personer i et hushold for å si noe om et hushold kan defineres som 'fattige eller ikke'. Det finnes ikke noen vedtatt definisjon av en 'fattigdomsgrense' i Norge. En ofte anvendt operasjonalisering av dette er å basere seg på den relative inntektsavstanden til det generelle inntektsnivået, f.eks. under 50 eller 60 prosent av medianinntekt. Kanskje kan EU og OECDs lavinntektsdefinisjon kunne være et godt nok mål på dette. Noe er også gjort av Langørgen m.fl (2003) med et regionalt perspektiv på fattigdom.

Følgende indikatorer kan hentes fra inntektsstatistikk for personer og familier og selvangivelsesstatistikk, som dekker hele populasjonen:

3.2.3 Median bruttoinntekt per person 17 år og eldre (ingen kjønnsfordeling her pga. manglende opplysninger om arbeidstid) Her kan det evt. gis tilbakegående tidsserier til 1993.

3.2.4 Median inntekt etter skatt for;

- ektepar med barn og samboerpar med felles barn
  - etter antall barn (eks. 1, 2 og 3+)
- enslige forsørgere (def. som de som har utvidet barnetrygd)
  - etter antall barn (eks. 1, 2+)

Også her kan det eventuelt gis tidsserier tilbake til 1993 (enslige forsørgere først fom. 2000).

3.2.5 Inntekt for ulike grupper av innvandrere har vist seg å være etterspurt og nyttig i andre sammenhenger, og bør vurderes å tas inn også her, særlig er forskjellene mellom innvandrerne og deres etterkommere viktige å følge.

Fra FoB 2001 kan følgende indikatorer være aktuelle:

3.2.6 Median husholdsinntekt

3.2.7 Yrkesinntekt for kvinner og menn etter antall timer i året, f.eks. deltid (under 1300 timer) og heltid (1300+)

3.2.8 Andel hushold som har yrkesinntekt som viktigste inntektskilde

3.2.9 Andel hushold som har trygd/pensjonsom viktigste inntektskilde

Muligheten for å benytte selvangivelsesstatistikken bør vurderes. Selvangivelsesstatistikken er ikke ferdig før likningen er endelig, slik at f.eks. statistikken for 2002 vil foreligge først sommeren 2004. Fra selvangivelsesstatistikken kan følgende indikatorer være aktuelle, og kan gis for kjønn og alder for større kommuner:

- Hovedposter fra selvangivelsen for bosatte personer, etter kjønn og alder
  - Formue fra selvangivelsen for bosatte personer, etter kjønn og alder
- Tilbakegående tidsserier fra 1993.

Det er videre aktuelt å utrede muligheten for å lage statistikk på barn i lavinntektsfamilier. Dette er tidligere gjort med datagrunnlag fra familiestatistikken og data fra Rikstrygdeverket (Epland og Lyngstad 2003). Med et slikt grunnlag vil det være mulig å få en oversikt over alle barn 0-17 år i lavinntektsgruppen for alle kommuner. Dette oppfatter vi som en svært viktig variabel å få på plass.

Videre kan det i hovedprosjektet vurderes å utvikle indikator som viser andel av befolkning/hushold innen høyeste og laveste inntektsklasser (G). Det må avklares nærmere hva som ønskes belyst ved å vise andeler i de ulike G-inntektsgruppene. Fordelen med et slikt mål vil være å slippe å korrigere de faste inntektsintervallene med prisstigningen. (Inntekt før og etter skatt, justert etter husholdsstørrelse etc.)

Det ligger noen begrensninger i forhold til datagrunnlaget, der mest data vil være for inntektsåret 2001 i forbindelse med FoB. Dette kan vi ikke forvente blir oppdatert med det første, og er avhengig av boligadresseprosjektets suksess.

Per dato er det ikke fordelt årlig lønnsstatistikk (gjennomsnittslønn) på noen geografiske dimensjoner. Som ett alternativ kan man ta utgangspunkt i lønnsstatistikken og ta tak i begrep som 'arbeidsgiveravgiftsgrunnlag', 'kontant lønn' m.m. og fordele disse størrelsene (volumene) på bl.a. ligningskommune og kjønn. SSB har jobbet med denne typen statistikk tidligere og hatt noe erfaring med bruken. I hovedprosjektet bør man vurdere nærmere hva som kan lages av lønnsstatistikk.

2.3.3 Boforhold

Primærkilden til boforhold vil være data fra Folke- og Boligtellingen (FoB) 2001, og det kan gis tall for de forgående folke- og boligtellingene til sammenligning. Når Boligadresseprosjektet og arbeidet med Grunneiendoms-, Adresse- og Bygningsregisteret (GAB) ferdigstilles i SSB, vil dette kunne være kilde til videre statistikk. Men inntil da er FoB 2001 den beste datakilden. Det er allerede publisert mye statistikk fra FoB 2001 på kommunenivå og bydelsnivå i de største byene. Her trekker vi ut noen punkter som sees som mest relevant i et storbyperspektiv, og også brukt i Nordvik mfl. 2003.

3.3.1 Boligtypefordeling. F.eks. enebolig, rekkehus og blokkleilighet/leiegård.

3.3.2 Ett- og toromsboliger av den totale boligmassen.

3.3.3 Andel husholdninger som eier boligen, etter alder på eldste person i husholdet. Etter husholdsstørrelse.

3.3.4 Boliger etter eierforhold/leieforhold. Kan brytes ned på eie-/leieform.

3.3.5 Antall bosatte per bolig. I alt og etter boligtype

3.3.6 Boliger som er trangbodde (Trangbodd er alle som bor i ettromsleiligheter og alle som bor i boliger som har færre rom enn personer. (Nordvik m.fl 2003))

3.3.7 Andel 20-24 år som bor i foreldrehjemmet, etter kjønn.

3.3.8 Andel boliger etter boligens størrelse, f.eks. < 50m², 50-60 m², 60-100m², > 100m².

Følgende variabel foreslås fra Byggearealsstatistikken, og grunnlaget for byggearealstatistikken er meldinger til GAB. Tidsserie fra 1983 mulig.

3.3.9 Byggeareal. Igangsatte boliger og bruksareal til bolig etter bygningstype per kommune. Bygningstype er f.eks. enebolig, tomannsbolig, rekkehus, bolighus med flere etg. etc.

Følgende variabel for boligpriser kan publiseres fra alle omsatte boliger. Grunnlagsdata til statistikken får SSB fra FINN.no gjennom et samarbeid med Norges Eiendomsmeglerforbund (NEF) og Eiendomsmeglerforetakenes Forening (EFF).

3.3.10 Gjennomsnittlig kvadratmeterpris for omsatte selveierboliger.

Det publiseres per i dag kvadratmeterpris selveierleilighet etter fylke, men kommune vil også være mulig. Per i dag er det ikke publisert kvadratmeterpris for borettslagsleiligheter i SSB selv om

datagrunnlaget foreligger. Det må utredes i hovedprosjektet om dette er mulig, eller om det må brukes prisinformasjon fra andre kilder.

Følgene indikatorer fra KOSTRA, Bolig, viser hvordan kommunale boliger disponeres (det er ikke gitt at alle bør velges):

- 3.3.11 Kommunalt disponerte boliger per 1000 innbygger
- 3.3.12 Antall kartlagte vanskeligstilte med boligbehov per 1000 innbygger over 18 år
- 3.3.13 Funksjonshemmedes og personer med psykiske lidelsers andel av de kommunale boligene
- 3.3.14 Unges andel av kommunalt disponerte boliger
- 3.3.15 Eldres andel av kommunalt disponerte boliger
- 3.3.16 Flyktningers andel av kommunalt disponerte boliger
- 3.3.17 Andre behovprøvedes andel av kommunalt disponerte boliger
- 3.3.18 Personer uten behovprøving andel av de kommunalt disponerte boligene

I prinsippet er det ikke noe problem å ta inn flere variabler fra KOSTRA alt etter hva som vil vektlegges i et hovedprosjekt, og ettersom KOSTRA-systemet utvikler seg.

Under dette temaet kan det også være aktuelt å se på husleiepriser i kommunene, gjennomsnitt og variasjon. SSB samler inn noe på data per i dag i forbindelse med konsumprisindeksen, der formålet er å måle endringer i husleien, ikke for å gi statistikk over husleiepriser. Imidlertid er ikke utvalget stort nok for å gi data på regionalt nivå.

KRD har i St.meld. nr. 23 (2003-2004) gått inn for å utvikle en husleieindeks, og dette er nå under utredning. I forbindelse med dette kan det på sikt bli aktuelt å produsere statistikk på regionalt nivå, avhengig av finansiering. Det må i første omgang utredes hvor stort utvalg man må ha for å kunne lage statistikk over husleiepriser på regionalt nivå. Deretter må man vurdere ny datainnsamling. Dette bør følges opp i hovedprosjektet, og muligheten for statistikk på dette er avhengig av at dette ivaretas etter initiativ fra KRD.

2.3.4 Helse

Under dette delområdet har vi tatt inn variabler som skal si noe om helsen til innbyggerne. Under delområdet 1.2 Befolkningsendring har vi allerede tatt med følgende variabler som også viser noe om helseforholdene:

- Aldersspesifikk dødelighet
- De døde fordelt etter dødsårsak, sammenliknet med landets dødsårsaksmonster i hver aldersgruppe

Når pasientregisteret blir operativt, regner vi med at det blir en god kilde til detaljert beskrivelse av helsetilstanden innenfor enkeltområder. Vi vet foreløpig ikke hvordan mulighetene til å kjøre egne fordelinger på dette grunnlaget blir.

I tillegg kan følgende indikatorer hentes fra trygdestatistikken med data fra Rikstrygdeverket:

- 3.4.1 Uførepensjonister 16-49 og 50-66 år per 1000 innbygger i aktuell aldersgruppe, etter kjønn. (Inngår i levekårsindeksen). Denne kan eventuelt deles opp på diagnosnivå, men det kan bli svært få enheter i hver kommune/område.
- 3.4.2 Attføringstilfeller per 1000 innbygger 16-66 år. (Inngår i levekårsindeksen)

Følgende indikatorer kan gis fra legemeldt sykefravær:

- 3.4.3 Tapte dagsverk på grunn av legemeldt sykefravær for arbeidstakere etter kjønn og alder i prosent av avtalte dagsverk.
- 3.4.4 Tapte dagsverk på grunn av legemeldte sykefravær for arbeidstakere etter næring (og alder) i prosent av avtalte dagsverk.

Videre kan det være relevant å se om det kan lages indikatorer på rusmiddelbruk. Statistikk om bruk av rusmiddel må hentes fra Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS). Dette er for det meste utvalgsundersøkelser, og vil ha begrenset nytte til dette formålet, selv om det vil være datagrunnlag for enkelte bykommuner.

2.3.5 Kriminalitet

Det er noe begrenset hva som kan gis ut av kriminalstatistikk på et så lavt regionalt nivå som kommune/bydel. Det er mye data spesifisert på kommunenivå, men det produseres ikke så mye statistikk, blant annet på grunn av datakvaliteten.

Det publiseres statistikk bl.a. i Hjulet på kommune og bydelsnivå. Publiseringspraksisen er å gi dette ut med gjennomsnittstall for to år, og sist var dette for 2000 og 2001. Foreslår følgende datagrunnlag på bakgrunn av denne statistikken:

3.5.1 Anmeldte lovbrudd i alt og anmeldte forbrytelser. Gjerningskommune/bydel

3.5.2 Voldskriminalitet. Gjerningskommune/bydel

3.5.3 Narkotikaforbrytelser og overtredelser av alkoholloven. Siktelser etter personens bostedskommune/bydel.

3.5.4 Promillekjøring. Siktelser etter personens bostedskommune/bydel.

3.5.5 Voldsforbrytelser. Siktelser etter personens bostedskommune/bydel (Inngår i levekårsindeksen)

Det har ikke vært publisert tall i Hjulet for de to siste statistikkårene (2002 og 2003) på grunn av omlegging i politisystemet og usikkerhet rundt datakvaliteten ved gjerningssted og siktedes bosted. SSB har ikke publisert statistikk for 2002 og 2003 over etterforskede lovbrudd (grunnlag for siktelser), eller 2003 statistikk over anmeldte lovbrudd. Når omleggingen er ferdigstilt, og disse statistikkene offentliggjort, vil både tall fra anmeldte og etterforskede lovbrudd sannsynligvis bli publisert i Hjulet for begge disse årgangene. Dette vil trolig skje høsten 2004, og bli oppdatert årlig i Hjulet (i løpet av året etter statistikkåret). Den samme problemstillingen gjelder data på bydelsnivå.

Problemene kan være mindre akutte når dataene skal beskrive storbykommuner. Det er mulig at det her kan gjøres grupperinger/aggregeringer som ikke vil berøres i så stor grad av datakvaliteten. Bruken av kriminalstatistikk må utredes mer inngående i hovedprosjektet.

2.3.6 Sosiale tjenester

Dette delområdet inneholder flere sosiale tjenester, eller oppfølgingstjenester, som rettes mot personer i den enkelte kommune/bydel. Hovedkilden vil være sosialhjelpsstatistikk.

3.6.1 Sosialhjelpsmottakere i alt, etter aldergrupper og per innbygger.

3.6.2 Sosialhjelpsmottakere etter familiefase; enslige menn og kvinner, enslige menn/kvinner med barn under 18 år, par med barn under 18 og par uten barn.

3.6.3 Andelen sosialhjelpsmottakere i alderen 18-67 år, av innbyggerne 18-67 år

3.6.4 Sosialhjelpstilfeller 16 år og over pr. 100 innbyggere 16 år og over. (Inngår i levekårsindeksen)

3.6.5 Samlet stønadssum (bidrag + lån) per mottaker og per innbygger

3.6.6 Gjennomsnittlig utbetaling per stønadsmåned

3.6.7 Gjennomsnittlig stønadslengde (måneder)

3.6.8 Sosialhjelpsmottakere med sosialhjelp som hovedinntektskilde, andel

3.6.9 Brutto utbetalt økonomisk sosialhjelp, etter stønadens art og kommune. Kroner. Stønadens art; i alt, utbetalt som stønad eller lån. Gjennomsnittlig stønad per tilfelle og per innbygger.

3.6.10 Overgangsstønad. Mottakere i alt per 100 kvinner 20-39 år. (Inngår i levekårsindeksen)

Følgende variabel foreslås basert på Barnevernsstatistikk:

3.6.11 Barn med barnevernstiltak i alt og per 1000 barn 0-17 år. Hjelpetiltak og omsorgstiltak.

3.6.12 Ressurser i barnevernet. Årsverk per 1000 barn 0-17 år.

Følgende indikator foreslås på bakgrunn av data fra Husbanken:

3.6.13 Bruk av boligsosiale hjelpemiddel, bostøtte.

2.3.7 Omsorgspermisjon og kontantstøtte

Dette delområdet foreslås som eget, da det ikke hører hjemme under sosiale tjenester.

Statistikkgrunlaget vil være fra Rikstrykdeverket. Variablene vil synliggjøre om det er mer 'vanlig' i storbyregionene at menn benytter seg av fødselspermisjon, i tillegg i hvilken grad kontantstøtte benyttes. Dette må igjen sees i sammenheng med barnehagedekning som kommer under området utdanning.

3.7.1 Menn som tok ut fødselspermisjon mellom 4 og 8 uker, og over 8 uker, antall og andel.

3.7.2 Barn med kontantstøtte, andel barn i aktuell kontantstøttealder. 1 år og 2 år.

3.7.3 Mottakere av kontantstøtte, antall og andel menn.

2.3.8 Segregasjon

'Segregasjon' ser vi i et geografisk område der det foregår en opphopning av noen 'grupper' innenfor et større område. Det vi ønsker å se etter er utsatte gruppers geografiske mønstre og opphopning av problemer i noen bydeler. Å se på segregasjon krever en mer analytisk gjennomarbeiding enn å bare finne enkelte indikatorer, men vi tror dette kan være viktig i et storbyperspektiv. Noe av datagrunlaget finnes allerede i SSB, annet vil være resultat av spesialanalyser.

Begrunnelsen for å se på segregasjon er bl.a. at gjennomsnittsmål ofte ikke viser det hele bildet når vi ser på større bykommuner. Er det slik at det foregår en opphopning av noen grupper i enkelte områder/bydeler i byen/regionen mens de i andre områder er nesten fraværende? Et tydelig eksempel på dette er f.eks. ikke-vestlige innvandreres bosettingsmønster i Oslo. (Årsaker kan forklares både av økonomiske, kulturelle og institusjonelle faktorer).

I forbindelse med Storbymeldingen ble det gjort et arbeide som viste bosettingsmønstre og segregasjon i storbyregionene for ikke-vestlige innvandrere og for grupper med høy og lav utdanning (Vatne Pettersen 2003, se også Blom 2002). Disse indikatorene kan være relevante også i et datagrunnlag for storbyene. I tillegg kan utsatte gruppers geografiske mønstre og opphopning av problemer i noen bydeler kan være en aktuell indikator på segregasjon (se også kapittel 1.4).

Utsatte grupper kan defineres som (jamfør Epland m.fl. 2004);

- Enslige forsørgere
- Par med barn 0-17 år i laveste inntektsklasse
- Alderspensjonister og etterlatepensjonister
- Uførepensjonister
- Langtidssyke (mottakere av rehabiliterings- eller attføringspenger)
- Langtidsledige (6 mnd. eller mer)
- Innvandrere med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn
- Flyktinger
- Sosialhjelpsmottakere

2.4. Økonomi og næringsliv

Statistikk om næringsliv og sysselsetting er viktig for kommunene, da dette viser både tilstand og utviklingsmuligheter i verdiskapningen i området. Vi har her valgt å la næringsliv og økonomi være et eget delområde, mens flere variabler om sysselsetting ligger under sosioøkonomiske variable. Økonomi og næringsliv er et viktig område som må utredes mer i et eventuelt hovedprosjekt.

2.4.1 Næringsstruktur

Følgende variabler foreslås som et utgangspunkt fra Bedrifts- og foretaksregisteret:

4.1.1 Bedrifter etter næring og antall ansatte.

4.1.2 Bedrifter etter sektor (privat, kommunal, statlig) og antall ansatte.

4.1.3 Nyetablerte bedrifter, konkurser og nedleggelse etter næring og antall ansatte.

Bedrifts- og foretaksregisteret i SSB vil i løpet av 2004/2005 vurdere kvaliteten på opplysningene i den såkalte 'Rollebasen' for å få opplysninger om egenskaper ved daglig leder, eier, styreleder og styremedlemmer og bruke denne til statistikkproduksjon. Når rollebasen er klar til statistikkproduksjon vil det være mulig å koble til opplysninger om kjønn, alder, innvandrerbakgrunn, utdanningsnivå og andre bakgrunnsfaktorer både for ansatte og eier/leder. Disse mulighetene bør følges opp i hovedprosjektet.

Følgende variabler hentes fra den registerbaserte sysselsettingsstatistikken kan gi tall tilbake til 4. kvartal 2000 og publiseres etter arbeidssted:

4.1.4 Sysselsatte etter næring, kjønn og aldersgrupper.

4.1.5 Sysselsatte etter sektor (privat, kommunal og statlig) og næring, kjønn og aldersgrupper.

4.1.6 Andelen av de sysselsatte innen vekstnæringer

Det bør under dette punktet også sees nærmere på om man kan utvikle indikatorer som viser verdiskapingen i kommunen/regionen. Næringsutvikling, inkludert hovedkontorsstruktur, er viktig. I et eventuelt hovedprosjekt bør det utredes hva som er mulig med utgangspunktet i regionens næringsliv å si om den verdiskapingen som skjer. Det er ulike andre prosjekter som ser nærmere på dette, som man kan bruke også i et eventuelt datagrunnlag for storbyregionen.

Videre er et annet viktig tema forskning og utvikling (FoU), både med hensyn til inntekter/økonomi og sysselsatte og den verdiskaping som skjer i næringslivet i kommunen/regionen gjennom dette, og det vekstpotensial det innebærer. I hovedprosjektet må en eventuelt gå nærmere inn på hvordan FoU-informasjon kan anvendes.

2.4.2 Økonomidata fra KOSTRA

Hovedkilden til økonomiske indikatorer bør være KOSTRA i den grad det er interessant å se på den kommunale virksomheten (inntekt/utgift). Databærende enhet vil her være kommunene, og bydeler for Oslo og Bergen. Det sentrale i KOSTRA er tredelingen mellom prioriteringer; bruk av kommunens frie inntekter, dekningsgrader; tjenestetilbud til ulike målgrupper og produktivitet; kostnader for å få til tjenesteproduksjonen. I tillegg kommer finansielle nøkkeltall som er best egnet til å vise hvordan kommunene husholderer med sine midler - som f.eks. drives virksomheten etter sunne økonomiske prinsipper, inntekter i forhold til utgifter, finansiering av investeringer og gjeldsbyrden for å nevne kanskje de viktigste. Kommunens formål er nedfelt i lovverket gjennom kommuneloven samt gjennom en rekke særlover m/forskrifter som regulerer aktiviteten for de ulike områdene. På denne bakgrunn er det lett å vise til dekningsgrader som en indikasjon på måloppfyllelse hos den enkelte innbygger eller bruker som det ultimate målet for en kommune, og ikke om kommunen går med overskudd eller om gjelda er stor.

4.2.1 Kommunalt driftsresultat i forhold til kommunale inntekter

4.2.2 Kommunalt resultat per innbygger

4.2.3 Kommunale frie inntekter

4.2.4 Statlige rammeoverføringer

4.3 Økonomiske makrotall for kommunene

Det bør åpnes for at det i et eventuelt hovedprosjekt sees nærmere på om man kan gi makrotall for kommunal sektor fra statsbudsjettet på en oversiktlig måte. Dette er ønskelig fra kommunenes side for å synliggjøre hvordan de statlige overføringene til kommunene, samt investeringsutgifter innen ulike sektorer fordeler seg og utvikler seg over tid.

2.4.4 Personlig økonomi

Det kan være mulig å lage indikator over husholdningenes konsum fra nasjonalregnskap fordelt på fylker eventuelt kan dette beregnes for de største byene eller for storbyregionene. Tallene er beregnet ved hjelp av fordelingsnøkler som er estimert fra mikrodata i forbruksundersøkelsen og blåst opp ved hjelp av demografi og inntektsdata. Dette vil imidlertid ikke være noe som utvikles uten ekstra bevilgninger. Det er usikkert hvor viktig dette kan anses å være i vår sammenheng.

En indikator som kan være aktuell her, er å se på utkastelsesbegjæringer fra bolig, fra namsmannen. Data fra namsmannen i Oslo viser at det er store forskjeller mellom bydelene i Oslo. Faktorer som spiller inn på utkastelsesbegjæringer, er folks betalingssevne og -vilje. Andre utkastelsesårsaker er husbråk og utløp av leietid. Det er per i dag ikke rutiner på datainnsamling av dette, og må i så fall utredes i hovedprosjektet og finansieres spesielt.

2.5. Miljø

Området vil dekke både nærmiljø, arealbruk, den kommunale sektoren på området og samferdsel. Databærende enhet bør også her være kommunene, og det aggregeres opp til byregion. Det kan for de(n) største regionen være aktuelt å aggregere opp også til noen underområder (sektorer eller indre/ytre sone eller liknende). Det finnes mye statistikk i SSB som ved hjelp av GIS-verktøy kan publiseres på slike nivå som dette prosjektet er interessert i.

Indikatorer på miljøsidan om bærekraftig utvikling er en stor og omfattende oppgave, og det er opprettet et utvalg som jobber med dette under et annet initiativ (Alfsen-utvalget). Det foreslås at det i et hovedprosjekt knyttes nær kontakt til allerede pågående prosjekt som ser på miljøindikatorer. Her har vi tatt med et utvalg av indikatorer som er forslått av SSB, med utgangspunkt i ulike samarbeidsprosjekt med Miljøverndepartementet og NIBR.

2.5.1 Arealbruk og nærmiljø

Dette delområdet er ment å gi en oversikt over de mer fysiske levekårene i storbyregionene sammenlignet med andre områder. Tallene kan også gis på tettstedsnivå, selv om vi her i hovedsak går inn for å bruke kommune som aggregeringsnivå.

5.1.1 Totalt tettstedsareal

5.1.2 Tettstedsareal per innbygger

5.1.3 Andel innbyggere i tettstedsbebyggelse i kommunen (der tettsted defineres som en hussamling med minst 200 mennesker og der avstanden mellom husene normalt ikke skal overstige 50 meter)

5.1.4 Bebygd areal

5.1.5 Trafikkareal (veg/bane) per innbygger

5.1.6 Andel av tettstedsareal som ikke er bebygd, verken av bygninger eller veier dvs. om grønne areal og parkeringsplasser.

5.1.7 Tilgang til rekreasjonsareal

5.1.8 Tilgang til nærturterreng

5.1.9 Lekeareal i tettsted, dekar per 1000 innbygger i tettsted

5.1.10 Andel av befolkningen bosatt i sentrum (definert ut fra tetthet, avstand mellom hus, servicetilbud av et visst omfang o.l.)

5.1.11 Andel av arbeidsplasser lokalisert i sentrum

5.1.12 Egendekning bosatt/ansatt, forholdet mellom bosatte og ansatte i sentrumssonen.

- 5.1.13 Bosatte etter arealbruksområde innen tettsted (med arealbruksområde forstås det her et område kjennetegnet av et nokså homogent arealbruk. F.eks. småhusbebyggelse, blokkbebyggelse, industribebyggelse, forretningsområde o.l.)
- 5.1.14 Ansatte etter arealbruksområde innen tettsted
- 5.1.15 Bedrifter etter arealbruksområde innen tettsted. Dette kan suppleres med omsetningstall, investeringer m.m.
- 5.1.16 Tettstedsvekst, målt som arealvekst, befolkningsvekst, fortetting m.m.
- 5.1.17 Bosatte og avstand til sentrum
- 5.1.18 Ansatte og avstand til sentrum
- 5.1.19 Bedrifter og avstand til sentrum
- 5.1.20 Vernet areal i kommune
- 5.1.21 Nedbygging i kystsonen og tilgang til strandsonen

I tillegg vil det være interessant å se på i hvilken grad det foregår nedbygging/avgang av dyrket mark. I et eventuelt hovedprosjekt bør dette sees nærmere på i samarbeid med SSB og NIBR som er i gang med et prosjekt med nærliggende problemstillinger. Generelt sett har man fire typer avgang av dyrket mark:

- nedbygging i henhold til plan- og bygningsloven (etter kommuneplan). Dette registreres i dag i KOSTRA, men kvaliteten er foreløpig noe usikker.
- nedbygging i henhold til jordlova (utbygging av enkeltbygg).
- tilplanting med skog. Muligens mindre relevant i en storbyregion.
- nedlegging av drift. Dette registreres trolig ikke systematisk noe sted, og må sannsynligvis tas ut som differansen mellom 'åpningskapital', registrerbar avgang, registrerbar tilgang og 'sluttkapital'.

2.5.2 Miljøindikatorer fra KOSTRA

Det finnes ytterligere indikatorer i KOSTRA som kan vise noen sider ved kommunale tjenester i forhold til miljøet. Følgende indikatorer kan f.eks. hentes fra Vann, avløp, renovasjon i KOSTRA (alle trenger ikke inngå):

- 5.2.1 Andel av befolkningen som er tilknyttet kommunal vannforsyning (prosent)
- 5.2.2 Andel av innbyggerne tilknyttet kommunale vannverk som er forsynt av grunnvann eller desinfisert overflatevann som hovedkilde (prosent)
- 5.2.3 Andel av innbyggerne tilknyttet kommunale vannverk med kun feilfrie kvalitetsprøver (prosent)
- 5.2.4 Antall kommunale avløpsanlegg
- 5.2.5 Kilo husholdningsavfall per innbygger
- 5.2.6 Kilo utsortert husholdningsavfall per innbygger

Følgende indikatorer kan hentes fra Fysisk planlegging, kulturminner, natur og nærmiljø i KOSTRA (alle trenger ikke inngå):

- 5.2.7 Kartlagte områder verdiklassifisert som svært viktig eller viktig berørt av fysiske inngrep
- 5.2.8 Antall lokale tiltak kommunen har initiert eller støttet, kulturminner eller kulturmiljø
- 5.2.9 Antall søknader og meldinger om tiltak for fredete bygg og ikke-fredede bygninger oppført før 1850 mottatt
- 5.2.10 Lengde av tilrettelagte turstier og løyper. Km per 10 000 innbygger
- 5.2.11 Leke- og rekreasjonsareal i tettsteder. Dekar/1000 innbygger i tettsteder
- 5.2.12 Tilrettelagte turstier og løyper i tettsteder. Km per 10 000 innbygger i tettsteder
- 5.2.13 Sykkel-, gangveier/turstier mv. i tettsteder m/kommunalt driftsansvar. Km/10 000 innbyggere i tettsteder
- 5.2.14 Friluftsområder m/kommunal råderett gjennom offentlig eie eller bruksavtale. Dekar/10 000 innbyggere.
- 5.2.15 Tilrettelagte turstier og løyper utenfor tettsteder. Km per 10 000 innbyggere.

2.5.3 Samferdsel

Følgende indikator kan hentes fra Samferdsel KOSTRA:

5.3.1 Innfartsparkeringplasser. Antall pr. 10 000 innbyggere

Følgende variabel kan om mulig hentes fra Reisevaneundersøkelsen 2001.

5.3.2 Kollektivreiser pr. capita pr. år.

Følgende variabel kan hentes fra Vegdirektoratet:

5.3.3 Bilbestand per innbygger 18 år og eldre.

5.3.4 Andel med førerkort etter kjønn og alder

Følgende variabel kan hentes fra FoB 2001:

5.3.4 Andel husholdninger som disponerer bil.

Følgende variabel kan hentes fra veitrafikkulykker, Politiets database over ulykker:

5.3.5 Veitrafikkulykker, skadde, drepte. Per innbygger 18 år og eldre.

2.6. Politisk deltakelse

Området dekker deltakelsen ved offentlige valg. Datagrunnlag er valgstatistikk. Her kan det lages tidsserier tilbake i tid. Databærende enhet vil her være kommunene, og de aggregeres opp til byregionen. Det kan for de(n) største regionen være aktuelt å aggregere opp også til noen underområder (sektorer eller indre/ytre sone eller liknende).

2.6.1 Stortingsvalg

6.1.1 Personer med stemmerett og valgdeltagelse i prosent. Etter kjønn og alder.

6.1.2 Godtatte stemmer etter parti/valgliste og kommune i prosent.

2.6.2 Kommunestyrevalg

6.2.1 Personer med stemmerett og valgdeltagelse i prosent av alle med stemmerett. Etter kjønn og alder.

6.2.2 Godtatte stemmer etter parti/valgliste

6.2.3 Representanter etter parti/valgliste og kommune, i alt og andel kvinnelige representanter og aldersgrupper.

6.2.4. Valgdeltakelse blant innvandrerbefolkningen.

6.2.5 Representanter etter innvandrerbakgrunn.

Ny datainnhenting i SSB gir muligheten til å se mer på flere kjennemerker ved representantene og velgerne. F.eks. kjønn, alder, utdanningsnivå.

2.7. Kultur og fritid

Det er ønskelig at det skal være noen variabler som viser kulturtilbudet i kommunen og storbyregionene i forhold til resten av landet. Det er imidlertid flere problemstillinger knyttet til å tallfeste kultur. Et viktig aspekt ved storbyregionenes kultur er trolig det som ikke er formelt organisert, dvs. mangfold i tilbud på utesteder, mat, variasjon i befolkningen o.l. Det heller ikke mye statistikk som publiseres av det mer institusjonaliserte kulturtilbudet i en form som er egnet til dette formålet. Det bør i hovedprosjektet derfor utredes muligheten for å utvikle variabler som viser museumstilbud, teaterstilbud, festivaler og andre registrerte arrangement i tillegg til antall besøkende. Dette publiseres i dag på institusjonsnivå.

Det er imidlertid noe statistikk som kan hentes fra KOSTRA som allerede publiseres på kommunenivå.

2.7.1 Indikatorer fra KOSTRA

Databærende enhet vil her være kommunene, og de aggregeres opp til byregionen. Det kan for de(n) største regionen være aktuelt å aggregere opp også til noen underområder (sektorer eller indre/ytre sone eller liknende).

Følgende indikatorer er hentet fra 'Kultur' i KOSTRA:

7.1.1 Antall innbyggere per kinosete

7.1.2 Antall kinobesøk per innbygger

7.1.3 Bokbestand, i folkebibliotek, antall bøker per innbygger.

7.1.4 Antall bokutlån fra folkebibliotek per innbygger i alt.

7.1.5 Antall fritidsklubber, ferieklubber, MC-senter, musikkverksted og medieverksted (både kommunale og private)

Følgende indikatorer er hentet fra Kirke i KOSTRA. Dette viser indirekte mangfoldet i det religiøse bildet som trolig er karakteristisk særlig i hovedstadsområdet. Det viser andelen som potensielt er medlem av andre trossamfunn.

7.1.6 Den norske kirke. Konfirmerte i prosent av antall 14 åringer.

7.1.7 Medlemmer i Den norske kirke, andel av befolkningen.

Det bør i hovedprosjektet utredes muligheten for å se om man kan benytte statistikken for trossamfunn til noe for vårt formål, men per i dag er dette landstall og kan ikke knyttes til de enkelte medlemmers bosted.

I tillegg bør det sees nærmere på muligheten for å se på sysselsatte innen kultursektoren for de enkelte kommunene/regionene. Dette kan gis på relativt detaljert nivå etter næring fra sysselsettingsstatistikken, men foreløpig ikke etter yrkesgrupperinger som vil være mest relevant for kultursektoren.

3. Eksempler på presentasjon

Det er flere måter å presentere datagrunnlaget på. Vi tar ikke her stilling til hvordan den tekniske løsningen for presentasjon av datagrunnlaget bør være. Imidlertid går vi inn for en webbasert løsning som både bør inneholde ferdige tabeller, kart og figurer etter region og/eller indikator, og som bør tilby en mer fleksibel løsning ala Statistikkbanken. Grunnlagsdata bør foreligge tilgjengelig i en slags database, selv om tabeller o.l. presenteres i form av andeler.

Å utforme en webløsning spesielt for å ivareta storbyregionene, gir en rekke muligheter til å presentere data på en ny måte. Storbyregioner er jo som nevnt ikke en etablert statistisk enhet. Urban Audit og Øresund statistikk er eksempler på hvordan statistikk kan utformes for å presenteres med et bestemt formål eller rettet mot et bestemt geografisk område.

Vi har her konsentrert oss om å lage noen tabeller og figurer som kan tjene som eksempler. Som vi har antydnet, bør det være mulig å ta ut tabeller både etter variabel/indikator for å sammenligne mellom regioner, og ta ut tabeller etter region. Vi vil også vise noen eksempler på bruk av figurer og kart for å få frem likheter/forskjeller både mellom regioner/storbykommuner og innad i en region/storbykommune.

3.1 Tabellpresentasjoner

Vi viser her noen ulike eksempler på presentasjon i ferdige tabeller. I tabellene som presenteres her har vi tatt med 'hele landet', men bør også inneholde 'resten av landet' som egen kategori.

3.1.1 Tabell for de 4 største byene og hele landet.

Tabellen under viser befolkning etter aldersgrupperinger og kjønn for de fire største byene og hele landet. Absolutte tall og andel av totalbefolkningen. Aldersgrupperingene er hentet direkte ut fra Statistikkbanken, men andre inndelinger vil være mulig å lage. Tabellen kan også inneholde kategorier for 'andre storbykommuner', 'omegnskommuner' o.l.

Tabell 1 Befolkning etter kjønn og aldersgrupper. Absolutte tall og prosent. 1.1. 2003

Alder	Absolutte tall					Andel av befolkningen				
	Oslo	Stavanger	Bergen	Trondheim	Hele landet	Oslo	Stavanger	Bergen	Trondheim	Hele landet
I alt	517401	111007	235423	152699	4552252	100	100	100	100	100
0-4 år	33543	7755	15689	10139	292594	6,5	7,0	6,7	6,6	6,4
5-9 år	27614	7850	15773	10105	308525	5,3	7,1	6,7	6,6	6,8
10-14 år	25975	7442	15612	9918	309209	5,0	6,7	6,6	6,5	6,8
15-19 år	22944	6397	12864	8302	272080	4,4	5,8	5,5	5,4	6,0
20-24 år	31575	7318	14984	9875	274913	6,1	6,6	6,4	6,5	6,0
25-29 år	54259	9039	18536	12669	304766	10,5	8,1	7,9	8,3	6,7
30-39 år	99418	18457	38119	24979	697355	19,2	16,6	16,2	16,4	15,3
40-49 år	70302	15811	32254	21093	634556	13,6	14,2	13,7	13,8	13,9
50-59 år	61506	12966	27596	19214	585481	11,9	11,7	11,7	12,6	12,9
60-69 år	34748	7340	18256	11042	361907	6,7	6,6	7,8	7,2	8,0
70-79 år	31042	6049	15399	9508	305803	6,0	5,4	6,5	6,2	6,7
80-89 år	20827	3964	8928	5132	177424	4,0	3,6	3,8	3,4	3,9
90 år +	3648	619	1413	723	27639	0,7	0,6	0,6	0,5	0,6
Menn										
I alt	251980	54676	115732	75040	2256107	100	100	100	100	100
0-4 år	17200	3948	7993	5131	149678	6,8	7,2	6,9	6,8	6,6
5-9 år	14202	4000	8073	5129	158418	5,6	7,3	7,0	6,8	7,0
10-14 år	13200	3789	8069	5068	158964	5,2	6,9	7,0	6,8	7,0
15-19 år	11629	3270	6626	4131	139590	4,6	6,0	5,7	5,5	6,2
20-24 år	14871	3662	7413	4960	139482	5,9	6,7	6,4	6,6	6,2
25-29 år	26260	4552	9495	6488	153849	10,4	8,3	8,2	8,6	6,8
30-39 år	51772	9274	19393	12756	355430	20,5	17,0	16,8	17,0	15,8
40-49 år	35895	8005	16557	10607	322749	14,2	14,6	14,3	14,1	14,3
50-59 år	30876	6671	13818	9623	298193	12,3	12,2	11,9	12,8	13,2
60-69 år	16279	3506	8579	5222	176130	6,5	6,4	7,4	7,0	7,8
70-79 år	12664	2539	6468	4040	134850	5,0	4,6	5,6	5,4	6,0
80-89 år	6403	1329	2984	1737	61989	2,5	2,4	2,6	2,3	2,7
90 år +	729	131	264	148	6785	0,3	0,2	0,2	0,2	0,3
Kvinner										
I alt	265421	56331	119691	77659	2296145	100	100	100	100	100
0-4 år	16343	3807	7696	5008	142916	6,2	6,8	6,4	6,4	6,2
5-9 år	13412	3850	7700	4976	150107	5,1	6,8	6,4	6,4	6,5
10-14 år	12775	3653	7543	4850	150245	4,8	6,5	6,3	6,2	6,5
15-19 år	11315	3127	6238	4171	132490	4,3	5,6	5,2	5,4	5,8
20-24 år	16704	3656	7571	4915	135431	6,3	6,5	6,3	6,3	5,9
25-29 år	27999	4487	9041	6181	150917	10,5	8,0	7,6	8,0	6,6
30-39 år	47646	9183	18726	12223	341925	18,0	16,3	15,6	15,7	14,9
40-49 år	34407	7806	15697	10486	311807	13,0	13,9	13,1	13,5	13,6
50-59 år	30630	6295	13778	9591	287288	11,5	11,2	11,5	12,4	12,5
60-69 år	18469	3834	9677	5820	185777	7,0	6,8	8,1	7,5	8,1
70-79 år	18378	3510	8931	5468	170953	6,9	6,2	7,5	7,0	7,4
80-89 år	14424	2635	5944	3395	115435	5,4	4,7	5,0	4,4	5,0
90 år +	2919	488	1149	575	20854	1,1	0,9	1,0	0,7	0,9

Kilde: SSB/Befolkningsstatistikk <http://www.ssb.no/statistikkbanken/>

3.1.2 Tabell etter storbyregion

Tabellen under gir totale tall for storbyregionene som definert i Storbymeldingen (se vedlegg 1). For at en slik tabell skal gi mening for brukerne må det foreligge en definisjonsnøkkel for regionene tilgjengelig. Tabellen viser befolkningen etter alder og kjønn for de 16 storbyregionene og hele landet. Den første tabellen viser absolutte tall og den andre tabellen viser andel av totalbefolkningen i hver region. Aldersgrupperingene er hentet direkte ut fra Statistikkbanken. Per i dag er ikke storbyregionene egne enheter i Statistikkbanken, men dette bør etableres for å forenkle uttaksrutinene.

Tabell 2 Befolkning etter kjønn og aldersgrupper. Absolutte tall. 1.1. 2003

Region	Absolutte tall										
	I alt	0-9 år	10-19 år	20-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-69 år	70-79 år	80-89 år	90 år +
Hele landet	4552252	601119	581289	579679	697355	634556	585481	361907	305803	177424	27639
Stor-Osloregionen	1080170	140853	123494	148637	189779	154377	135953	78664	64977	37606	5830
Mossregionen	51691	6696	6323	6016	7940	7054	7225	4696	3613	1886	242
Drammensregionen	140979	18137	17904	17115	21744	19879	19220	11566	9324	5286	804
Nedre Glommaregionen	129166	15910	15534	15456	18990	18354	17646	11409	9710	5377	780
Tønsbergregionen	107676	13673	14207	12741	15736	15712	14125	9034	7594	4231	623
Larvik/Sandefjord-regionen	83979	10485	10753	9882	11981	11887	11284	7271	6290	3589	557
Grenland	106568	13205	13818	12663	15593	14970	14566	8805	7768	4515	665
Kristiansandsregionen	140793	19637	19766	18535	20802	19203	17148	10880	8966	5070	786
Mjøsybyene	175055	21048	21623	19867	24585	24683	24402	15821	14238	7730	1058
Stavangerregionen	326856	48640	45166	45620	51584	45380	37790	22290	17769	10871	1746
Haugesundregionen	82735	11945	11840	10926	12153	10943	10210	6289	4930	3051	448
Bergensregionen	342258	47810	44164	46935	53486	46707	41553	25880	21145	12555	2023
Ålesundsregionen	59159	8182	7992	7760	8429	8391	7484	4303	4130	2157	331
Trondheimsregionen	227833	31216	28603	31262	36358	31426	28893	16946	14092	7878	1159
Bodøregionen	46688	6497	6135	6273	7501	6715	5712	3612	2718	1317	208
Tromsøregionen	63645	9251	8033	8951	11501	9357	7813	4163	2924	1445	207
Menn											
Hele landet	2256107	308096	298554	293331	355430	322749	298193	176130	134850	61989	6785
Stor-Osloregionen	530416	72234	63284	72654	96055	78506	68400	37577	27913	12543	1250
Mossregionen	25472	3481	3302	3029	3959	3560	3579	2254	1612	645	51
Drammensregionen	69188	9200	9156	8552	11035	9983	9625	5615	4110	1745	167
Nedre Glommaregionen	63219	8218	7864	7837	9610	9194	8827	5482	4279	1732	176
Tønsbergregionen	52702	6949	7223	6458	7893	7839	7105	4264	3399	1422	150
Larvik/Sandefjord-regionen	41143	5430	5503	4999	6024	5892	5695	3451	2810	1210	129
Grenland	52264	6682	7094	6411	7901	7497	7314	4277	3312	1607	169
Kristiansandsregionen	69746	10055	10187	9523	10599	9721	8546	5215	3909	1773	218
Mjøsybyene	86264	10826	11219	10174	12388	12390	12190	7605	6277	2911	284
Stavangerregionen	162712	24902	23219	23160	26308	23048	19478	10773	7710	3737	377
Haugesundregionen	41302	6157	6065	5594	6364	5532	5242	3090	2159	1005	94
Bergensregionen	169564	24488	22643	23730	27298	23957	21125	12458	9129	4306	430
Ålesundsregionen	29355	4239	4005	3922	4387	4237	3830	2084	1781	794	76
Trondheimsregionen	112907	15985	14491	15873	18556	15943	14627	8240	6139	2786	267
Bodøregionen	23303	3341	3178	3214	3797	3392	2933	1769	1178	447	54
Tromsøregionen	31811	4835	4160	4391	5755	4732	4034	2121	1259	478	46
Kvinner											
Hele landet	2296145	293023	282735	286348	341925	311807	287288	185777	170953	115435	20854
Stor-Osloregionen	549754	68619	60210	75983	93724	75871	67553	41087	37064	25063	4580
Mossregionen	26219	3215	3021	2987	3981	3494	3646	2442	2001	1241	191
Drammensregionen	71791	8937	8748	8563	10709	9896	9595	5951	5214	3541	637
Nedre Glommaregionen	65947	7692	7670	7619	9380	9160	8819	5927	5431	3645	604
Tønsbergregionen	54974	6724	6984	6283	7843	7873	7020	4770	4195	2809	473
Larvik/Sandefjord-regionen	42836	5055	5250	4883	5957	5995	5589	3820	3480	2379	428
Grenland	54304	6523	6724	6252	7692	7473	7252	4528	4456	2908	496
Kristiansandsregionen	71047	9582	9579	9012	10203	9482	8602	5665	5057	3297	568
Mjøsybyene	88791	10222	10404	9693	12197	12293	12212	8216	7961	4819	774
Stavangerregionen	164144	23738	21947	22460	25276	22332	18312	11517	10059	7134	1369
Haugesundregionen	41433	5788	5775	5332	5789	5411	4968	3199	2771	2046	354
Bergensregionen	172694	23322	21521	23205	26188	22750	20428	13422	12016	8249	1593
Ålesundsregionen	29804	3943	3987	3838	4042	4154	3654	2219	2349	1363	255
Trondheimsregionen	114926	15231	14112	15389	17802	15483	14266	8706	7953	5092	892
Bodøregionen	23385	3156	2957	3059	3704	3323	2779	1843	1540	870	154
Tromsøregionen	31834	4416	3873	4560	5746	4625	3779	2042	1665	967	161

Kilde: SSB/Befolkningsstatistikk <http://www.ssb.no/statistikkbanken/>

Tabell 3 Befolkning etter kjønn og aldersgrupper. Prosent. 1.1 2003

Region	Andel av befolkningen										
	I alt	0-9 år	10-19 år	20-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-69 år	70-79 år	80-89 år	90 år +
Hele landet	100	13,2	12,8	12,7	15,3	13,9	12,9	8,0	6,7	3,9	0,6
Stor-Osloregionen	100	13,0	11,4	13,8	17,6	14,3	12,6	7,3	6,0	3,5	0,5
Mossregionen	100	13,0	12,2	11,6	15,4	13,6	14,0	9,1	7,0	3,6	0,5
Drammensregionen	100	12,9	12,7	12,1	15,4	14,1	13,6	8,2	6,6	3,7	0,6
Nedre Glommaregionen	100	12,3	12,0	12,0	14,7	14,2	13,7	8,8	7,5	4,2	0,6
Tønsbergregionen	100	12,7	13,2	11,8	14,6	14,6	13,1	8,4	7,1	3,9	0,6
Larvik/Sandefjord-regionen	100	12,5	12,8	11,8	14,3	14,2	13,4	8,7	7,5	4,3	0,7
Grenland	100	12,4	13,0	11,9	14,6	14,0	13,7	8,3	7,3	4,2	0,6
Kristiansandsregionen	100	13,9	14,0	13,2	14,8	13,6	12,2	7,7	6,4	3,6	0,6
Mjøsybyene	100	12,0	12,4	11,3	14,0	14,1	13,9	9,0	8,1	4,4	0,6
Stavangerregionen	100	14,9	13,8	14,0	15,8	13,9	11,6	6,8	5,4	3,3	0,5
Haugesundregionen	100	14,4	14,3	13,2	14,7	13,2	12,3	7,6	6,0	3,7	0,5
Bergensregionen	100	14,0	12,9	13,7	15,6	13,6	12,1	7,6	6,2	3,7	0,6
Ålesundsregionen	100	13,8	13,5	13,1	14,2	14,2	12,7	7,3	7,0	3,6	0,6
Trondheimsregionen	100	13,7	12,6	13,7	16,0	13,8	12,7	7,4	6,2	3,5	0,5
Bodøregionen	100	13,9	13,1	13,4	16,1	14,4	12,2	7,7	5,8	2,8	0,4
Tromsøregionen	100	14,5	12,6	14,1	18,1	14,7	12,3	6,5	4,6	2,3	0,3
Menn											
Hele landet	100	13,7	13,2	13,0	15,8	14,3	13,2	7,8	6,0	2,7	0,3
Stor-Osloregionen	100	13,6	11,9	13,7	18,1	14,8	12,9	7,1	5,3	2,4	0,2
Mossregionen	100	13,7	13,0	11,9	15,5	14,0	14,1	8,8	6,3	2,5	0,2
Drammensregionen	100	13,3	13,2	12,4	15,9	14,4	13,9	8,1	5,9	2,5	0,2
Nedre Glommaregionen	100	13,0	12,4	12,4	15,2	14,5	14,0	8,7	6,8	2,7	0,3
Tønsbergregionen	100	13,2	13,7	12,3	15,0	14,9	13,5	8,1	6,4	2,7	0,3
Larvik/Sandefjord-regionen	100	13,2	13,4	12,2	14,6	14,3	13,8	8,4	6,8	2,9	0,3
Grenland	100	12,8	13,6	12,3	15,1	14,3	14,0	8,2	6,3	3,1	0,3
Kristiansandsregionen	100	14,4	14,6	13,7	15,2	13,9	12,3	7,5	5,6	2,5	0,3
Mjøsybyene	100	12,5	13,0	11,8	14,4	14,4	14,1	8,8	7,3	3,4	0,3
Stavangerregionen	100	15,3	14,3	14,2	16,2	14,2	12,0	6,6	4,7	2,3	0,2
Haugesundregionen	100	14,9	14,7	13,5	15,4	13,4	12,7	7,5	5,2	2,4	0,2
Bergensregionen	100	14,4	13,4	14,0	16,1	14,1	12,5	7,3	5,4	2,5	0,3
Ålesundsregionen	100	14,4	13,6	13,4	14,9	14,4	13,0	7,1	6,1	2,7	0,3
Trondheimsregionen	100	14,2	12,8	14,1	16,4	14,1	13,0	7,3	5,4	2,5	0,2
Bodøregionen	100	14,3	13,6	13,8	16,3	14,6	12,6	7,6	5,1	1,9	0,2
Tromsøregionen	100	15,2	13,1	13,8	18,1	14,9	12,7	6,7	4,0	1,5	0,1
Kvinner											
Hele landet	100	12,8	12,3	12,5	14,9	13,6	12,5	8,1	7,4	5,0	0,9
Stor-Osloregionen	100	12,5	11,0	13,8	17,0	13,8	12,3	7,5	6,7	4,6	0,8
Mossregionen	100	12,3	11,5	11,4	15,2	13,3	13,9	9,3	7,6	4,7	0,7
Drammensregionen	100	12,4	12,2	11,9	14,9	13,8	13,4	8,3	7,3	4,9	0,9
Nedre Glommaregionen	100	11,7	11,6	11,6	14,2	13,9	13,4	9,0	8,2	5,5	0,9
Tønsbergregionen	100	12,2	12,7	11,4	14,3	14,3	12,8	8,7	7,6	5,1	0,9
Larvik/Sandefjord-regionen	100	11,8	12,3	11,4	13,9	14,0	13,0	8,9	8,1	5,6	1,0
Grenland	100	12,0	12,4	11,5	14,2	13,8	13,4	8,3	8,2	5,4	0,9
Kristiansandsregionen	100	13,5	13,5	12,7	14,4	13,3	12,1	8,0	7,1	4,6	0,8
Mjøsybyene	100	11,5	11,7	10,9	13,7	13,8	13,8	9,3	9,0	5,4	0,9
Stavangerregionen	100	14,5	13,4	13,7	15,4	13,6	11,2	7,0	6,1	4,3	0,8
Haugesundregionen	100	14,0	13,9	12,9	14,0	13,1	12,0	7,7	6,7	4,9	0,9
Bergensregionen	100	13,5	12,5	13,4	15,2	13,2	11,8	7,8	7,0	4,8	0,9
Ålesundsregionen	100	13,2	13,4	12,9	13,6	13,9	12,3	7,4	7,9	4,6	0,9
Trondheimsregionen	100	13,3	12,3	13,4	15,5	13,5	12,4	7,6	6,9	4,4	0,8
Bodøregionen	100	13,5	12,6	13,1	15,8	14,2	11,9	7,9	6,6	3,7	0,7
Tromsøregionen	100	13,9	12,2	14,3	18,0	14,5	11,9	6,4	5,2	3,0	0,5

 Kilde: SSB/Befolkningsstatistikk <http://www.ssb.no/statistikkbanken/>

3.1.3 Tabell brutt ned på områder i enkeltregionene, eksempel Stor-Oslo regionen

Tabellen under viser absolutte tall og andel av befolkningen etter kjønn og alder for Stor-Osloregionen brutt ned på de ulike kommunegrupperingene innad i regionen som definert i St.meld.31. Også her er det viktig at det foreligger en definisjonsnøkkel for regionene. I tillegg er det viktig at det alltid er mulig å hente ut data for de enkelte kommunene i regionen når man bruker regionbegrepet.

Det bør alltid være et sammenligningsgrunnlag basert på 'hele landet' eller 'resten av landet'. Kategorien 'hele landet' er greitt å definere men en kategori som 'resten av landet' må defineres som f.eks. kommunene utenom storbykommuner, mindre sentrale kommuner, resterende kommuner utenom storbyregionen der også grunnlag for hver enkelt kommune er tilgjengelig.

Tabell 4 Befolkning etter kjønn og aldersgrupper. Absolutte tall. 1.1. 2003

Region	Absolutte tall										
	I alt	0-9 år	10-19 år	20-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-69 år	70-79 år	80-89 år	90 år +
Hele landet	4552252	601119	58289	57979	697355	634556	585481	361907	305803	177424	27639
Stor-Oslo regionen	1080170	140853	123494	148637	189779	154377	135953	78664	64977	37606	5830
Oslo kommune	517401	61157	48919	85834	99418	70302	61506	34748	31042	20827	3648
Indre sør	74452	10842	10600	7755	11844	11672	10039	5743	3969	1763	225
Indre vest	102529	14654	13488	11072	15442	15900	12521	7681	7339	3896	536
Indre nord	104875	14927	13076	12730	18288	15251	13987	8263	5548	2523	282
Ytre sør	85436	11617	11286	9925	13101	12271	11945	6811	5290	2801	389
Ytre vest	190311	26544	24362	22655	31389	27522	25932	15074	10838	5324	671
Ytre nord	119531	16359	15730	13341	19799	17347	15937	9427	7308	3774	509
Menn											
Hele landet	2256107	308096	298554	293331	355430	322749	298193	176130	134850	61989	6785
Stor-Oslo regionen	530416	72234	63284	72654	96055	78506	68400	37577	27913	12543	1250
Oslo kommune	251980	31402	24829	41131	51772	35895	30876	16279	12664	6403	729
Indre sør	36793	5565	5499	3846	5643	5850	5102	2763	1821	651	53
Indre vest	49793	7530	6888	5486	7415	7951	6264	3532	3113	1478	136
Indre nord	51943	7674	6768	6316	9049	7782	6895	4068	2485	842	64
Ytre sør	42425	5898	5782	5115	6526	6158	6064	3402	2390	1006	84
Ytre vest	37469	5708	5315	4002	5717	5903	5047	2899	2063	758	57
Ytre nord	60013	8457	8203	6758	9933	8967	8152	4634	3377	1405	127
Kvinner											
Hele landet	2296145	293023	282735	286348	341925	311807	287288	185777	170953	115435	20854
Stor-Oslo regionen	549754	68619	60210	75983	93724	75871	67553	41087	37064	25063	4580
Oslo kommune	265421	29755	24090	44703	47646	34407	30630	18469	18378	14424	2919
Indre sør	37659	5277	5101	3909	6201	5822	4937	2980	2148	1112	172
Indre vest	52736	7124	6600	5586	8027	7949	6257	4149	4226	2418	400
Indre nord	52932	7253	6308	6414	9239	7469	7092	4195	3063	1681	218
Ytre sør	43011	5719	5504	4810	6575	6113	5881	3409	2900	1795	305
Ytre vest	38477	5589	5080	3978	6170	5731	4971	3092	2418	1264	184
Ytre nord	59518	7902	7527	6583	9866	8380	7785	4793	3931	2369	382

Kilde: SSB/Befolkningsstatistikk <http://www.ssb.no/statistikkbanken/>

Tabell 5 Befolkning etter kjønn og aldersgrupper. Prosent. 2003

Region	Andel av befolkningen										
	I alt	0-9 år	10-19 år	20-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-69 år	70-79 år	80-89 år	90 år +
Hele landet	100	13,2	12,8	12,7	15,3	13,9	12,9	8,0	6,7	3,9	0,6
Stor-Oslo regionen	100	13,0	11,4	13,8	17,6	14,3	12,6	7,3	6,0	3,5	0,5
Oslo kommune	100	11,8	9,5	16,6	19,2	13,6	11,9	6,7	6,0	4,0	0,7
Indre sør	100	14,6	14,2	10,4	15,9	15,7	13,5	7,7	5,3	2,4	0,3
Indre vest	100	14,3	13,2	10,8	15,1	15,5	12,2	7,5	7,2	3,8	0,5
Indre nord	100	14,2	12,5	12,1	17,4	14,5	13,3	7,9	5,3	2,4	0,3
Ytre sør	100	13,6	13,2	11,6	15,3	14,4	14,0	8,0	6,2	3,3	0,5
Ytre vest	100	13,9	12,8	11,9	16,5	14,5	13,6	7,9	5,7	2,8	0,4
Ytre nord	100	13,7	13,2	11,2	16,6	14,5	13,3	7,9	6,1	3,2	0,4
Menn											
Hele landet	100	13,7	13,2	13,0	15,8	14,3	13,2	7,8	6,0	2,7	0,3
Stor-Oslo regionen	100	13,6	11,9	13,7	18,1	14,8	12,9	7,1	5,3	2,4	0,2
Oslo kommune	100	12,5	9,9	16,3	20,5	14,2	12,3	6,5	5,0	2,5	0,3
Indre sør	100	15,1	14,9	10,5	15,3	15,9	13,9	7,5	4,9	1,8	0,1
Indre vest	100	15,1	13,8	11,0	14,9	16,0	12,6	7,1	6,3	3,0	0,3
Indre nord	100	14,8	13,0	12,2	17,4	15,0	13,3	7,8	4,8	1,6	0,1
Ytre sør	100	13,9	13,6	12,1	15,4	14,5	14,3	8,0	5,6	2,4	0,2
Ytre vest	100	15,2	14,2	10,7	15,3	15,8	13,5	7,7	5,5	2,0	0,2
Ytre nord	100	14,1	13,7	11,3	16,6	14,9	13,6	7,7	5,6	2,3	0,2
Kvinner											
Hele landet	100	12,8	12,3	12,5	14,9	13,6	12,5	8,1	7,4	5,0	0,9
Stor-Oslo regionen	100	12,5	11,0	13,8	17,0	13,8	12,3	7,5	6,7	4,6	0,8
Oslo kommune	100	11,2	9,1	16,8	18,0	13,0	11,5	7,0	6,9	5,4	1,1
Indre sør	100	14,0	13,5	10,4	16,5	15,5	13,1	7,9	5,7	3,0	0,5
Indre vest	100	13,5	12,5	10,6	15,2	15,1	11,9	7,9	8,0	4,6	0,8
Indre nord	100	13,7	11,9	12,1	17,5	14,1	13,4	7,9	5,8	3,2	0,4
Ytre sør	100	13,3	12,8	11,2	15,3	14,2	13,7	7,9	6,7	4,2	0,7
Ytre vest	100	14,5	13,2	10,3	16,0	14,9	12,9	8,0	6,3	3,3	0,5
Ytre nord	100	13,3	12,6	11,1	16,6	14,1	13,1	8,1	6,6	4,0	0,6

Kilde: SSB/Befolkningsstatistikk <http://www.ssb.no/statistikkbanken/>

3.1.4. Presentasjon på bydelsnivå

Gjennomsnittstall for regionen/kommunen sier gir i mange tilfeller ikke det beste bildet på hvordan ulike variable kommer ulikt fram innad i regionen/kommunen. Særlig for de største byene er det viktig å også presentere data på bydelsnivå. Bydelene i Oslo har like mange innbygger hver for seg som andre byer/kommuner. Å bryte ned data på bydelsnivå vil vise variasjonen innad i storbykommunen/regionen og også gi en antydning på segregasjon eller f.eks. utsatte gruppers opphopning til visse områder.

Tabellen under viser andelen ikke-vestlige innvandrere som definert etter SSBs standarddefinisjon i alderen 0-24 år. Tabellen for Oslo er kjørt ut etter den gamle bydelsinndelingen. (Ikke-vestlige innvandrere defineres som personer som har innvandret selv og norskfødte født av to utenlandsfødte foreldre, med landbakgrunn fra Asia, Afrika, Øst-Europa, Sør- og Mellom Amerika).

Tabell 6 Andel ikke-vestlige innvandrere, bydeler i Oslo, 2003

Region	I alt	0 - 5 år	6 - 15 år	16 - 19 år	20 - 29 år	30 - 39 år	40 - 49 år	50 - 59 år	60 - 66 år	67 år og eldre
Hele Oslo	16,9	26,4	26,2	28,5	20,0	18,5	17,5	10,2	8,1	2,9
01 Bygdøy-Frogner	6,7	8,0	8,3	11,6	7,9	7,6	8,5	5,6	3,9	2,0
02 Uranienborg-Majorstua	7,3	7,1	13,0	17,4	7,6	7,5	11,5	5,4	4,2	2,6
03 St. Hanshaugen-Ullevål	7,6	9,8	11,0	17,3	7,1	7,9	10,7	5,6	5,9	2,2
04 Sagene-Torshov	16,6	28,9	42,7	46,6	14,5	14,1	20,7	13,3	14,8	3,8
05 Grünerløkka-Sofienberg	22,7	34,8	51,9	55,6	18,4	18,3	26,7	21,2	19,1	6,7
06 Gamle Oslo	31,6	47,5	60,4	62,8	26,7	26,7	31,9	24,4	26,8	10,0
07 Ekeberg-Bekkelaget	7,7	9,4	7,7	9,0	15,2	11,0	7,1	4,1	4,2	1,1
08 Nordstrand	4,0	2,5	3,3	5,5	9,4	5,7	4,4	2,8	2,0	1,3
09 Søndre Nordstrand	34,7	44,2	41,0	42,0	45,8	37,0	27,2	22,2	19,3	11,2
10 Lambertseter	11,1	16,1	25,2	26,8	11,5	11,6	13,8	8,1	7,4	1,7
11 Bøler	16,3	29,1	21,3	27,0	27,4	20,0	16,5	10,1	6,6	1,9
12 Manglerud	11,4	17,3	15,7	14,8	18,2	15,1	12,0	8,8	6,2	1,2
13 Østensjø	9,7	13,4	16,8	20,8	13,3	11,6	10,4	6,1	4,8	1,8
14 Helsefyr-Sinsen	19,7	34,5	36,7	39,1	19,3	21,6	23,7	13,2	11,8	2,1
15 Hellerud	24,5	42,3	41,3	40,4	33,2	30,0	25,7	13,2	8,3	2,9
16 Furuset	30,3	43,4	41,6	41,9	40,1	34,6	28,5	15,9	12,9	5,7
17 Stovner	33,7	54,7	52,1	48,9	46,0	39,7	33,7	15,3	9,1	5,8
18 Romsås	33,5	46,2	47,3	46,9	40,2	37,7	37,0	17,3	14,0	5,5
19 Grorud	25,7	45,6	38,0	37,3	33,1	32,0	25,7	13,5	8,1	3,2
20 Bjerke	23,8	39,8	36,4	36,1	31,0	30,5	23,7	12,0	7,0	2,7
21 Grefsen-Kjelsås	4,9	4,7	4,5	6,2	10,9	6,6	5,5	2,9	1,3	0,9
22 Sogn	9,7	8,3	6,5	10,2	20,0	17,5	9,4	2,4	1,9	1,0
23 Vinderen	3,5	1,6	1,9	2,7	8,4	5,8	3,5	2,0	2,6	1,9
24 Røa	6,5	7,0	7,7	9,8	9,9	8,0	7,4	4,1	4,5	1,9
25 Ullern	5,7	4,9	5,4	8,6	10,7	7,7	6,9	3,7	3,5	1,6
26 Sentrum	20,2	33,3	53,6	46,4	18,8	24,5	24,3	10,9	7,9	6,1
27 Marka	1,5	-	1,1	-	7,6	2,3	1,2	0,5	-	-

Kilde: SSB/Befolkningsstatistikk

Det vil her være verdifullt å bryte ned på mer detaljerte aldersgrupperinger f.eks. 6-11 og 12-15 år, i tillegg kjønn, generasjon, landbakgrunn. Allerede i denne enkle formen viser tabellen hvordan en befolkningsgruppe fordeler seg ulikt innad i storbykommunen.

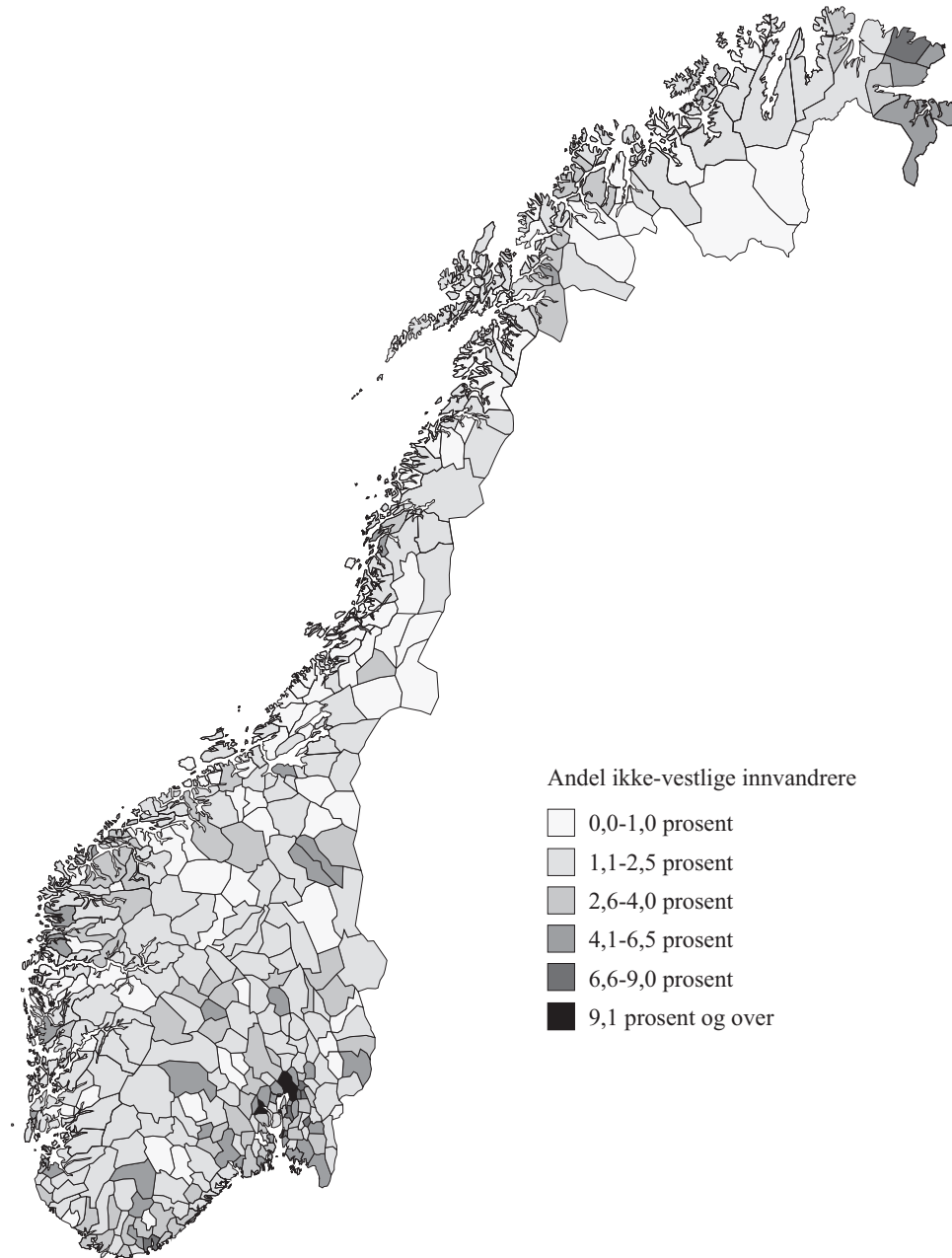
3.2 Kartpresentasjoner

Datagrunnlaget bør illustreres med faste, ferdige kart for enkelte variabler/indikatorer. I en fleksibel databaseløsning (f.eks. KOSTRA) finnes det uttaksmulighet til å lage egne kart (og figurer), og dette må være en mulighet som også bør også vurderes i hovedprosjektet.

3.2.1. Kart for hele landet

Kart for hele landet kan også være nyttig til dette formålet. Det gir en mulighet til å sammenligne kommunene som inngår i storbyregion med landet ellers.

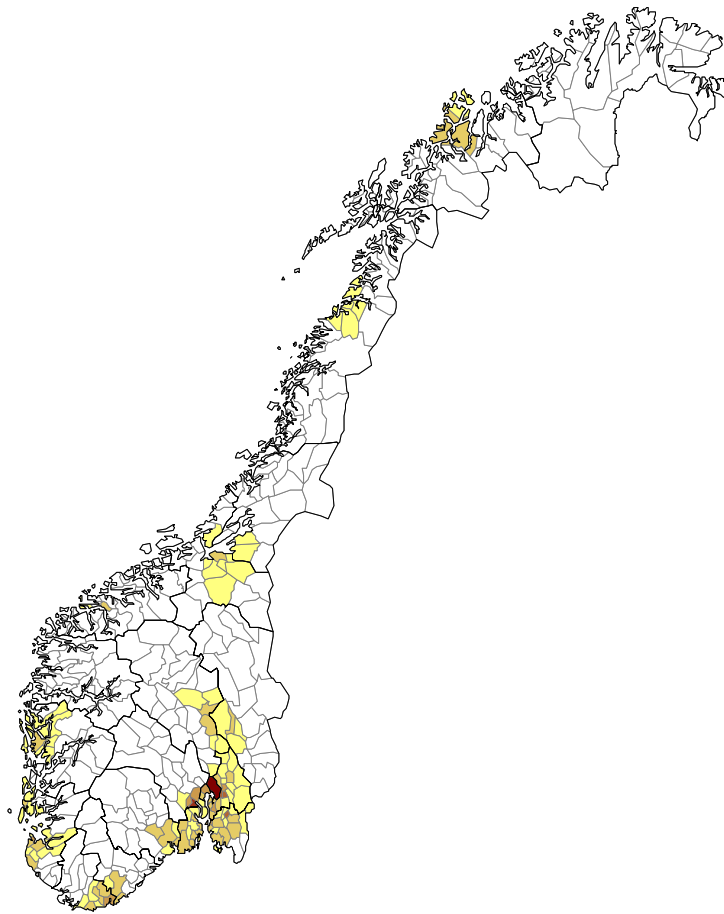
Kart 1 Andel ikke-vestlige innvandrere i kommunene. Prosent. 1.1. 2003.

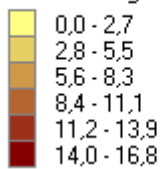
3.2.2 Kart som viser storbyregionene

Kart som viser oversikt over hele landet kan også vise variasjoner i de ulike storbyregionene. Kartet under viser hvordan man kan bruke kart for å illustrere variable til å sammenligne ulike regioner. Kartet viser andelen ikke-vestlige innvandrere i kommunene i de storbyregionene som er definert i Storbymeldingen.

Kart 2 Andel ikke-vestlige innvandrere i storbyregionene. Prosent. 1.1. 2003.

Andel ikke-vestlige innvandrere

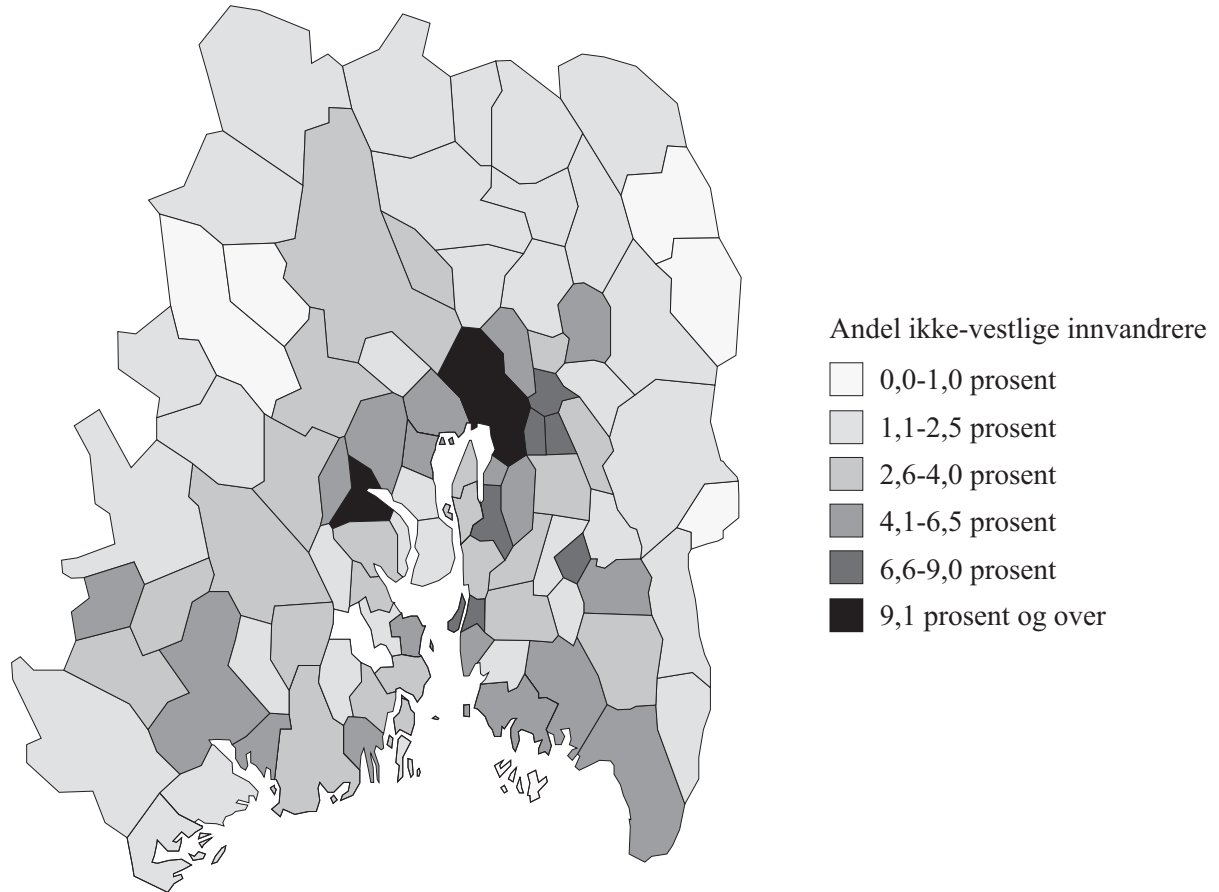

Kilde: SSB/Befolkningsstatistikk

Kartgrunnlag: Statens kartverk

Det kan også være nyttig å vise kart over de enkelte regionene for å vise variasjoner innad i storbyregionene. Kartet under viser andel ikke-vestlige innvandrere fordelt etter kommuner i Stor-Oslo regionen.

Kart 3 Andel ikke-vestlige innvandrere i Oslo-området. Prosent. 1.1. 2003.

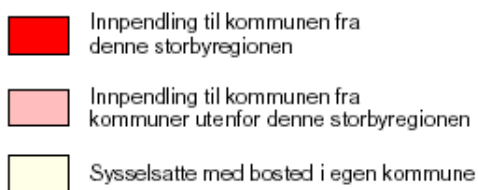
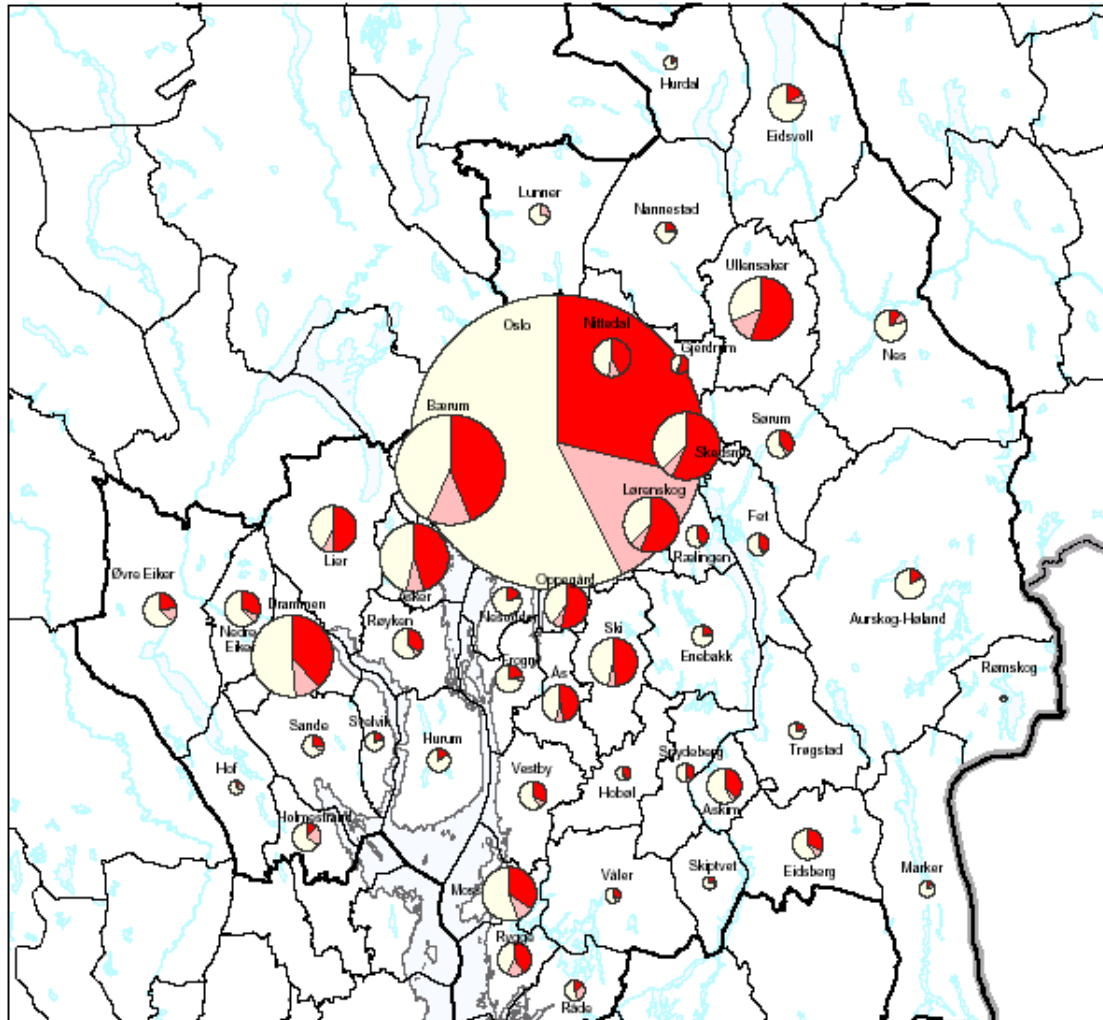

I forbindelse med Storbymeldingen ble det også laget noen kart for storbyregionene som viser f.eks. pendlerdata. Kartet under viser innpendling i Stor-Oslo regionen, der sirklene er proporsjonal med antall sysselsatte i kommunen.

Kart 4 Innpendling, Stor-Oslo-regionen. 2001

Innpendling, Stor-Oslo-regionen. 2001

Kartet viser sysselsatte for hver kommune, fordelt på sysselsatte med bosted i kommunen, innpendling fra storbyregionen og innpendling fra andre kommuner. Sirkene er proporsjonale med antall sysselsatte med arbeidssted i kommunen. Innpendling er definert som reiser inn til kommunen, dvs. eksklusive reiser internt i hver kommune.

0 10 20 30 40 50 km

Datakilde: Statistisk sentralbyrå
Referanse: SSB/Rog 2003, kart nr. 6.1, KR D St.meld

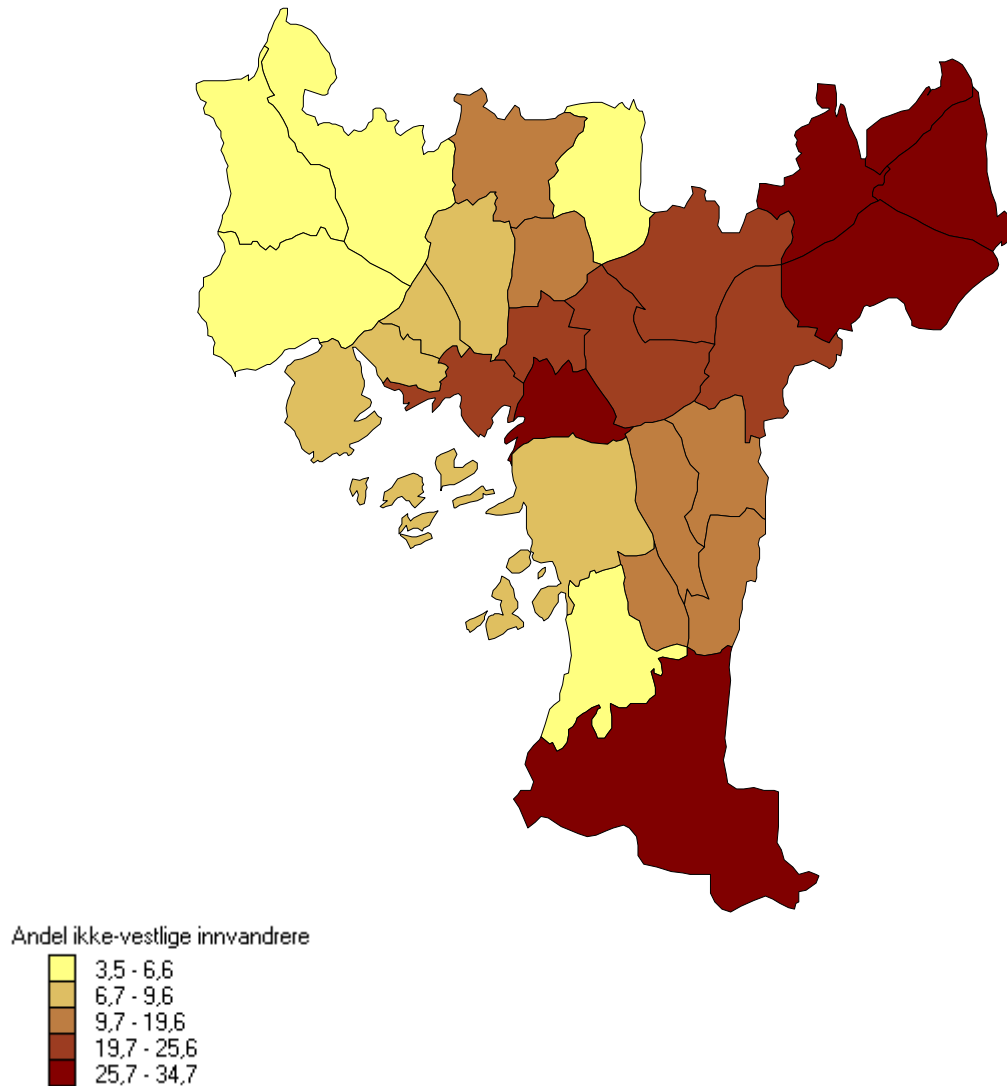
Kartgrunnlag: Statens kartverk, LKS 820003-596

3.2.3. Kart på bydelsnivå

Kart på bydelsnivå kan være nyttig illustrasjon for å vise grad av opphopning av bestemte befolkningsgrupper innad i en bykommune. Kartet under viser variabelen andel ikke-vestlige innvandrere etter bydeler i Oslo, basert på tabell 6.

Kart 5 Andel ikke-vestlige innvandrere, bydeler i Oslo. 2003.

Kilde: SSB/Befolkningsstatistikk
Kartgrunnlag: Statens kartverk

3.2.4 Rutenettbasert statistikk

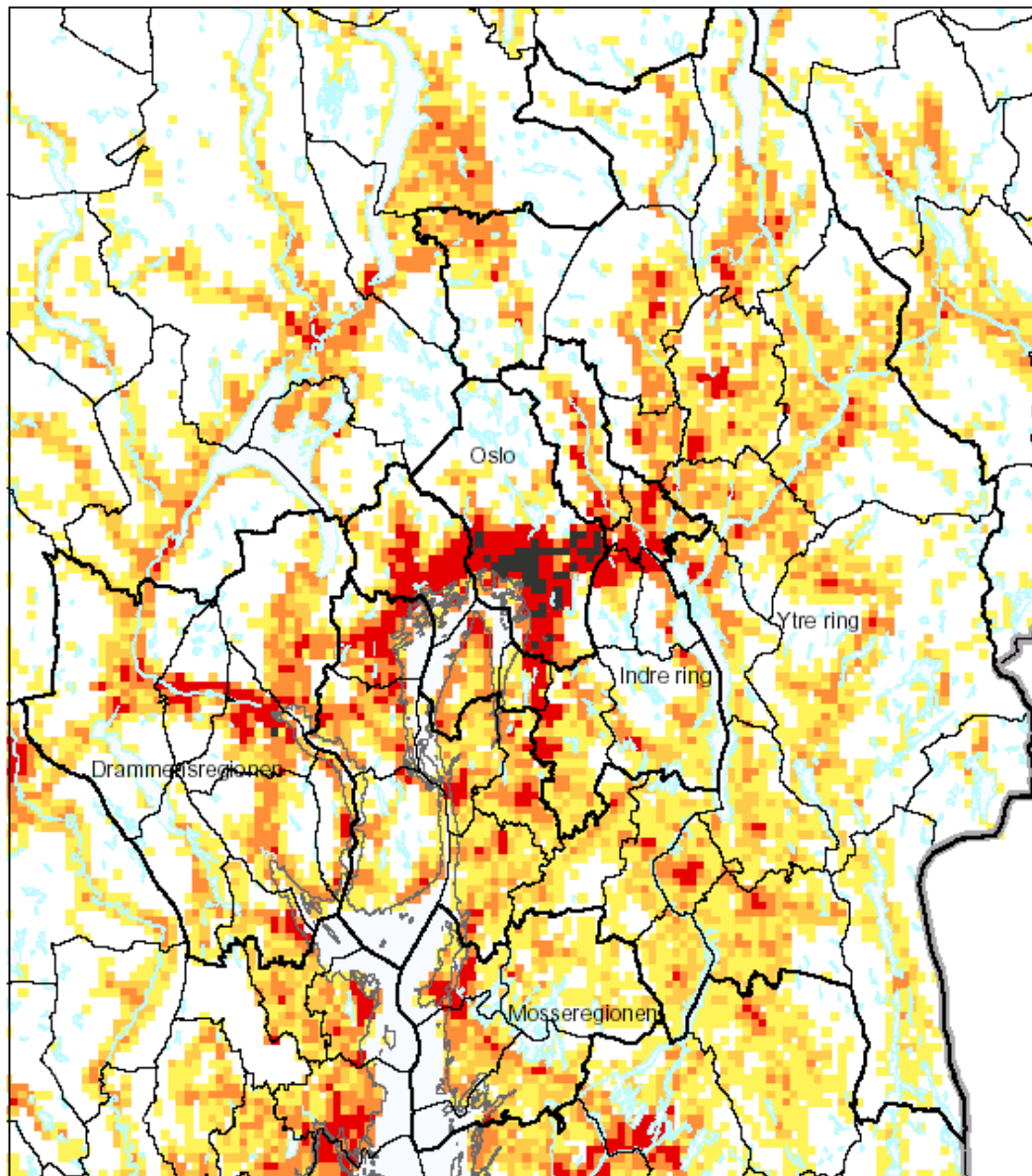
Det er imidlertid ikke alltid bydeler eller kommuner er tilstrekkelige enheter for å presentere statistikk. Ofte er ikke kommunegrenser så viktig. Å presentere data på storbyregionsnivå gir mulighet til å lage nye geografiske enheter basert på grunnkretser/delområder eller etter det man kaller rutenett. Noen slike kart ble utviklet i forbindelse med Storbymeldingen. SSB startet i 2000 et utredningsarbeid med statistikk for rutenett.

Kartet under viser bosettingsmønsteret i Stor-Oslo-regionen, antall bosatte etter 1 km x 1 km rute. Flere eksempler finnes på <http://www.ssb.no/emner/00/02/storbymelding/oversikt.html>.

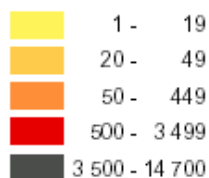
Kart 6 Bosettingsmønster, Stor-Oslo-regionen. 2002.

Bosettingsmønster, Stor-Oslo-regionen. 2002

Kartet viser antall bosatte per rute 1 km x 1 km. Ikke fargelagte ruter/områder er uten bosetting. Befolkningsdata er geokodet med koordinater fra GAB-registeret. Data per 1. januar 2002.

Antall bosatte per 1km rute

Datakilde: Statistisk sentralbyrå
Referanse: SSB/Rog 2003, kart nr. 2.1, KRD St.meld

Kartgrunnlag: Statens kartverk, LKS 820003-596

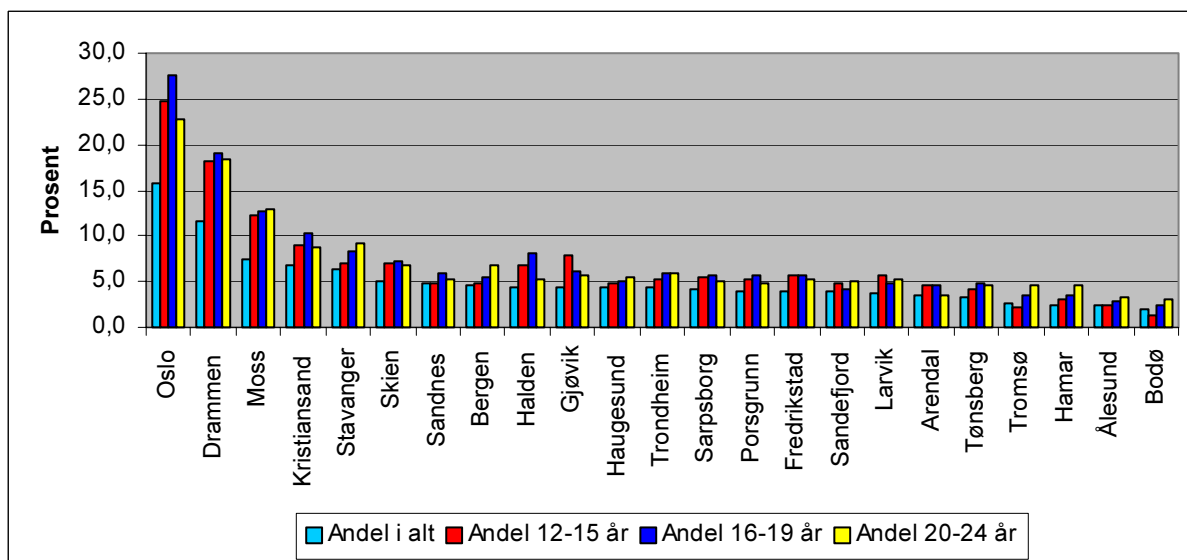
3.3 Figurpresentasjoner

Vi går også inn for at det bør foreligge noen ferdige figurer i datagrunnlaget. Figurer er gode illustrasjoner både for å vise forskjeller mellom regioner, og utvikling over tid i en enkelt region/kommune.

3.3.1 Figurer som viser forskjeller mellom kommuner/regioner

Figurer kan også vise forskjeller mellom ulike regioner etter variabel. Figuren under viser andelen ikke-vestlige innvandrere i større byer, i alt, og etter noen aldersgrupper. Figuren er rangert etter i alt verdien.

Figur 1 Andel ikke-vestlige innvandrere i enkelte kommuner, etter ulike aldersgrupper. 1.1 2002.

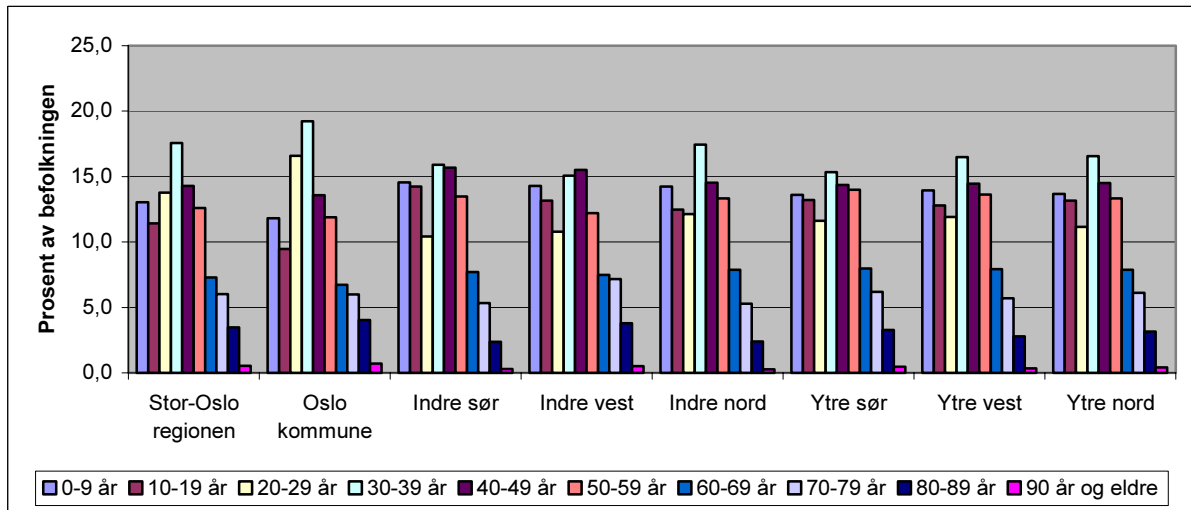

Kilde: SSB/Befolkningsstatistikk

Figuren under viser tilsvarende den andelsmessige fordelingen av befolkningen i ulike aldersgrupper i Stor-Oslo-regionen, basert på tabell 5.

Figur 2 Andel av befolkningen etter aldersgrupper i Stor-Oslo-regionen. 1.1. 2003

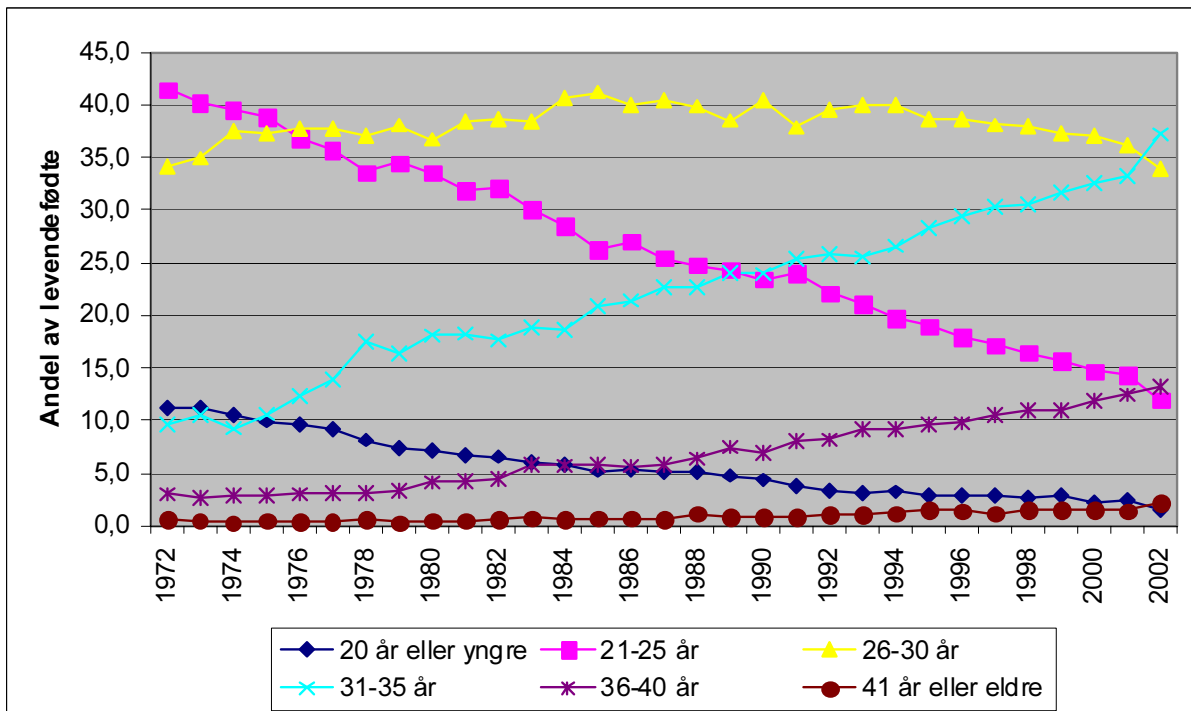

Kilde: SSB/Befolkningsstatistikk

3.3.2 Figurer som viser tidsserier

Figurer er også gode som illustrasjon på utvikling innad i en storbykommune/region over tid. Figuren under viser utviklingen i hvordan barnefødsler fordeler seg etter mors alder over tid i Oslo kommune i perioden 1972-2002. Figuren tydeliggjør tendensen til at mors gjennomsnittlige fødealder stadig blir høyere

Figur 3 Andel levendefødte fordelt etter mors alder, Oslo. 1972-2002

Kilde: SSB/Befolkningsstatistikk

Referanseliste

- Andersen, Arne, Torkil Løwe og Elisabeth Rønning (2003) *Boforhold i storby. Utredninger til Storbymeldingen*. Notat 2003/36, Statistisk sentralbyrå
- Barstad, Anders og Mads Ivar Kirkeberg (2003) *Levekår og ulikhet i storby. Utredninger til Storbymeldingen*. Notat 2003/34, Statistisk sentralbyrå
- Blom, Svein (2002) *Innvandrerens bosettingsmønster i Oslo*. Sosiale og økonomiske studier 107, Statistisk sentralbyrå
- Daugstad, Gunnlaug (2003) *Levekår for ungdom i større byer*. Notat 2003/55, Statistisk sentralbyrå
- Engelien, Erik og Per Schønning (2001) *Friluftsliv og tilgjengelighet – metode for beregning av nøkkeltall*. Rapport 2001/41, Statistisk sentralbyrå
- Epland, Jon (red) (2004) *Økonomi og levekår for ulike grupper, 2003*. Rapport 2004/2, Statistisk sentralbyrå
- Fosse, Jens Kristian, James Karlsen, May-Linda Magnussen og Jørn Cruickshank (2003) *Norske byregioner. En drøfting av byenes geografiske utbredelse*. Prosjektrapport nr. 6/2003, Agderforskning
- Holst Bolch, Vilni Verner (2002) *Brune arealer i tettsteder. En pilotundersøkelse*. Rapport 2002/16, Statistisk sentralbyrå.
- Langørgen, Audun, Rolf Aaberge og E.R. Åserud (2001) *Gruppering av kommuner etter folkemengde og økonomiske rammebetingelser 1998*. Rapporter 2001/35, Statistisk sentralbyrå.
- Langørgen, Audun, Magne Mogstad og Rolf Aaberge (2003) *Et regionalt perspektiv på fattigdom*, Økonomiske Analyser 2003/4, Statistisk sentralbyrå
- Lyngstad, Jan og Jon Epland (2003) *Barn av enslige forsørgere i lavinntektshusholdninger. En analyse basert på registerdata*. Rapporter 2003/12, Statistisk sentralbyrå.
- Nenseth, Vibeke (2003) *Bærekraftbarometer for norske byer*. Notat 2003/124, NIBR
- Nordvik, Viggo mfl. (2003) *Bo i storby. Boforhold og boligmarked i norske storbyregioner*, Prosjektrapport 2003, Byggforsk, Norges byggforskningsinstitutt.
- Nymoen, Erik H., Lars Østby og Anders Barstad (2003) *Flytting og pendling i storbyregionene*. Utredninger til Storbymeldingen. Notat 2003/35, Statistisk sentralbyrå
- Reid, Svein (2002) *Bosettingskriteriene i inntektssystemet til kommunene. Erfaringer med overgang til ny beregningsmåte og nye bosettingskriterier, 2002*. Notat 2002/33 Statistisk sentralbyrå.
- Schønning, Per (2002) *Statistikk for 16 tettsteder og deres sentrumsarealer. Et innspill til programmet for utvikling av miljøvennlige og attraktive tettsteder i distriktene*. Notat 2002/1, Statistisk sentralbyrå
- Statistisk sentralbyrå (1994): *Standard for kommuneklassifisering*, NOS C 192, Statistisk sentralbyrå.
- Stortingsmelding nr 31 (2002-2003) *Storbymeldingen. Om utvikling av storbypolitikk*. Kommunal- og regionaldepartementet.

Stortingsmelding nr 39 (2001-2002) *Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge*. Barne- og familiedepartementet.

Stortingsmelding nr. 23 (2003-2004) *Om boligpolitikken*. Kommunal- og regionaldepartementet.

Urban Audit http://europa.eu.int/comm/regional_policy/urban2/urban/audit/src/intro.html

Vatne Pettersen, Silje (2003) *Bosettingsmønster og segregasjon i storbyregionene. Ikke vestlige innvandrere og grupper med høy og lav utdanning. Utredninger til Storbymeldingen*. Notat 2003/33, Statistisk sentralbyrå

Østby, Lars (2002) *Demografi, flytting og boligbehov på 1990-tallet*. Rapport 2002/5, Statistisk sentralbyrå

Øresund statistikk <http://www.orestat.scb.no/>

Oversikt over storbyregionene

Storbyregioner i Oslo-regionen

HOVEDSTADEN

0301 Oslo kommune

INDRE RING: 9 kommuner

INDRE RING SØR: 4 kommuner

0213 Ski

0216 Nesodden

0217 Oppegård

0229 Enebakk

INDRE RING VEST: 1 kommune

0219 Bærum

INDRE RING NORD: 4 kommuner

0228 Rælingen

0230 Lørenskog

0231 Skedsmo

0233 Nittedal

YTRE RING: 24 kommuner

YTRE RING SØR: 11 kommuner

0119 Marker

0121 Rømskog

0122 Trøgstad

0123 Spydeberg

0127 Skiptvet

0124 Askim

0125 Eidsberg

0138 Hobøl

0211 Vestby

0214 Ås

0215 Frogn

YTRE RING VEST: 3 kommuner

0220 Asker

0627 Røyken

0628 Hurum

YTRE RING NORD: 10 kommuner

0221 Aurskog Høland

0226 Sørum

0227 Fet

0234 Gjerdrum

0235 Ullensaker

0236 Nes

0237 Eidsvoll

0238 Nannestad

0239 Hurdal

0533 Lunner

MOSSE-REGIONEN: 4 kommuner

0104 Moss
0135 Råde
0136 Rygge
0137 Våler

DRAMMENS-REGIONEN: 8 kommuner

0602 Drammen
0624 Øvre Eiker
0625 Nedre Eiker
0626 Lier
0702 Holmestrand
0711 Svelvik
0713 Sande
0714 Hof

Storbyregioner på Østlandet utenfor Oslo-regionen

NEDRE GLOMMA: 4 kommuner

0105 Sarpsborg
0106 Fredrikstad
0111 Hvaler
0128 Rakkestad

TØNSBERG- REGIONEN: 7 kommuner

0704 Tønsberg
0701 Horten
0716 Re
0719 Andebu
0720 Stokke
0722 Nøtterøy
0723 Tjøme

LARVIK/SANDEFJORD: 3 kommuner

0706 Sandefjord
0709 Larvik
0728 Lardal

GRENLAND: 5 kommuner

0805 Porsgrunn
0806 Skien
0811 Siljan
0814 Bamble
0819 Nome

MJØSBYENE: 10 kommuner

0403 Hamar
0501 Lillehammer
0502 Gjøvik
0412 Ringsaker
0415 Løten
0417 Stange
0521 Øyer
0522 Gausdal
0528 Østre Toten
0529 Vestre Toten

Storbyregioner utenfor Østlandet

KRISTIANSANDREGIONEN: 10 kommuner

1001 Kristiansand
0926 Lillesand
0928 Birkenes
0935 Iveland
1002 Mandal
1014 Vennesla
1017 Songdalen
1018 Søgne
1021 Marnardal
1029 Lindesnes

STAVANGER/SANDNES: 13 kommuner

1102 Sandnes
1103 Stavanger
1119 Hå
1120 Klepp
1121 Time
1122 Gjesdal
1124 Sola
1127 Randaberg
1129 Forsand
1130 Strand
1141 Finnøy
1142 Rennesøy
1144 Kvitsøy

HAUGESUNDSREGIONEN: 5 kommuner

1106 Haugesund
1145 Bokn
1146 Tysvær
1149 Karmøy
1216 Sveio

BERGENSREGIONEN: 14 kommuner

1201 Bergen
1241 Fusa
1242 Samnanger
1243 Os
1245 Sund
1246 Fjell
1247 Askøy
1251 Vaksdal
1253 Osterøy
1256 Meland
1259 Øygarden
1260 Radøy
1263 Lindås
1264 Austerheim

ÅLESUNDSREGIONEN: 5 kommuner

1504 Ålesund
1523 Ørskog
1529 Skodje
1531 Sula
1532 Giske

TRONDHEIMSREGIONEN: 10 kommuner

1601 Trondheim
1624 Rissa
1648 Midtre Gauldal
1653 Melhus
1657 Skaun
1662 Klæbu
1663 Malvik
1664 Selbu
1714 Stjørdal
1718 Leksvik

BODØ-REGIONEN: 4 kommuner

1804 Bodø
1838 Gildeskål
1839 Beiarn
1842 Skjerstad

TROMSØ-REGIONEN: 2 kommuner

1902 Tromsø
1936 Karlsøy

Gruppering av kommuner i KOSTRA

Statistisk sentralbyrå har foretatt en gruppering av de 434 kommunene i 29 kategorier, etter folkemengde og økonomiske rammebetingelser. Grupperingen er nærmere beskrevet av Langørgen, Aaberge og Åserud (2001). Kommunene er her gruppert langs tre ulike dimensjoner.

1. *Folkemengde*, hvor vi skiller mellom små, mellomstore og store kommuner. Små kommuner har færre enn 5000 innbyggere, mellomstore har fra 5000 til 19999 innbyggere, mens store kommuner har 20000 eller flere innbyggere

2. *Bundne kostnader per innbygger*, som er et mål på kommunenes kostnader for å innfri minstestandarder og lovpålagte oppgaver. Disse kostnadene varierer med demografiske, sosiale og geografiske forhold. For bundne kostnader per innbygger har vi valgt å bruke kvartilgrenser for å foreta en gruppering av kommunene. Kommuner med lave bundne kostnader omfatter de 25 prosent av kommunene med lavest bundne kostnader per innbygger. Kommuner med høye bundne kostnader omfatter de 25 prosent av kommunene med høyest bundne kostnader per innbygger. De øvrige 50 prosent av kommunene har middels bundne kostnader

3. *Frie disponible inntekter per innbygger*, som er et mål på hvor mye inntekter kommunene har til disposisjon etter at de bundne kostnadene er dekket, og gir en antydning av kommunenes økonomiske handlefrihet. For frie disponible inntekter per innbygger har vi valgt å bruke kvartilgrenser for å foreta en gruppering av kommunene. Kommuner med lave frie disponible inntekter omfatter de 25 prosent av kommunene med lavest frie disponible inntekter per innbygger. Kommuner med høye frie disponible inntekter omfatter de 25 prosent av kommunene med høyest frie disponible inntekter per innbygger. De øvrige 50 prosent av kommunene har middels frie disponible inntekter.

Klassifiseringen er foretatt på grunnlag av data for 1998. Det er flere av de 29 kategoriene som ikke omfatter noen kommuner. Det er f.eks. ingen av de små kommunene som har lave bundne kostnader per innbygger, og enkelte av kategoriene omfatter bare noen få kommuner. Klassifiseringen kan derfor forenkles ved å utelate tomme kategorier og ved å overføre noen kommuner i de minste gruppene til nabokategorier. I tillegg er Oslo kommune skilt ut fra de fire største byene i en egen gruppe siden Oslo også ivaretar fylkeskommunale oppgaver. Dette gir en klassifisering med 16 kategorier, vist i tabellen nedenfor. Med unntak for Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger omfatter alle kategorier minst 8 kommuner. Den største kategorien omfatter 51 kommuner. De 10 kommunene med høyest frie disponible inntekter per innbygger er skilt ut som en egen kategori, og omfatter i hovedsak kraftkommuner.

Grupperinger 2003:

Gruppe	Navn	Antall kommuner i gruppa
Gr. 1	Små kommuner med middels bundne kostnader per innbygger, lave frie disponible inntekter	46
Gr. 2	Små kommuner med middels bundne kostnader per innbygger, middels frie disponible inntekter	50
Gr. 3	Små kommuner med middels bundne kostnader per innbygger, høye frie disponible inntekter	35
Gr. 4	Små kommuner med høye bundne kostnader per innbygger, lave frie disponible inntekter	11

Gr. 5	Små kommuner med høye bundne kostnader per innbygger, middels frie disponible inntekter	43
Gr. 6	Små kommuner med høye bundne kostnader per innbygger, høye frie disponible inntekter	51
Gr. 7	Mellomstore kommuner med lave bundne kostnader per innbygger, lave frie disponible inntekter	13
Gr.8	Mellomstore kommuner med lave bundne kostnader per innbygger, middels frie disponible inntekter	49
Gr.9	Mellomstore kommuner med lave bundne kostnader per innbygger, høye frie disponible inntekter	8
Gr.10	Mellomstore kommuner med middels bundne kostnader per innbygger, lave frie disponible inntekter	27
Gr.11	Mellomstore kommuner med middels bundne kostnader per innbygger, middels frie disponible inntekter	43
Gr.12	Mellomstore kommuner med middels bundne kostnader per innbygger, høye frie disponible inntekter	8
Gr.13	Store kommuner utenom de fire største byene	36
Gr.14	Bergen, Trondheim og Stavanger	3
Gr.15	Oslo kommune	1
Gr.16	De ti kommunene med høyest frie disponible inntekter per innbygger	10
	I alt	434

Kommunene (2003) fordelt på kommunegrupper:

Gruppe 1					
0111	Hvaler	0723	Tjøme	1222	Fitjar
0119	Marker	0811	Siljan	1260	Radøy
0122	Trøgstad	0817	Drangedal	1428	Askvoll
0123	Spydeberg	0821	Bø	1441	Selje
0127	Skiptvet	0822	Sauherad	1511	Vanylven
0137	Våler	0919	Froland	1517	Hareid
0138	Hobøl	0928	Birkenes	1529	Skodje
0239	Hurdal	0937	Evje og Hornnes	1547	Aukra
0515	Vågå	1029	Lindesnes	1551	Eide
0521	Øyer	1111	Sokndal	1557	Gjemnes
0540	Sør-Aurdal	1112	Lund	1560	Tingvoll
0544	Øystre Slidre	1142	Rennesøy	1627	Bjugn
0622	Krødsherad	1154	Vindafjord	1630	Åfjord
0631	Flesberg	1159	Ølen	1744	Overhalla
0714	Hof	1211	Etne		
0719	Andebu	1216	Sveio		

Gruppe 2					
0234	Gjerdrum	0912	Vegårshei	1620	Frøya
0426	Våler	1114	Bjerkreim	1662	Klæbu
0429	Åmot	1145	Bokn	1664	Selbu
0438	Alvdal	1231	Ullensvang	1711	Meråker
0439	Folldal	1241	Fusa	1718	Leksvik
0511	Dovre	1242	Samnanger	1724	Verran
0514	Lom	1251	Vaksdal	1725	Namdalseid
0519	Sør-Fron	1264	Austrheim	1736	Snåsa
0520	Ringebu	1419	Leikanger	1750	Vikna
0543	Vestre Slidre	1514	Sande	1828	Nesna
0612	Hole	1525	Stranda	1851	Lødingen
0616	Nes	1545	Midsund	1854	Ballangen
0617	Gol	1546	Sandøy	1867	Bø
0619	Ål	1567	Rindal	1868	Øksnes
0621	Sigdal	1572	Tustna	1925	Sørreisa
0728	Lardal	1573	Smøla	1942	Nordreisa
0828	Seljord	1612	Hemne		
Gruppe 3					
0432	Rendalen	1422	Lærdal		
0541	Etnedal	1569	Aure	1941	Skjervøy
0618	Hemsedal	1755	Leka	2002	Vardø
0620	Hol	1816	Vevelstad	2011	Guovdageaidnu - Kautokeino
0633	Nore og Uvdal	1832	Hemnes	2015	Hasvik
0831	Fyresdal	1845	Sørfold	2019	Nordkapp
0833	Tokke	1856	Røst	2020	Porsanger
0834	Vinje	1857	Værøy	2021	Karasjohka - Karasjok
1134	Suldal	1874	Moskenes	2022	Lebesby
1144	Kvitsøy	1922	Bardu	2023	Gamvik
1259	Øygarden	1939	Storfjord	2025	Deatnu - Tana
1416	Høyanger	1940	Gaivuotna - Kåfjord	2028	Båtsfjord
Gruppe 4					
0829	Kviteseid	1244	Austevoll	1622	Agdenes
0911	Gjerstad	1429	Fjaler	1644	Holtålen
1141	Finnøy	1430	Gaular	1717	Frosta
1223	Tysnes	1431	Jølster		
Gruppe 5					
0118	Aremark	1027	Audnedal	1635	Rennebu
0121	Rømskog	1034	Hægebostad	1636	Meldal

0430	Stor-Elvdal	1411	Gulen	1723	Mosvik
0436	Tolga	1413	Hyllestad	1742	Grong
0441	Os	1417	Vik	1743	Høylandet
0512	Lesja	1433	Naustdal	1812	Sømna
0513	Skjåk	1444	Hornindal	1822	Leirfjord
0536	Søndre Land	1523	Ørskog	1834	Lurøy
0615	Flå	1526	Stordal	1848	Steigen
0632	Rollag	1535	Vestnes	1853	Evenes
0827	Hjartdal	1543	Nesset	1859	Flakstad
0830	Nissedal	1571	Halsa	1913	Skånland
0929	Åmli	1613	Snillfjord	1938	Lyngen
0935	Iveland	1617	Hitra		
1021	Marnardal	1632	Roan		
Gruppe 6					
0434	Engerdal	1748	Fosnes	1911	Kvæfjord
0545	Vang	1749	Flatanger	1915	Bjarkøy
0938	Bygland	1811	Bindal	1917	Ibestad
0940	Valle	1815	Vega	1919	Gratangen
1133	Hjelmeland	1818	Herøy	1920	Lavangen
1227	Jondal	1825	Grane	1923	Salangen
1233	Ulvik	1826	Hattfjelldal	1926	Dyrøy
1234	Granvin	1827	Dønna	1927	Tranøy
1265	Fedje	1835	Træna	1928	Torsken
1266	Masfjorden	1836	Rødøy	1929	Berg
1412	Solund	1838	Gildeskål	1936	Karlsøy
1418	Balestrand	1839	Beiarn	1943	Kvænangen
1438	Bremanger	1840	Saltdal	2014	Loppa
1524	Norddal	1842	Skjerstad	2017	Kvalsund
1633	Osen	1849	Hamarøy	2018	Måsøy
1738	Lierne	1850	Tysfjord	2024	Berlevåg
1740	Namsskogan	1852	Tjeldsund	2027	Unjarga - Nesseby
Gruppe 7					
0125	Eidsberg	0529	Vestre Toten	1018	Søgne
0135	Råde	0625	Nedre Eiker	1121	Time
0136	Rygge	0628	Hurum	1548	Fræna
0221	Aurskog-Høland	0722	Nøtterøy	1714	Stjørdal
0237	Eidsvoll				
Gruppe 8					
0124	Askim	0624	Øvre Eiker	1247	Askøy

0211	Vestby	0627	Røyken	1401	Flora
0214	Ås	0702	Holmestrand	1420	Sogndal
0215	Frogn	0807	Notodden	1432	Førde
0216	Nesodden	0814	Bamble	1503	Kristiansund
0226	Sørum	0815	Kragerø	1520	Ørsta
0227	Fet	0904	Grimstad	1528	Sykkylven
0228	Rælingen	1002	Mandal	1638	Orkdal
0229	Enebakk	1003	Farsund	1653	Melhus
0233	Nittedal	1014	Vennesla	1663	Malvik
0235	Ullensaker	1120	Klepp	1703	Namsos
0236	Nes	1124	Sola	1719	Levanger
0402	Kongsvinger	1127	Randaberg	1721	Verdal
0417	Stange	1130	Strand	1824	Vefsn
0419	Sør-Odal	1221	Stord	1860	Vestvågøy
0427	Elverum	1243	Os		
0623	Modum	1246	Fjell		
Gruppe 9					
1563	Sunnadal	1931	Lenvik	2012	Alta
1805	Narvik	2003	Vadsø	2030	Sør-Varanger
1841	Fauske	2004	Hammerfest		
Gruppe 10					
0128	Rakkestad	0711	Svelvik	1531	Sula
0415	Løten	0720	Stokke	1532	Giske
0418	Nord-Odal	0926	Lillesand	1554	Averøy
0420	Eidskog	1017	Songdalen	1556	Frei
0425	Åsnes	1032	Lyngdal	1566	Surnadal
0517	Sel	1253	Osterøy	1621	Ørland
0533	Lunner	1256	Meland	1648	Midtre Gauldal
0534	Gran	1443	Eid	1657	Skaun
0538	Nordre Land	1449	Stryn	1729	Inderøy
Gruppe 11					
0238	Nannestad	1037	Kvinesdal	1519	Volda
0423	Grue	1101	Eigersund	1534	Haram
0428	Trysil	1119	Hå	1539	Rauma
0437	Tynset	1122	Gjesdal	1624	Rissa
0516	Nord-Fron	1146	Tysvær	1634	Oppdal
0522	Gausdal	1219	Bømlo	1640	Røros
0528	Østre Toten	1224	Kvinnherad	1751	Nærøy
0532	Jevnaker	1235	Voss	1813	Brønnøy

0542	Nord-Aurdal	1238	Kvam	1820	Alstahaug
0713	Sande	1245	Sund	1865	Vågan
0716	Re	1263	Lindås	1870	Sortland
0819	Nome	1439	Vågsøy	1871	Andøy
0901	Risør	1445	Gloppen	1933	Balsfjord
0914	Tvedestrand	1515	Herøy		
1004	Flekkefjord	1516	Ulstein		
Gruppe 12					
0826	Tinn	1424	Årdal	1866	Hadsel
1135	Sauda	1426	Luster	1924	Målselv
1228	Odda	1837	Meløy		
Gruppe 13					
0101	Halden	0501	Lillehammer	0906	Arendal
0104	Moss	0502	Gjøvik	1001	Kristiansand
0105	Sarpsborg	0602	Drammen	1102	Sandnes
0106	Fredrikstad	0604	Kongsberg	1106	Haugesund
0213	Ski	0605	Ringerike	1149	Karmøy
0217	Oppegård	0626	Lier	1502	Molde
0219	Bærum	0701	Horten	1504	Ålesund
0220	Asker	0704	Tønsberg	1702	Steinkjer
0230	Lørenskog	0706	Sandefjord	1804	Bodø
0231	Skedsmo	0709	Larvik	1833	Rana
0403	Hamar	0805	Porsgrunn	1901	Harstad
0412	Ringsaker	0806	Skien	1902	Tromsø
Gruppe 14					
1103	Stavanger	1201	Bergen	1601	Trondheim
Gruppe 15					
0301	Oslo				
Gruppe 16					
0941	Bykle	1151	Utsira	1665	Tydal
1026	Åseral	1232	Eidfjord	1739	Røyrvik
1046	Sirdal	1252	Modalen		
1129	Forsand	1421	Aurland		

De sist utgitte publikasjonene i serien Notater

- 2004/21 A. Holmøy og E. Wedde: Undersøkelse om arbeid, livsstil og helse 2003. Dokumentasjonsrapport. 38s.
- 2004/22 H.C. Hougen og M.A. Gløbøden: Samordnet levekårsundersøkelse 2002-tverrsnittundersøkelsen. Dokumentasjonsrapport. 110s.
- 2004/23 H. Utne: Håndbok for Folke- og boligtellning 2001. 63s.
- 2004/24 A. Holmøy: Undersøkelse om livsløp, aldring og generasjon (LAG). Dokumentasjonsrapport. Oppdatert versjon av Notat. 2003/88. 129s.
- 2004/25 A. Vedø: Vekter i undersøkelsen om samvær og bidrag 2002. 13s.
- 2004/26 A.H. Sætre: Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002. Dokumentasjon- og tabellrapport. 109s.
- 2004/27 A. Holmøy: Undersøkelse om Livsløp, aldring og generasjoner (LAG) blant personer fra 80 år og oppover. Dokumentasjonsrapport. 182s.
- 2004/28 A. Holmøy: Omnibusundersøkelsen januar/februar 2004. Dokumentasjonsrapport. 37s.
- 2004/29 D.Q. Pham: Sesongjustering for boligprisindeksen. 28s.
- 2004/30 D.Q. Pham: Sesongjustering prisindeks for kontor- og forretningseiendommer. 14s.
- 2004/31 M.T. Dzamarija og T. Kalve: Barn og unge med innvandrerbakgrunn. 98s.
- 2004/32 T. Gulbrandsen og B.O. Lagerstrøm: Undersøkelse om dommeravhør og observasjoner av barn i seksuallovbruddsaker. 85s.
- 2004/33 I. Johansen: Undersøking om foreldrebetaling i barnehagar, januar. 45s.
- 2004/34 P. Drevland: Offentlig forvaltning i historisk nasjonalregnskap, beregninger for 1949-1969. 17s.
- 2004/35 E. S. Bjørkli, K. L. Hansen, G. M. Pilskog, T. K. Schjerven og T. Smith: Fristilling og konkurranseutsetting i KOSTRA– bedring av sammenlignbarheten i nøkkeltallene. 104s.
- 2004/36 A. H. Foss og L. Taule: Museumsstatistikken. En gjennomgang av definisjoner, kvalitet og populasjon. 26s.
- 2004/37 T. E. Haug og T. A. Johnsen: Datagrunnlag for en regional nordisk kraftmarkedsmodell. Produksjonsanlegg, overføringsnett, kraftteterspørsel og -priser. 15s.
- 2004/38 A. Bruvoll og Ø. Skullerud: Framskrivninger av organisk avfall for 2001-2002. 14s.
- 2004/39 S.K. Boateng og S. Ferstad: Dokumentasjonsnotat for FylkesKOSTRA videregående opplæring. Publisering av 2002-tallene. 197s.
- 2004/40 A. Finstad, K. Flugsrud, L. Høgset og G. Haakonsen: Energiforbruk utenom elektrisitet i norske kommuner - en gjennomgang av datakvalitet. 31s.
- 2004/41 K. Løyland og T.O. Thoresen: En undersøkelse av den registrerte dagmammaproduksjonen. 130s.
- 2004/42 T. Nygård: Kvalitetsarbeid knyttet til kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR) Rapport fra prosjektgruppen . 130s.
- 2004/43 E.Engelien, G. Haakonsen og M. Steinnes: Støyplage i Norge. Resultater fra førstegenerasjonsmodell for beregning av antall støyutsatte og SPI. 109s.
- 2004/44 E. Wedde: Mediebruksundersøkelsen 2003. Dokumentasjonsrapport. 32s.
- 2004/45 A.S. Abrahamsen og D. Rafat: Analyser av populasjonen i UT- prosjektet - ikke-finansielle foretak. 80s.